

**GRAD
ZENICA**

Strategija razvoja Grada Zenica

za period 2023 – 2027. godina

STRATEGIJA RAZVOJA
GRADA ZENICA
za period 2023 – 2027. godine

STRATEGIJA RAZVOJA GRADA ZENICA

za period 2023 – 2027. godine

Gradonačelnik Grada Zenica:

Fuad Kasumović

Razvojni tim:

Amra Mehmedić (Grad Zenica), **Almira Baručija-Kapidžić** (Grad Zenica), **Sabira Helvida** (Grad Zenica), **Jakuta Imširović** (Grad Zenica), **Fatima Vojvodić** (Grad Zenica), **Sumea Mujkanović** (Grad Zenica), **Bojana Primorac** (Grad Zenica), **Mirsad Heleg** (Grad Zenica), **Mia Pojskić** (Grad Zenica), **Edina Hodžić** (Grad Zenica), **Senad Pašalić** (ZEDA), **Almir Babajić** (Gradsko vijeće), **Nino Serdarević** (Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici), **Mevludin Purić** (Reaktiv), **Senaida Turkić** (Udruženje poslodavaca Zenica)

Lektor:

Ajna Dedić (ZEDA)

Design i DTP:

Emir Čaplja (ZEDA)

Štampa:

Zenica, april 2025. godine

SADRŽAJ

Aktuelni sektorski planovi konsultovani i uvršteni u programski dio Strategije	5
Predloženi dodatni akcioni planovi	5
METODOLOŠKI OKVIR.....	7
OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA I NJEGOVIH STANOVNIKA	8
SITUACIONA ANALIZA.....	11
1.1. Demografska analiza	13
1.2. Upravljanje prostorom, sadržaji i aktivnosti	16
1.3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji.....	18
1.4. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja.....	23
1.5. Mobilnost građana	29
1.6. Stanje komunalnih usluga.....	33
1.7. Stanje okoliša.....	42
1.8. Digitalizacija (cross-cutting)	45
ANALIZA BUDŽETA.....	47
STRATEŠKO FOKUSIRANJE.....	53
SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI.....	53
Strateška platforma	55
SWOT	57
Usklađenost, komplementarnost i međusobni utjecaj planova	58
Plan ekonomskog razvoja.....	61
Plan društvenog razvoja.....	73
Plan očuvanja okoliša, ulaganja u energetska efikasnost, saobraćajnu infrastrukturu i komunalne usluge	80

Popis Tabela i ilustracija

Tabela 1	Broj stanovnika, prirodni prirast i učešće po starosnoj dobi	12
Tabela 2	Broj osoba mlađih od 14 godina, obuhvaćeni predškolskim odgojem i u školstvu	13
Tabela 3	Odnos broja zaposlenih i penzionisanih stanovnika	14
Tabela 4	Osnovni pokazatelji o uređenim površinama i zelenilu u urbanom dijelu grada	16
Tabela 5	Osnovni pokazatelji poslovanja preduzeća pod potpunom ili djelomičnom kontrolom Grada 2021. godina	18
Tabela 6	Aktivna pravna lica u ključnim industrijskim granama	18
Tabela 7	Struktura i aktivnosti obrta na području grada	19
Tabela 8	Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih, Grad Zenica	20
Tabela 9	Zaposleni u 2020. godini po kvalifikacionoj strukturi	20
Tabela 10	Registrovana nezaposlenost	20
Tabela 11	Osnovno i srednje obrazovanje u gradu Zenici	22
Tabela 12	Izdavanja za programe u oblasti kulture	22
Tabela 13	Izdavanja za sport	23
Tabela 14	Prostorna pokrivenost primarnom zdravstvenom zaštitom na području grada	24
Tabela 15	Osnovni pokazatelji korisnika socijalne zaštite	25
Tabela 16	Ugrožene maloljetne osobe i osobe s invaliditetom	25
Tabela 17	Tekući transferi organizacijama civilnog društva	26
Tabela 18	Cestovna infrastruktura po kategorijama	27
Tabela 19	Pregled parking mjesta i intervencija	28
Tabela 20	Osnovni pokazatelji pješačkih i biciklističkih staza i taksi prevoza	30
Tabela 21	Vodovodna mreža, potrošnja vode	31
Tabela 22	Osnovni pokazatelji vodoopskrbe i prečišćavanja otpadnih voda JP ViK	32
Tabela 23	Stanje infrastrukture – otpadne vode (kanalizacija)	33
Tabela 24	Osnovni pokazatelji odlaganja i odvoza krutog otpada	34
Tabela 25	Osnovni pokazatelji aktivnosti Alba d.o.o. Zenica	35
Tabela 26	Količine preuzetog otpada i investicije	36
Tabela 28	Osnovni parametri daljinskog grijanja	36
Tabela 29	Ulaganja u javnu rasvjetu	39
Tabela 30	Osnovni pokazatelji rada JP Groblja Zenica	39
Ilustracija 1	Procijenjeni broj stanovnika do 2030. godine	12
Ilustracija 2	Trend pada učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu	13
Ilustracija 3	Trend porasta učešća starih u ukupnoj populaciji	14
Ilustracija 4	Poslovanje pravnih lica (gubici / dobici u milionima KM)	17

Aktuelni sektorski planovi konsultovani i uvršteni u programski dio Strategije

Ova Strategija, kao niti jedan usporedivi planski dokument, polazi od pretpostavke da su određeni segmenti i strateške odrednice djelovanja Grada prethodno izrađeni, usvojeni i na snazi i isti predstavljaju osnov za postojeće planiranje djelovanja. S tim u vezi, Strategija razvoja integriše prethodno usvojene strategije i planove i derogira njihovu implementaciju u formi akcionih planova za period 2023 – 2027. godine. Programi, projekti i aktivnosti preuzeti i integrirani u ovaj dokument su oni predloženi:

1. Strategijom razvoja malih i srednjih preduzeća za period 2021 – 2027. godine;
2. Akcionog plana Zeleni grad za period 2020 – 2027. godine;
3. Plana projekata infrastrukturnih ulaganja i kapitalnih investicija 2020 - 2022. godine;
4. Mapa puta digitalne transformacije;
5. Gender akcioni plan za period 2022 - 2025. godine;
6. Strategija komunikacije s dijasporom;
7. Lokalni akcioni plan zapošljavanja Grada Zenica za period 2022 - 2027. godine.

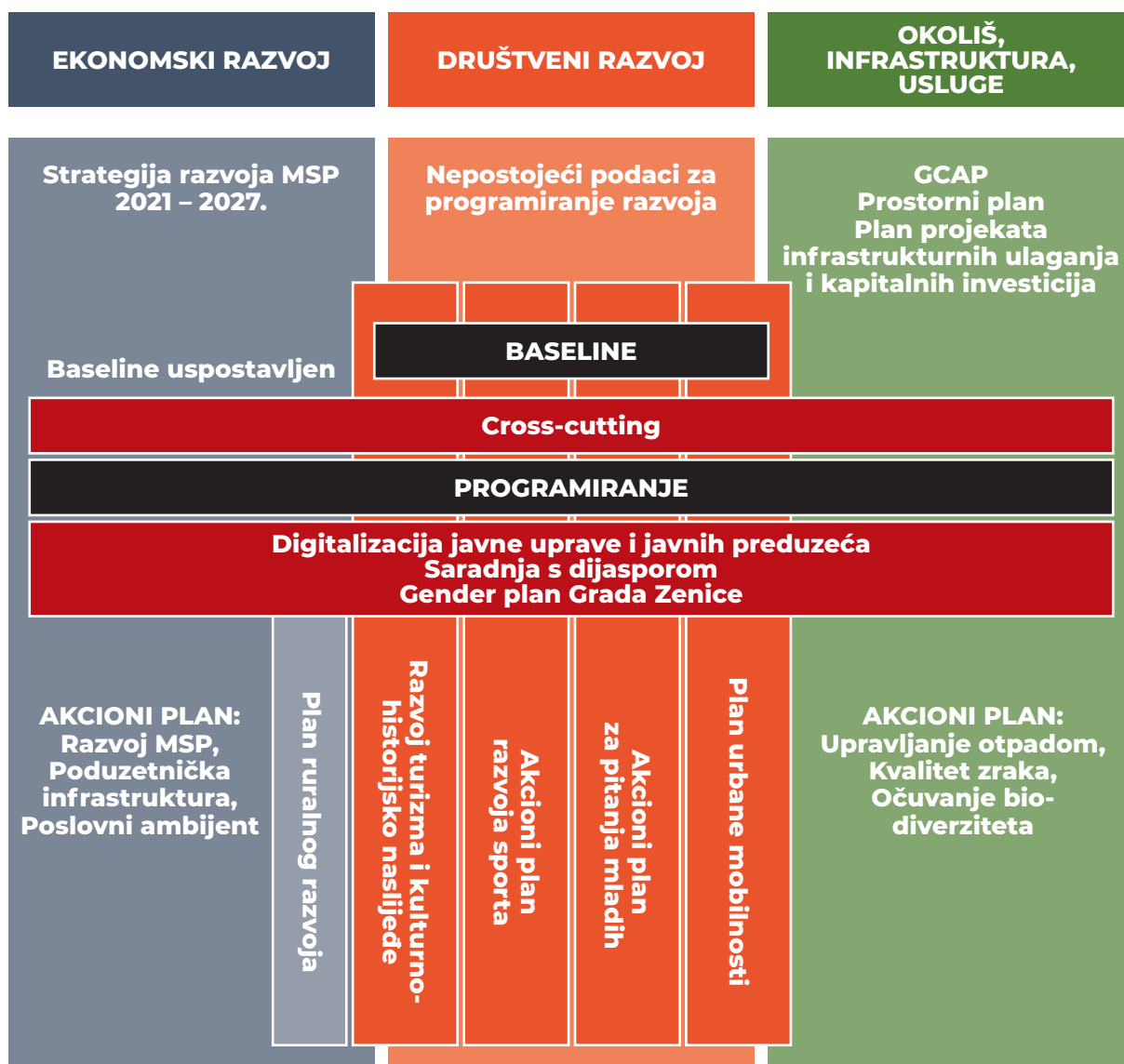
Predloženi dodatni akcioni planovi

U fazi izrade ove Strategije detektovano je nekoliko sektora, značajnih za društveni razvoj Grada, a koji zahtijevaju dodatna razmatranja ključnih segmenata, između ostalog **definisana osnovnih karakteristika predmetnog sektora, strateških opredjeljenja i ključnih sudionika u podršci i implementaciji provedbe aktivnosti.**

Ovom Strategijom planirana je izrada zasebnih srednjoročnih akcionih planova, po čijoj izradi se očekuje potpuna integracija planiranih intervencija u okvir strateškog upravljanja Gradom, poput

1. Akcionog plana za definisanje i mapiranje rekreativnog i profesionalnog sporta, sudionika, upravljanja postojećom infrastrukturom i ključnim pravcima razvoja sporta na teritoriji Grada 2024 – 2027. godine;
2. Plana urbane mobilnosti na teritoriji grada za period 2022 – 2027. godine, a kojim će se ocijeniti trenutna mobilnost, infrastruktura i veze i predložiti modeli unaprjeđenja mobilnosti na teritoriji grada;
3. Akcionog plana kojim će se obuhvatiti položaj i potrebe mladih;
4. Akcioni plan digitalne transformacije.

Programiranje razvoja Grada Zenica za period 2023. – 2027.

METODOLOŠKI OKVIR

Strategija razvoja Grada Zenica za period 2023 – 2027. godine sačinjena je uz primjenu principa razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u skladu sa Zakonom o razvojnog planiranju Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH, broj 32/17) i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj: 74/19), pri tome primjenjujući otvoreni metod koordinacije koji podrazumijeva provođenje konsultacija i usaglašavanja svih nivoa vlasti u Federaciji te drugih interesnih strana s ciljem zajedničkog definisanja razvojnih pravaca strateških dokumenata u Federaciji; principe ravnopravnosti spolova i jednake mogućnosti za sve građane Federacije odnosno ravnopravno učešće i zastupljenost interesa muškaraca i žena u procesima izrade strateških dokumenata i definisanja strateških ciljeva, prioriteta i mjera, radi osiguravanja uravnoteženih razvojnih efekata, uz stvaranje jednakih mogućnosti za sve, a posebno socijalno ugroženih grupa građana; horizontalne i vertikalne koordinacije odnosno koordinirano postupanje u procesu izrade te usklađenost s relevantnim strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine, relevantnim dokumentima iz procesa evropskih integracija i međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja, vodeći se razvojnim ciljevima i prioritetima na nivou kantona, uz mogućnost definisanja i dodatnih ciljeva i prioriteta za područje jedinice lokalne samouprave; partnerstva kroz saradnju sa socioekonomskim partnerima, zastupljenost i ravnopravnost u radu savjetodavnih tijela, učešće u aktivnostima radnih tijela, elektronske konsultacije, javne rasprave i razmjenu informacija kao i javnost i transparentnost, objavljivanjem informacija na web stranici.

Strategiju razvoja karakterišu: integracija (što znači da su ekonomski, društveni i aspekt zaštite okoliša posmatrani kao neodvojivi dijelovi jedne cjeline) i participacija (svi zainteresovani akteri su angažovani i doprinijeli su izradi Strategije).

Proces izrade je operativno vodio Razvojni tim Grada, a u samom procesu stvoreni su mehanizmi za građansko učešće u planiranju lokalnog razvoja kroz rad Partnerske grupe – konsultativnog tijela kojeg su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora.

Polazna tačka za izradu Strategije predstavljala je analiza postojećih strateških dokumenata te stepen razvijenosti ljudskih resursa neophodnih za izradu, implementaciju, praćenje i vrednovanje Strategije.

Izradu nosećeg i najvažnijeg dijela Strategije, strateške platforme, koja obuhvata revidiranu situacionu analizu, strateške fokuse, viziju razvoja i strateške ciljeve razvoja uradio je Razvojni tim. Izradu sektorskih planova razvoja lokalne ekonomije, društva i zaštite okoliša izradile su za tu svrhu, formirane sektorske radne grupe koje su činili članovi Razvojnog tima uz učešće Partnerske grupe.

U završnom dijelu procesa izrade Strategije, Razvojni tim je na bazi principa integracije, objedinio i uskladio revidirane sektorske dokumente te pripremio okvirni trogodišnji plan implementacije (1+2) za efikasnu implementaciju Strategije.

OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA I NJEGOVIH STANOVNIKA

Geografski položaj i klima

Zenica se nalazi u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine, oko 70 kilometara sjeverozapadno od glavnog grada Sarajeva, a čija granica uključuje sela i mala naselja u brdima Dinarskih Alpa koja zatvaraju riječnu dolinu. Četvrti je po veličini grad u zemlji, nakon Sarajeva, Banje Luke i Tuzle.

Zenica je administrativno središte Zeničko-dobojskog kantona i čini oko 30% od ukupno 364.433 stanovnika kantona. Površina grada iznosi približno 550 km², graniči s Republikom Srpskom na sjeveru, Srednjobosanskim kantonom na zapadu i s još tri općine Zeničko-dobojskog kantona na istoku, odnosno općinama Žepče, Zavidovići i Kakanj.

Zenica se nalazi u dolini rijeke Bosne koja ima izvorište na Ilidži kod Sarajeva, okružena je planinskim lancima što utječe na protoke zraka i može pogoršati učinke zagađenja zraka u dolini. Planine su također ograničile i oblikovale urbani razvoj grada u produženi pojas razvoja s obje strane rijeke Bosne.

Grad ima srednjekontinentalnu klimu koju karakterišu topla ljeta i hladne zime. Umjerene brzine vjetra i mirno vrijeme imaju tendenciju sprječavanja širenja emisija onečišćujućih tvari iz lokalne industrije, proizvodnje energije i prometa vozila. Globalne klimatske promjene od ljudskih aktivnosti utječu i na grad. Projekcije klimatskih promjena za Zeničko-dobojski kanton ukazuju na značajno zagrijavanje u narednim desetljećima uz značajno smanjenje padavina, posebno u ljetnim mjesecima.

Naseljenost

Urbano područje Zenice uglavnom karakteriše mješovita namjena, stambena jezgra na jugu i industrijska zona na sjeveru. Industrijskom zonom dominiraju pogoni ArcelorMittal-a. Stambene zone nalaze se na i oko periferije grada.

Zenica je grad niske gustoće naseljenosti u cjelini (200 stanovnika na km²), iako ima gusto naseljenu urbanu jezgru (2.000 stanovnika / km²).

Prostorni plan ima za cilj poboljšati pružanje javnih i maloprodajnih usluga konsolidacijom broja zasebnih lokalnih zajednica i poboljšati saobraćajne i komunikacijske veze od udaljenih zajednica do urbanog gradskog središta. Prostorni plan grada podupire policentrični sistem naselja na tom području čiji je cilj spriječiti prekomjerno spajanje naselja ili fragmentaciju lokalnih zajednica. Urbani razvoj događa se na postojećem urbanom zemljištu.

Prema važećem Prostornom planu u užem urbanom području se nalaze dva lokaliteta definisana kao područja posebne namjene. Pri tome se misli na lokalitet Garnizona ukupne površine 16,24ha i lokalitet Kazneno-popravnog zavoda površine 18,46 ha i Ekonomije Kazneno-popravnog zavoda površine 20,10 ha. Navedeni lokaliteti s pripadajućim objektima su predviđeni za zadržavanje na postojećim lokacijama do donošenja novog urbanističkog plana za centralno gradsko područje (primarni centar) kojim će se planirati izmještanje na druge lokacije izvan centralnog područja grada Zenice uz saglasnost vlasnika. Grad Zenica ima tendenciju širenja zbog deficita raspoloživog gradskog urbanog prostora, neophodno je planirati izmještanje navedenih kompleksa uz pribavljenu saglasnost vlasnika. Buduća namjena ovih prostora proistići će iz detaljne analize šireg prostora.

Usluge

Oko 70.000 građana (64% od ukupnog broja) opskrbljeno je vodom iz gradske vodoopskrbne mreže, putem javnog preduzeća u 100% vlasništvu Grada, Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica, koje je uložilo značajne napore u smanjenje neoprihodovane vode i širenje vodoopskrbne mreže. Opskrba pitkom vodom se odvija sa četiri izvorišta: tri (3) izvorišta (Kruščica,

Strmešnjak i Klopče) te jedan (1) otvoreni vodozahvat (Babina rijeka).

Aktivnosti izgradnje vodovodnog sistema obuhvataju povezivanje vodozahvatnog područja "Plava voda" na lokalitetu Travnik i rezervoara Putovići u cilju snadbijevanja grada Zenice.

Preduzeće ALBA Zenica d.o.o. Zenica servisira 75% stanovništva (26.000 kućanstava) putem javno-privatnog partnerstva. Otpad se prikuplja i odlaže na Regionalnu sanitarnu deponiju „Mošćanica“.

Gradska mreža daljinskog grijanja opskrbljuje oko 40% gradskih potreba za grijanjem objekata, a ostatak je grijanje na: plin, lož ulje, čvrsta goriva i električne sisteme za grijanje. Distribuciju toplotne energije vrši javno preduzeće "Grijanje" d.o.o. Zenica koje je u vlasništvu Grada. U posljednja tri desetljeća mreža daljinskog grijanja nije se značajnije proširivala.

Staro i dotrajalo postrojenje za proizvodnju toplotne energije za daljinsko grijanje je zamijenjeno novim, čistim, učinkovitijim i pouzdanijim postrojenjem „Toplana“ d.o.o. Zenica. Novo kogenerativno postrojenje je projektovano za rad s visokopećnim i koksnim plinom, koji predstavljaju nusproizvode procesa proizvodnje željeza i po potrebi dodavanjem prirodnog plina.

Javne zdravstvene usluge u Zenici pružaju se u Kantonalnoj bolnici i centrima primarne zdravstvene zaštite sa ukupnim brojem od 125 liječnika, koji rade u tim ustanovama (1,15 ljekara na 1.000 građana).

Mnoge javne zgrade u Zenici, uključujući univerzitet, škole, zdravstvene, sportske i rekreacijske objekte, trebaju ulaganja u popravak, energetska efikasnost i poboljšane usluge.

U sklopu BEEP (BiH energy efficiency project) Vlada ZDK kreditnim sredstvima Svjetske banke realizuje projekte energetske efikasnosti u oblasti obrazovanja.

Grad je aktivirao projekat energetske efikasnosti Kantonalne bolnice Zenica, koji će se finansirati kreditnim sredstvima EBRD-a, a koji pored rekonstrukcije postojećih objekata podrazumijeva zamjenu energenta i prelazak sa uglja na plin.

Pored toga, Grad Zenica sopstvenim sredstvima počevši od 2018. godine realizuje projekte sufinansiranja radova na poboljšanju energetske efikasnosti objekata kolektivnog stanovanja. Do kraja 2022. godine završeni su radovi na izradi termo-izolacione fasade na 18 objekata i radovi na zamjeni krova izrađenog od azbestnih ploča na 57 objekata, 2 zamijenjene stolarije na zajedničkim dijelovima zgrada za što je utrošeno oko 1.040.000,00 KM.

Pored stambenih privatnih objekata, kontinuirano se provode projekti poboljšanja energetske efikasnosti na javnim objektima u vlasništvu Grada Zenica.

Ekonomija

Grad Zenica kao administrativni centar generira zaposlenje oko 27 hiljada radnika, pri čemu se tek nešto više od 56% odnosi na rad u privatnim i javnim preduzećima. Prijavljena nezaposlenost iznosi oko 40% aktivne radne snage i iznad je prosjeka Federacije BiH (prosjeck federacije BiH 37,2%).

Lokalni privatni sektor generira oko 50% ostvarenih prihoda i sudjeluje u ukupnoj zaposlenosti u industriji s nešto više od 53%. Od oko 750 pravnih lica, uključujući i javna preduzeća i ustanove, 157 posluje negativno i generira gubitke preko 76 miliona KM, dok preostala pravna lica bilježe kontinuirani porast agregatne dobiti koja je u 2019. godini premašila 130 miliona KM.

Društvena kretanja

Zenica ima dvije ključne društvene brige, od kojih je prva starenje stanovništva grada. Ovo je uobičajeni trend u zemljama širom Europe, uključujući Bosnu i Hercegovinu i druge zemlje u regiji.

U 2021. godini samo je 15,7% stanovništva bilo u dobi od 15 godina ili manje, dok je udio ljudi starijih od 65 godina činio 13,9% stanovništva grada. Stanovništvo u radnoj dobi u gradu čini 70,5% ukupnog stanovništva, što je više nego u ostalim urbanim područjima (Sarajevo 68,8%, Mostar 68,6%, Tuzla 69,2%), dok prosjek FBiH čini 70,4%.

Zenica gubi svoju najkvalificiraniju radnu snagu. Na godišnjoj osnovi registrovana migracija iz Zenice čini oko 0,8% ukupnog stanovništva grada.

Iako se ova vrijednost možda ne čini alarmantnom, vrijedi napomenuti da u većini slučajeva visokokvalificirani mladi migriraju iz Zenice u Sarajevo (uključujući svakodnevno putovanje na posao). Međutim, većina stanovništva koja svakodnevno putuje na posao i dalje ostaje prijavljena s prebivalištem u Zenici. Stoga ovaj fenomen nije obuhvaćen službenom statistikom. Istodobno migracija u zemlje EU poput Njemačke je sve češći problem, a razmjeri ove pojave vrlo su uočljivi.

Mladi koji migriraju na druga mjesta radi posla, obično dobivaju bolje mogućnosti i uslove zaposlenja (uslužna industrija, IT sektor, finansijske institucije, veleposlanstva i međunarodne organizacije) i bolji pristup socijalnim naknadama i zdravstvenim uslugama. Loša ponuda kvalitetnih radnih mjesta na lokalnom nivou i unosne ponude u Sarajevu privlače mlade visokokvalificirane stručnjake za rad u glavnom gradu i slabe potražnju na lokalnom tržištu rada (unatoč činjenici da brojke nezaposlenosti nominalno predstavljaju velik broj nezaposlenih s visokim obrazovanjem).

S druge strane, Gradska uprava je svjesna potencijala koje čini snažna dijaspora i činjenice da povezivanje s dijasporom i jačanje povjerenja dijaspore u lokalnu vlast, može pokrenuti brojne projekte saradnje, kako u domenu investicija dijaspore (finansijski kapital), povezivanja s lokalnom privredom ili javnom upravom u zemlji prijema (društveni kapital), tako i u prenosu znanja i praksi stečenih u inostranstvu (humani kapital). Stoga dijelom strateško usmjerenje Grada jeste u jačanju veza s dijasporom porijeklom s teritorije grada Zenice.

**GRAD
ZENICA**

**SITUACIONA
ANALIZA**

1.1. Demografska analiza

Grad Zenica prema posljednjim zvaničnim statističkim podacima Federalnog zavoda za statistiku zaključno s 31.12.2021. godine ima 108.278 prijavljenih stanovnika (uzimajući u obzir da brojni stanovnici koji se iseljavaju, a ne odjavljuju boravište), dok procjene govore da je broj stvarno rezidentnog stanovništva znatno niži od zvanično objavljenog.

Promatrano u četverogodišnjem razdoblju, broj registrovanih stanovnika sa stalnim boravištem je u neznatnom padu (0,6%), koje se većim dijelom može pripisati migracijama stanovništva, slijedom činjenice da grad bilježi prirodni pad broja stanovnika u periodu 2016 - 2021. godine nešto viši od 1.5 %.

Tabela 1 Broj stanovnika, prirodni prirast i učešće po starosnoj dobi

Godina	Ukupno stanov.	Muški	Žene	natalitet	mortalitet	doseljeni	odseljeni	0 - 14	15 - 64	65 i više
2016.	109,950	54,350	55,600	1,098	1,165	496	784	20,800	77,938	11,212
2017.	109,679	54,185	55,494	1,159	1,187	532	790	17,195	77,289	15,195
2018.	109,443	54,099	55,344	1,130	1,089	561	760	17,157	76,546	15,740
2019.	109,323	54,046	55,277	1,146	1,174	603	777	17,156	75,852	16,315
2020.	109,093	53,923	55,170	1,111	1,108	529	667	17,182	74,872	17,039
2021.	108,278	53,477	54,801	1,059	1,594	574	847	17,114	73,966	17,198

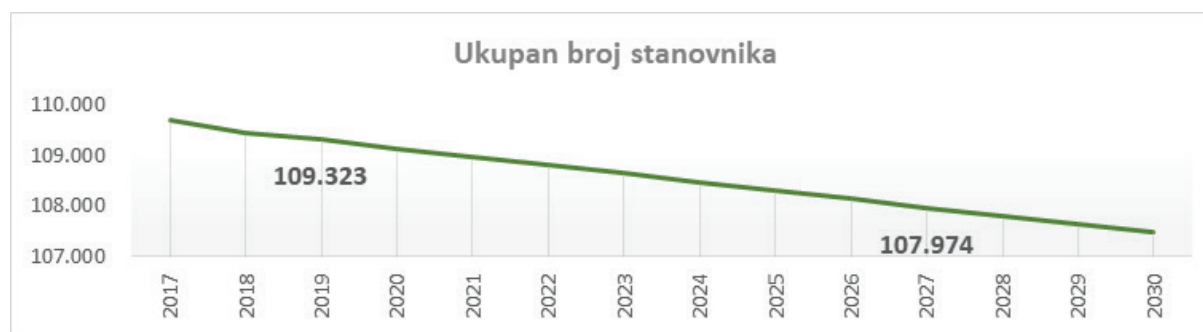
Izvor: Federalni zavod za statistiku, kantoni u brojkama, socioekonomski pokazatelji po općinama

S druge strane, promatrano kroz prizmu starosne dobi stanovništva, odstupanja u periodu 2016 – 2021. godine su iznimna. Broj mladih do 14 godina starosti je pao za 17,72%, dok je istovremeno broj stanovnika preko 65 godina starosti porastao za 53,39 %.

Navedeni podaci ukazuju na činjenicu da se grad suočava s problemom starenja stanovništva.

Ukoliko se primijene navedeni podaci, koji ukazuju na relativnu linearnost u porastu, odnosno padu broja stanovnika, procjene govore da bi broj stanovnika do 2027. godine mogao pasti za 1.600.

Ilustracija 1 Procijenjeni broj stanovnika do 2030. godine

Mladi

Kako je prethodno navedeno, jedan od osnovnih problema u demografskoj slici na području grada predstavlja pad broja stanovnika mlađih od 14 godina. Predškolskim odgojem u postojećim privatnim vrtićima i javnoj ustanovi Predškolski odgoj i obrazovanje Zenica je obuhvaćeno oko 3.500 djece predškolske dobi. Shodno podacima uočen je trend smanjenja djece u predškolskom obrazovanju, u 2018. godini broj djece je bio preko 480, dok je u 2021. godini smanjen na ispod 380.

Učešće djece u predškolskom odgoju iznosi oko 50%.

9.828 učenika je prijavljeno u osnovnom obrazovanju 2021 - 2022. godina, uz pad broja učenika iznosi oko 1% u četverogodišnjem razdoblju.

Tabela 2 Broj osoba mlađih od 14 godina, obuhvaćeni predškolskim odgojem i u školstvu

Osobe do 14 godina	Predškolski odgoj	u %	Osnovno obrazovanje	u %2	Kumulativno
20800	3411	16.4%	10033	48.2%	64.6%
17195	3451	20.1%	10629	61.8%	81.9%
17157	3454	20.1%	9992	58.2%	78.4%
17156	3511	20.5%	9940	57.9%	78.4%

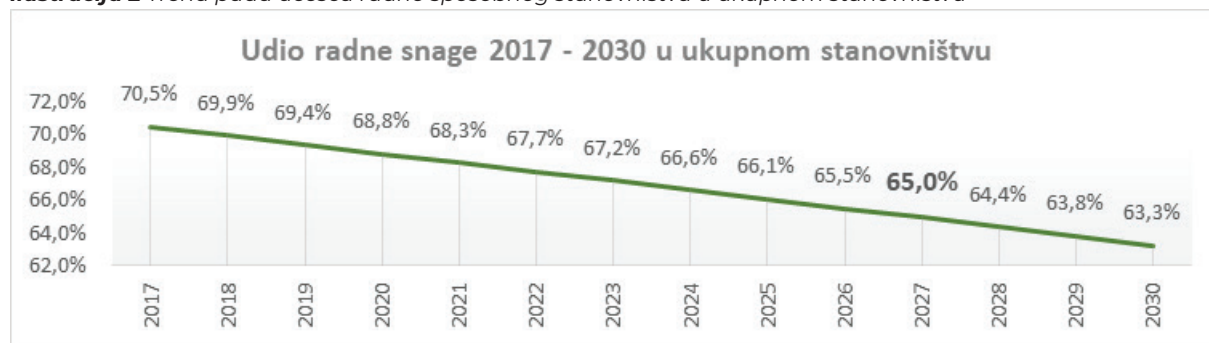
Radno sposobno stanovništvo

S danom 31.12.2021. godine u Zenici je prijavljeno 26.906 zaposlenih osoba što čini tek nešto više od 36% radno sposobnog stanovništva uz nominalno povećanje broja zaposlenih od 3.500 u posljednjih pet godina.

Bitno je napomenuti da se udio zaposlenog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu povećao sa 31,4% na 36,4% u razdoblju 2016 – 2021. godine.

Nešto precizniji podatak pak predstavlja činjenica da je s navedenim datumom pravo na penziju ostvarilo 20% radno sposobnog stanovništva te time i udio zaposlenih u radno aktivnom stanovništvu iznosi preko 40%.

Ilustracija 2 Trend pada učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu

Ukoliko se relativno izraženi trend pada učešća radno sposobnog stanovništva u ukupno na stanovništvu koristi kao osnov za procjene budućih kretanja, dolazi se do podatka da bi udio radno sposobnog stanovništva mogao iznositi tek 65% ukupnog stanovništva u 2027. godini.

Stanovništvo u statusu penzionera

Povoljan trend u povećanju učešća zaposlenih odrazio se i na odnos zaposlenih prema broju penzionisanih stanovnika i s danom 31.12.2021. godine ovaj **odnos iznosi 1,26**, čime je dostignut prosjek Federacije BiH.

Interesantan je podatak da je broj penzionera na području grada veći za 5.583 od broja stanovnika starijih od 65 godina, odnosno da 25.5% penzionera starosno pripada radno sposobnom stanovništvu, a pravo na penziju je steklo po drugim osnovama, osim po starosnoj osnovi.

Tabela 3 Odnos broja zaposlenih i penzionisanih stanovnika

Godina	Broj zaposlenih	Udio u radno sposobnom stanovništvu	Broj penzionera	Udio u populaciji 65+
2016.	24.502	31.4%	21.698	27.8%
2017.	25.636	33.2%	21.810	28.2%
2018.	27.102	35.4%	21.974	28.7%
2019.	27.587	36.4%	21.898	28.9%
2020.	27.136	36,2%	21.869	28.7%
2021.	26.906	36,4%	21.619	27,5%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, kantoni u brojkama, socioekonomski pokazatelji po općinama

U usporedivom srazmjeru pada radno sposobnog stanovništva za očekivati je porast učešća stanovništva starijeg od 65 godina u ukupnom stanovništvu koje bi u 2027. godini moglo iznositi oko 19,3% odnosno porasti za 3.8% u narednom sedmogodišnjem razdoblju.

Ilustracija 3 Trend porasta učešća starih u ukupnoj populaciji

Migracije

Uzimajući u obzir činjenicu da prema zvaničnim statističkim podacima trenutno nije moguće precizno utvrditi magnitudu iseljavanja stanovništva iz Bosne i Hercegovine, a slijedom činjenice da većina iseljenika zadržava prijavu boravišta u Bosni i Hercegovini, trendove iseljavanja stanovništva s područja grada Zenice moguće je samo procjenjivati.

Kao jedan od načina procjene koju je moguće validirati, koristi se omjer upisane djece u osnovno obrazovanje, slijedom činjenice da je osnovno obrazovanje obavezno po zakonu u odnosu na prosječni broj novorođenih u periodu koji je prethodio sedam godina od baze godine upisa u osnovnu školu.

U periodu 2009 – 2013. godine evidentirano je ukupno 5.969 živorođenih beba, odnosno godišnje prosječno 1.194. U usporedbi s periodom 2016 – 2020. godine, prosječno se godišnje rađalo više 60 beba (+5%).

U školskoj 2019/20. godini u osnovnim školama je prijavljeno 9.870 učenika. Pod pretpostav-

kom da su sva djeca rođena u prethodnom razdoblju upisala osnovnu školu, taj broj bi iznosio 10.744, odnosno 8.4% više od registrovanog broja učenika. Imajući u vidu da je određeni neznatni broj učenika ispisan iz škole iz drugih razloga (drop-out):

Procjenjuje se da je gotovo izvjesno 7-8% porodica s djecom učeničke dobi osnovnih škola trajno iselilo s teritorije grada Zenice u prethodnih 7 godina, odnosno oko 3,32% stanovnika godišnje (prema prosječnom broju članova domaćinstva).

Navedena procjena ne obuhvata pojedince i porodice bez djece, kao niti iseljavanje u druge gradove Bosne i Hercegovine.

1.2. Upravljanje prostorom, sadržaji i aktivnosti

Što se tiče rekreacijskih zona građani Zenice trenutno imaju koristi od 3 velika parka u urbanoj zoni. Međutim, rekreacijske zone u okolini kao što su Bistričak, Park prirode Babina - Tvrtkovac koje obuhvataju: Postojna iznad Puhovca, Markov kamen, Lastavica, tok Seočke rijeke sa izvorom (pećina), Tvrtkovac, do ispod Pepelara u pravcu zapada, izvorište Babine rijeke iznad Sebuja, Kraljevine, Ponihovo, Lisac, Vepar, Smetovi i Pepelari prijeko su potrebne za obnovu i poboljšanje. Većina područja su dostupna automobilom i pješke, a građani bi mogli imati koristi od toga da ta područja postanu još pristupačnija, posebno kada su u pitanju Smetovi (žičara), Bistričak (obnova ceste) i Lisac (obnova pješačkih staza).

Parkovi, sportski i rekreacijski prostori su u nadležnosti Grada, park-šume i šume u urbanom području su u nadležnosti Federacije BiH što ostavlja nedovoljno prostora za ciljane lokalne inicijative za poboljšanje.

Okosnicu zelenih površina grada Zenice čine dva glavna parka i to: park Kamberović polje projektovano u pejzažnom stilu s namjenom za aktivni odmor građana kao i Centralni gradski park s namjenom za pasivni odmor građana. Osim ova dva parka imamo i nekoliko manjih parkovskih površina kao što su: Park Kulina bana i park na Talića brdu. Okosnicu gradskog zelenila čine i gradski drvoredi (Bulevar, drvoredi duž saobraćajnica u Babinoj Rijeci, Ulica Aska Borića, Travnička ulica i Školska ulica).

Pored navedenog vanblokovskog zelenila postoji veliki broj manjih unutarblokovskih zelenih površina te veća slobodna travnata površina u Rekreacionoj zoni Babine Rijeke gdje su 2018. godine započete aktivnosti na formiranju parka.

Uređenje frekventnih lokacija poput kružnih tokova, mostova, trgova, raskrsnica, pješačkih ulica riješeno je ili s trajnicama na način da estetski efekat traje permanentno uz minimalno održavanje ili sa sezonskim ukrasnim biljem, koje se sezonski smjenjuje na ustaljenim gredicama.

U budućnosti je pored održavanja u smislu rekonstrukcije i sanacije postojećih, glavnih parkovskih površina i drvorednih dionica planirano uređenje većih slobodnih travnih površina na način da se iste oplemene različitom ukrasnom dendroflorom sa ciljem da se osim estetskih dobije i veći sanitarno - ekološki efekat po okruženje.

Također, u slučaju planiranog ograđivanja Centralnog parka u istom bi se formirale površine s različitim tipovima uređenja unutar zasebnih mini parcela unutar parka, staklenicama s vještačkim aridnim ili tropskim uslovima i odgovarajućim suptropskim ili tropskim biljkama. U tom slučaju Centralni park bi poprimio karakter botaničkog vrta. Jedna od opcija jeste i formiranje tzv. terapijskog vrta ili u Centralnom parku ili ispred Osnovne škole za obrazovanje i rehabilitaciju osoba s poteškoćama u razvoju Zenica.

Male unutarblokovske zelene površine su u velikom broju slučajeva izložene samostalnom, neplanskom i nestručnom djelovanju pojedinaca gdje stanari izvode radove poput sadnje drveća, živih ograda, ograđivanja. S ciljem maksimalno učinkovitog korištenja ovog javnog prostora u ekološkom i estetskom smislu, u budućnosti se planira staviti akcenat i na ovaj značajan prostor koji je trenutno prepušten stihijском pristupu. Razmatra se i mogućnost urban gardeninga uz odabir vrsta koje pogoduju polinatorima.

Razvoj industrijskih zona pratiće i adekvatno planiranje prostora u hortikulturnom smislu koji gravitira istim. Do sada je izvršena sadnja 300 komada sadnica uz ogradu sa ArcelorMittal Zenica, preko 27 sadnica na ulazu Poslovnu zonu kao i oplemenjivanje prostora odgovarajućim ukrasnim biljem visoke hortikulturne vrijednosti.

U budućnosti je pored održavanja, u smislu rekonstrukcije i sanacije postojećih, glavnih parkovskih površina i drvorednih dionica, planirano uređenje većih slobodnih travnih površina na način da se iste oplemene različitom ukrasnom dendroflorom sa ciljem da se osim estetskih dobije i veći sanitarno-ekološki efekat po okruženje.

Također, u slučaju planiranog ograđivanja Centralnog parka u istom bi se formirale površine s različitim tipovima uređenja unutar zasebnih mini parcela unutar parka, staklenicima s vještačkim aridnim ili tropskim uslovima i odgovarajućim suptropskim ili tropskim biljkama. U tom slučaju Centralni park bi poprimio karakter botaničkog vrta. Ove i druge pojedinosti vezano za Centralni park će biti predmet izrade posebnog urbanističkog projekta.

Na području grada ne postoje zaštićena područja prirode. Prostorni plan grada Zenice 2016 - 2036. godine, prepoznaje prirodnu vrijednost područja i lokaliteta u gradu. Budući da nema dovoljno podataka o tim područjima, plan predlaže daljnja istraživanja temeljem kojih će se utvrditi kategorija zaštite, osnovna procjena, prirodne komponente i tačna pokrivenost. Prema Zakonu o zaštiti prirode („Službene novine FBiH”, broj 66/13), član 144. kategoriju IIIa zaštićenih prirodnih vrijednosti (park prirode) proglašava zakonom kantonalna skupština. Prema članu 9. istog zakona poslove zaštite prirode iz nadležnosti kantona vrši kantonalno ministarstvo nadležno za poslove okoliša i Kantonalni zavod za zaštitu prirode. Nakon provedene procedure i proglašavanja nekog prostora zaštićenim, vlasnik (u ovom slučaju Grad) je dužan izraditi plan upravljanja prirodnim dobrom, korak u kome bi se trebala formirati radna grupa na nivou lokalne samouprave koja će biti zadužena za upravljanje zaštićenim područjem.

Plan je u postupku proglašenja zaštićenim područjem prirode površine oko 5,2 ha, kao i određivanje ostalih područja i lokaliteta unutar niza različitih kategorija.

Prijedlog je izveden iz rezultata nekoliko terenskih posjeta i prijedloga udruženja i pojedinaca. Spomenuta područja dobro poznaju planinarska udruženja, lovačka udruženja i pojedinačni planinari, ali šira populacija ih ne prepoznaje kao područja od velike prirodne vrijednosti. Vrlo niska razina prepoznavanja i svijesti, nedostatak infrastrukture i otežan pristup područjima stvaraju situaciju u kojoj građani ne koriste raspoloživi prirodni potencijal. Osnovni problem predstavlja upravljanje zaštićenim područjem. Resorno ministarstvo Zeničko-dobojskog kantona bi trebalo osnovati javnu ustanovu za upravljanje svim zaštićenim područjima na teritoriji kantona i za nju obezbijediti budžetsko finansiranje. Kod utvrđivanja kategorije zaštite treba voditi računa o balansu između stepena zaštite i ekonomskog razvoja lokalnog stanovništva.

Tabela 4 Osnovni pokazatelji o uređenim površinama i zelenilu u urbanom dijelu grada

Osnovni pokazatelji	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Površina (m ²) uređenih površina parkova	102.000	102.000	116.000	116.000	116.000	116.000	116.000
Broj zasađenih stabala	264	189	300	475	181	187	183
Broj zasađenih sadnica ukrasnog grmlja i sezonskog cvijeća	47.175	26768	30.978	26.700	24.550	28.475	38.650

1.3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Pregled ekonomije

Ukupna zaposlenost u gradu je 26.906 od čega oko 57% u privatnim i javnim preduzećima, a preostalih 43% u javnoj upravi (ustanove, institucije, lokalna samouprava). Prosječna neto plaća iznosi 967 KM (97 % prosjeka Federacije BiH). Ukupna prijavljena nezaposlenost iznosi 18.033 ili 40,1 % aktivne radne snage.

Ekonomska aktivnost u Zenici snažno ovisi od industrije i javnih preduzeća gdje lokalni privatni sektor čini samo 50% ostvarenih prihoda i sudjeluje u ukupnoj zaposlenosti u industriji s 53,3%. Od ukupnog izvoza od 696 miliona KM u 2022. godini, 79% osigurava ArcelorMittal.

Na području grada Zenice je na dan 31.12.2022. godine poslovalo 787 pravnih lica od čega 58 neaktivnih. Privatna pravna lica (isključujući ArcelorMittal) generirala su 1,2 milijarde KM prihoda od prodaje (2017: 785) uz prijavljeni prosječan broj zaposlenih od 12.637 (2017: 8.287). Razmjerni je rast obima aktivnosti uz prosječan godišnji porast prihoda od 7,3% i generirano povećanje zaposlenosti prosječno godišnje od 5,8%. Navedenim je vidljivo da je od ukupnog povećanja broja zaposlenih od 1.951 u rasponu 2017 – 2019. godine, 959 generiranih novih radnih mjesta u lokalnom privatnom sektoru, odnosno oko 50%.

Privatni sektor je izrazito agilan i polariziran, a na što ukazuju i osnovni podaci o poslovanju pravnih lica rezidenata u gradu. Gotovo četvrtina pravnih lica posluje s gubicima koji su na dan 31.12.2019. premašili 76 miliona KM agregatno. S druge strane, bilježi se kontinuirani rast dobiti koja agregatno dostiže iznos od 130 miliona KM.

Ilustracija 4 Poslovanje pravnih lica (gubici/dobici u milionima KM)

Godina	Negativni rezultat	Gubici	promjena		Dobit	Neto rezultat
2016	209	-47,4			51,7	4,3
2017	175	-45,5	96%	124,8%	64,5	19,0
2018	174	-29,8	63%	137,0%	70,8	41,0
2019	157	-76,4	161%	251,5%	130,0	53,5

Pravna lica s iskazanim gubitkom poslovanja u 2020. godini	učešće u % agregatnog gubitka
ArcelorMittal Zenica d.o.o.	53,0%
ZD Rudnik mrkog uglja Zenica d.o.o. - Zenica	31,7%
Privatno pravno lice u oblasti tekstila	4,0%
Trgovina na veliko	2,5%
Ostala pravna lica (153)	8,8%

Međutim, ukoliko se u obzir uzmu isključivo lokalna privatna pravna lica, vidljivo je da je u 2019. godini uz ukupni promet od 900 miliona KM ostvaren nominalni agregatni rast kapitala u visini od preko 118 miliona KM.

Zenička razvojna agencija ZEDA je koordinirala izradu Strategije razvoja MSP Grada Zenica za period 2021 – 2027. godine uz intenzivnu saradnju sa Službom za privredu i upravljanje razvojem Gradske uprave. Metodološku i stručnu pomoć u procesu izrade Strategije pružila je Agencija za razvoj preduzeća Eda u okviru projekta "SBA u BiH - Okvir za razvoj strategija i

politika za MSP”, koji je Eda implementirala uz podršku Švedske. Strategija predstavlja ključni dokument za usmjeravanje i podsticanje razvoja MSP Zenice u predstojećem sedmogođšnjem periodu. Realizacija strategije treba da omogući pozicioniranje Zenice u domaćem i regionalnom okruženju kao grada gdje bavljenje preduzetništvom i rad u MSP predstavljaju atraktivnu karijeru i da kreira okvir za uklapanje glavnih tokova razvoja MSP u Zenici u odgovarajuće globalne i europske tokove i perspektive.

Ovom Strategijom preuzima se strateški okvir Strategije razvoja MSP Grada Zenica za period 2021 – 2027. godine u okvir srednjoročnog planiranja Grada Zenica.

Javna preduzeća u vlasništvu Grada ili ona kod kojih Grad ima sudjelujući interes, generišu zaposlenost za oko 610 radnika.

Tabela 5 Osnovni pokazatelji poslovanja preduzeća pod potpunom ili djelomičnom kontrolom Grada u 2021. godini

Osnovni pokazatelji poslovanja za 2021. godinu	prosječan broj zaposlenih	prosječni mjesečni trošak plate	Kapital	Prihodi od prodaje	Dobit/Gubitak
J.P. Grijanje d.o.o. Zenica	99	1.956	11.394.093	12.038.961	815.339
J.P. Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica	165	1.874	30.888.918	7.629.292	300.129
Regionalna deponija Mošćanica d.o.o. Zenica	39	1.968	5.591.093	3.825.398	1.326.188
J.P. za upravljanje i održavanje sportskih objekata d.o.o. Zenica	31	1.520	8.565.806	1.097.790	-126.577
Toplana Zenica d.o.o. Zenica	77	2.527	24.102.287	6.902.998	407.812
J.P. Gradsko groblje d.o.o. Zenica	34	1.739	631.589	1.225.187	112.722
J.P. RTV Zenica d.o.o. Zenica	32	1.697	306.100	581.490	5.322
J.P. za prostorno planiranje i uređenje grada Zenica d.o.o. Zenica	53	1.792	1.772.487	1.137.322	-182.816
J.P. Parking servis d.o.o. Zenica	37	1.578	374.032	1.369.850	198.899
J.P. ZenicaGas d.o.o. Zenica	6	2.386	10.028	160	21
J.P. Tržnica d.o.o. Zenica	33	1.969	4.203.721	1.207.440	16.486

(Izvor: <https://boniteti.bisnode.ba/>)

Pravna lica

Mala preduzeća zapošljavaju 33,4% od ukupnog broja s 22,5% udjela u ukupnom prihodu, dok je udio srednjih poduzeća u većini pokazatelja između 27-37%. S druge strane, generatori novog zapošljavanja, izvoza i ulaganja velika su preduzeća.

Ekonomija se pretežno temelji na domaćoj trgovini (trgovina na veliko) i industriji, čineći više od 60% ukupne zaposlenosti i 75% ostvarenih prihoda. Sektor prevoza i građevine također je donekle razvijen, dok turizam i ugostiteljstvo, poljoprivreda i ICT ukupno čine manje od 10% ukupne zaposlenosti.

Tabela 6 Aktivna pravna lica u ključnim industrijskim granama

Osnovne industrijske grane - broj aktivnih subjekata	2015	2016	2017	2018	2019	učešće	promjena
Prerađivačka industrija	179	181	183	192	197	18,5%	10%
Građevinarstvo	82	85	89	96	96	9,0%	17%
Trgovina na veliko i na malo	410	406	406	409	422	39,6%	3%
Prijevoz i skladištenje	45	45	46	45	45	4,2%	0%
Smještaj, priprema i usluživanje hrane	31	32	33	37	42	3,9%	35%
Informacije i komunikacije	34	33	34	37	39	3,7%	15%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	99	98	97	104	113	10,6%	14%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	29	30	32	33	35	3,3%	21%
Ukupno	987	985	995	1027	1066	100,0%	8%

26 lokalnih preduzetnika u metalnom sektoru zapošljavaju 672 uposlenika i ostvaruju prihod od oko 54 miliona KM (podatak iz 2021. godine).

Detaljan pregled privrede na području grada Zenice obuhvaćen je Strategijom razvoja MSP za period 2021 – 2027. godine.

Broj i struktura obrta

Na području grada trenutno je aktivno oko 2.400 obrta, od čega oko jedne četvrtine u sektoru trgovine na veliko i malo, 395 obrta pripreme i usluživanja hrane i pića, 299 obrta u prerađivačkoj industriji, 151 obrta u sektoru poljoprivrede.

Tabela 7 Struktura i aktivnosti obrta na području grada

					neto
Registrovana djelatnost	Osnovani	Ugašeni	2019	2015	povećanje
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	102%	-44%	159	79	101,3%
Prerađivačka industrija	65%	-36%	299	229	30,6%
Građevinarstvo	78%	-51%	63	51	23,5%
Trgovina na veliko i na malo	81%	-44%	648	430	50,7%
Prijevoz i skladištenje	1%	-10%	258	202	27,7%
Smještaj, priprema i usluživanje hrane	68%	-51%	384	341	12,6%
Informacije i komunikacije	80%	-20%	30	15	100,0%
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	80%	-40%	15	9	66,7%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	34%	-21%	134	118	13,6%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	63%	-43%	30	23	30,4%
Obrazovanje	96%	-29%	28	18	55,6%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	34%	-16%	50	41	22,0%
Umjetnost, zabava i rekreacija	60%	-25%	20	14	42,9%
Ostale uslužne djelatnosti	53%	-24%	223	166	34,3%
Ukupno			2.351	1.739	35,2%

Izvor: Podaci Gradske uprave

Promatrajući broj novoosnovanih i ugašenih obrta, vidljivo je da najveću aktivnost bilježi sektor poljoprivrede što je rezultat podsticajnih mjera u promatranom periodu.

Tržište rada

Tabela 8 Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih, Grad Zenica

Godina	Broj zaposlenih		Broj nezaposlenih		Neto plaća u KM	Bruto plaća u KM
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene		
2022.	27.307	11.375	16.781	10.417	1084	1680
2021.	26.906	11.128	18033	11.002	967	1495
2020.	27.136	11.000	18.664	11.243	935	1.438
2019.	27.587	11.084	18.325	11.015	908	1.395
2018.	27.102	10.795	19.862	11.527	868	1.330
2017.	26.590	10.445	21.171	11.926	828	1.265

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Tabela 9 Zaposleni u 2020. godini po kvalifikacionoj strukturi

	Ukupno	VSS	VŠ	SSS	NS	VKV	KV	PK	NK
Federacija BiH	470.053	103.579	14.725	231.326	6.542	5.001	79.128	7.042	22.710
Grad Zenica	24.462	4.875	901	10.255	183	626	5.636	183	1.803

U 2021. godini zabilježeno je ukupno 18.033 registrovanih nezaposlenih stanovnika Zenice, odnosno 10.7% manje u odnosu na 2017. godinu. Navedeni pad nezaposlenih u relativnom je srazmjeru s porastom zaposlenih osoba. Nažalost, Grad i dalje bilježi nepovoljan odnos radno neaktivnog stanovništva koje čini 38.9% ukupne populacije starosti od 15 do 65 godina.

Tabela 10 Registrovana nezaposlenost

Godina	15 -18	19 -20	21 -24	25 -27	28 -30	31 -35	36 -40	41 -45	46 -50	51 -55	56 -60	61 -65	Ukupno
2017.	240	1.085	2.036	1.702	1.658	2.639	2.348	2.261	2.074	2.213	1.593	692	20.541
2018.	221	953	2.044	1.377	1.514	2.414	2.269	2.143	2.019	2.248	1.743	729	19.674
2019.	228	743	1.919	1.073	1.348	2.303	2.078	2.031	1.868	2.178	1.807	775	18.351
2020.	192	755	1.846	1.226	1.339	2.243	2.165	2.096	1.914	2.119	1.894	875	78.664
2021.	162	672	1.479	1.317	1.101	1.948	2.053	1.917	1.896	1.955	1.966	929	17.395

Promatrano prema starosnoj dobi, vidljiv je i dalje izražen problem strukturalne nezaposlenosti stanovništva starijeg od 50 godina, pri čemu se bilježi porast broja nezaposlenih posebno u kategoriji od 56 do 60 godina starosti.

S druge strane, izrazito pozitivan trend bilježi se kod broja nezaposlenih najaktivnijeg stanovništva starosne dobi od 25 do 50 godina.

Stanje poduzetničke infrastrukture

Biznis inkubator Zenica i TechnoPark Zenica zajedno inkubiraju 45 start-up preduzeća u 2022. godini. Centar za podršku poduzetnicima i investitorima – BusinessPoint Zenica je smješten u Agenciji ZEDA. Centar za podršku preduzetnicima već pruža određene usluge MSP, a iste će biti u narednom periodu upotpunjene dodatnim uslugama.

Poslovne zone

Poslovna zona „Zenica 1“ se nalazi uz sami centar grada, a preko glavne gradske magistrale omogućava direktni pristup magistralnom putu M-17 i koridoru Vc – autocesti na udaljenosti od 8,5 km. Zona obuhvata površinu od 334,600 m², od čega je 93% već u funkciji privrednih subjekata. Primarna namjena Zone su proizvodne djelatnosti. U nekadašnjim prostorima zeničke Željezare, u 2022. godini 1732 ljudi je radilo u privrednim subjektima u industriji PVC stolarije, proizvodnje namještaja, prerade metala, tekstila, grafičkoj djelatnosti, gdje djeluje 134 preduzeća koja se bave različitim djelatnostima. Adaptacijom zgrade Aneksa B – objekta Tehnoparka i osigurano je 35 novih kancelarijskih, poslovnih prostora, namijenjenih poduzetnicima u oblastima IT, novih i inovativnih tehnologija.

Poslovna zona „Zenica-sjever“ je namijenjena stvaranju uslova za razvoj i implementaciju aktivnih mjera za zapošljavanje i stvaranje novih radnih mjesta kroz razvoj malih i srednjih preduzeća. Primarna namjena Zone su proizvodne djelatnosti. Zemljište se nalazi u neposrednoj blizini kompanije ArcelorMittal i radi se o brownfield lokaciji.

Poslovna zona „Zenica-jug“ je pozicionirana na južnom dijelu grada, pored magistralnog puta M-17, omogućava brzi pristup koridoru Vc što nudi brz i kvalitetan pristup tržištima regije i EU. Prostor poslovne zone „Zenica-jug“ nije izgrađen. Primarna namjena Zone su uslužne djelatnosti. Na površini od 37,1 ha planirana je i gradnja poslovno-rekreativne turističke zone uključujući trgovačke centre te prostore za zabavu i sport, koja će okupiti domaće i međunarodne kompanije. Gradsko vijeće Grada Zenica je u decembru 2022. godine donijelo Odluku o usvajanju Regulacionog plana „Poslovno rekreativne-turističke zone Zenica-Jug“ i na ovaj način su stvorene pretpostavke za buduće investicije. Grad Zenica radi na izgradnji infrastrukture čija je izgradnja planirana u više faza. U prvoj fazi planirana je izgradnja podzemne i nadzemne komunalne infrastrukture dok je u drugoj fazi fokus na izgradnji saobraćajnice, nakon čega je planirana izgradnja mosta koji će povezivati desnu i lijevu obalu, kao i dodatna izgradnja saobraćajne infrastrukture.

Poslovna zona Šljivik obuhvata 29,53 ha, od čega sama trgovinsko-poslovna zona obuhvata: a) trgovinsko-poslovnu zonu sa skladišnim prostorom površine 6,63 ha, koja uključuje skladišni kompleks Željezare sa upravnim objektom i carinskim terminalom ukupne bruto građevinske površine 24.888 m² i b) trgovinsko-poslovnu zonu površine 6,22 ha, a regulacionim planom planirana je izgradnja 31.058 m² bruto korisne površine poslovnih objekata lociranih u okviru četiri građevinske parcele.

Poslovna zona Raspotočje ima površinu 44,34 ha sa 18 privrednih subjekata. Postojeći radni kompleksi su uglavnom u granicama izgrađenih prostora, ukupne površine 21,83 ha.

Poslovna zona Drivuša je površine 11,25 ha.

Poslovna zona Pečuj nalazi se na sjevernom prilazu gradu Zenici. Ova poslovna zona ima površinu od oko 25.000 kvadratnih metara i na njoj su smještene tri velike zeničke firme. Objekti koji su dijelom izgrađeni ili su u fazi gradnje, predviđeni su za proizvodnju PVC stolarije, velegovinu i skladišne prostore.

1.4. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Osnovno i srednje obrazovanje

U osnovnim i srednjim školama na području grada Zenice u školsku 2019/20. godinu bilo je upisano ukupno 13.896 učenika, dok je pet godina ranije po istom osnovu bilo upisano 14.898, što predstavlja pad od 7%. Uzimajući u obzir da je ukupni broj mladih do 14 godina starosti pao za 17,5%, razumno je očekivati da je pad broja djece predškolske dobi iznimno visok.

Nadalje, posebno je zabrinjavajući podatak da je u školskoj 2019/20. godini u srednje škole upisano 17,3% manje učenika u usporedbi sa školskom 2015/16. godinom.

Tabela 11 Osnovno i srednje obrazovanje u gradu Zenici

Srednje obrazovanje	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj profesora
2015/16.	11	220	4,865	522
2016/17.	11	215	4,742	515
2017/18.	11	220	4,519	523
2018/19.	12	208	4,314	509
2019/20.	12	197	4,026	530
2020/21.	11	195	3,990	544
2021/22.	11	202	3,885	521
Osnovno obrazovanje	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika
2015/16.	45	474	10,033	769
2016/17.	45	476	10,629	746
2017/18.	45	477	9,992	786
2018/19.	44	484	9,940	761
2019/20.	45	465	9,870	770
2020/21.	44	464	9,546	782
2021/22.	43	478	9,828	824

Izvor: Socioekonomski pokazatelj po općinama

Kultura i sport

Grad je u posljednjem trogodišnjem razdoblju značajno povećao izdvajanja za kulturu.

Tabela 12 Izdvajanja za programe u oblasti kulture

Izdvajanja za kulturu	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Transferi za kulturu		170.000	350.000	580.000	400.000	610.000
„Zeničko proljeće“	6.807 60.110	3.113 74.127	2.783 48.110	0	0	51.400
BNP Zenica	34.500	20.000	39.586	37.500	50.000	50.000
Biblioteka	7.600	9.800	13.760	7.500	15.000	15.000
Muzej	5.000	2.650	6.300	11.250	11.250	15.000
Kamerni simfonijski orkestar	2.250	3.400	8.750	27.000	27.000	27.000
Programi i projekti iz oblasti kulture	14.725	29.500	40.000	31.650	33.000	22.600
Obnova kulturno-historijskog nasljeđa	51.950 50.000	15.000	15.000	10.090	10.000	10.000
Oprema i adaptacija domova iz oblasti kulture	50.000	44.081	54.790	6.850	40.000	22.000
Finansiranje nacionalnih udruženja i KUD-ova	14.500	30.050	35.000 + 5.000	63.100 + 4.000	33.000	33.500
Proslava nove godine	40.000	13.800	RTV Zenica 11.000 12.000	10.000	105.000	141.000
JP RTV Zenica – za manifestaciju „Ljeto u gradu“		55.000 2.500 4.800	145.000	70.000	155.500	230.000
JP RTV Zenica – za manifestaciju „Zenica ADVENTure“		50.000	0	10.000	0	0
Obilježavanje Dana Zenice		12.345 4.600	RTV Zenica 20.994		26.000	30.600

Promatrajući godišnje transfere za sport zavidno je povećanje od gotovo 1,8 miliona KM od iznosa u 2019. godini.

Tekući transferi klubovima se vrše na način da se mjeri razvijenost sporta, postignuti rezultati u pojedinačnom sportu i javni status sporta. Vrednovanje se vrši prema kriterijima broja aktivno registrovanih takmičara, broja selekcija koje klub ima u sistemima takmičenja, ranga takmičenja i model takmičenja: ligaški ili turnirski, broja članova u državnim reprezentacijama, postignutim rezultatima kluba u prethodnoj godini i dužine aktivnog djelovanja.

Trenutno Grad ne upravlja podacima o ishodima ulaganja u sportsku infrastrukturu, razvoj i afirmaciju sporta.

Tabela 13 Izdvajanja za sport

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Izdvajanja za sport	1.344.369	1.159.931	1.444.688	1.793.167	1.358.518	1.575.451	1.595.815
Tekući transferi za sport	630.000	537.964	730.880	749.286	790.765	738.000	684.300
Održavanje sportskih objekata (gradska arena, atletski stadion i sl.)	369.393	313.696	356.000	400.000	376.420	304.000	296.000
Održavanje zelenih površina sportskih igrališta	144.391	127.965	102.499	103.965	93.165	88.463	0
Izgradnja i uređenje igrališta i sportskih terena	585	30.305	144.738	196.468	26068	108.693	279.720
Rekonstrukcija stadiona Bilino polje	200.000	150.000	0	78.079	0	0	0
Izmirenje poreznog duga NK Celik Zenica po zaključenom Sporazumu	0	0	110.570	265.368	72.100	336.295	336.295

Grad Zenica ne raspolaže podacima o uticaju ulaganja u sport i korištenju postojećih prostornih resursa na razvoj rekreativnog i profesionalnog sporta i ne raspolaže adekvatnom polaznom osnovom za programiranje razvoja te je stoga preporučeno da se programiranje u domenu razvoja sporta inicira izradom trogodišnjeg plana, koji će postati osnovom za prenos mjera, programa i projekata u okvir strateškog planiranja Grada.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Na području grada u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u domovima zdravlja i područnim ambulantama radi 60 liječnika i 91 medicinski tehničar uz pokrivenost od 7 vozila.

Tabela 14 Prostorna pokrivenost primarnom zdravstvenom zaštitom na području grada

Područna ambulanta	Broj registrovanih pacijenata (zdr.kartona)	Doktori specijalisti	Doktori medicine	Tehničari	Broj vozila	Ulaganja (u KM) u objekte				
						2018	2019	2020	2021	2022
ARNAUTI	2856	1		2	1					
BABINA RIJEKA	5217	2	1	5				12.253		
BABINO	1700		1	1						
BLATUŠA	5478	1	1	4			6.745	78.864		
CENTAR	8520	4		7						
CRKVICE	9524	2	3	8			21.157	2.808	70.825,98	
GRAČANICA	3469	1	1	3	1					
GRADIŠĆE	2207		1	1						
JALIJA	4190	1	1	4			26.454	2.340		104.129,42
JANJIĆI	2100	1		2	1					
KLOPČE	2088	1		2	1					
LOKVINE	2399		1	1						
LUKOVO POLJE	1803	1		2						289.111,00
MOKUŠNICE	7215	3		5						
MOŠĆANICA	521		1	1						
NEMILA	7837	2	1	6	1					
ODMUT	8325	1	3	7						
ORAHOVICA	2200		1	2						
PEHARE	3500	1	1	3		1.404	107.971			
PERIN HAN	2133		1	1						
POTOK	5570	3		6		3.276	135.146			
RADAKOVO	6322		3	6						
SEOCI	1120		1	1						
STARNJANI	3780		2	2	1			416.100		
ŠERIĆI	1120		1	1						
TETOVO	2986		1	2	1					
TIŠINA	2206		1	1						
TRAVNIČKA	6950	2	1	5				2.808		66.968,15

U domenu socijalne zaštite vidljiv je porast korisnika novčane naknade za pomoć i njegu od strane druge osobe i smanjen broj korisnika dječijeg dodatka.

Tabela 15 Osnovni pokazatelji korisnika socijalne zaštite

Osnovni pokazatelji socijalne zaštite	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Broj korisnika socijalne pomoći	718	634	690	677	613	521	476
Novčana naknada za pomoć i njegu od strane druge osobe	1.796	1.934	2.089	2.150	2.194	2.275	2.978
Osposobljavanje za život i rad	9	8	9	9	9	4	4
Smještaj u drugu obitelj	40	43	49	44	39	36	29
Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	39 djece 162 odrasla	37 djece 167 odrasla	49 djece 169 odrasla	30 djece 191 odrasla	35 djece 189 odraslih	37 djece 175 odraslih	26 djece 186 odraslih
Zdravstvena zaštita	739	782	823	858	662	761	736
Usluge socijalnog rada i drugog stručnog rada	19.054	20.894	20.684	19.181	17.201	18.057	19.578
Privremeni smještaj i zbrinjavanje u sigurnosnoj kući	8 žrtava nasilja sa 2 djece	9 žrtava nasilja sa 9 djece	8 žrtava nasilja sa 9 djece	12 žrtava nasilja sa 16 djece	6 žrtava nasilja sa 7 djece	9 žrtava nasilja sa 30 djece	Ne vodi se više evidencija
Dječiji dodatak	3.470 korisnika sa 5.943 djeteta	3.690 korisnika sa 5.212 djece	2644 korisnika sa 4.946 djece	2.395 korisnika sa 4.301 dijete	1434 korisnika sa 2.717 djece	696 korisnika sa 1.232 djece	1224 korisnika sa 2133 djece
Naknada umjesto plaće roditelju koji je u radnom odnosu	371	312	401	416	413	349	365
Naknada umjesto plaće roditelju koji nije u radnom odnosu	240	192	141	164	120	140	74
Ortopedski dodatak	1.110	1.139	1.180	1.162	1.136	1.098	1.097
Lična invalidnina	2.665	2.765	2.911	2.966	3.000	2.909	3.063

Tabela 16 Ugrožene maloljetne osobe i osobe s invaliditetom

Ugrožene osobe	2018	2019	2020	2021	2022
Maloljetnici	557	477	524	0	404
Nasilje u porodici (djeca)	9	8	15	21	12
Djeca ometena u razvoju	9	9	9	5	4
Djeca bez roditeljskog staranja	49	30	23	37	26
Zanemarena i zapuštena djeca	63	47	46	72	63
Društveno negativno ponašanje	66	32	37	72	20
Punoljetne osobe	650	647	613	883	782
Osobe sa invaliditetom	2.892	2.837	2.711	2.957	3.063

Civilno društvo

Grad godišnje objavljuje javne pozive organizacijama civilnog društva / nevladinim organizacijama s područja grada Zenica za predaju prijedloga projekata u sklopu raspodjele budžetskih sredstava s pojedinačnim grantovima u rasponu 500,00 KM – 5.000,00 KM. Javni poziv se objavljuje za aktivnosti u oblasti zaštite okoliša, privrede, kulture, sporta i zdravlja i pitanja mladih i ne refira se na implementaciju postojećeg strateškog dokumenta ili srednjoročnog planskog dokumenta.

U osnovi, Grad podržava projekte u domenu:

- **Kulture** - kreiranje inovativnih kulturnih sadržaja i programa, afirmacija tradicije i kulturne baštine, organizovanje manifestacija kulturno-umjetničkog i zabavnog karaktera, promovisanje amaterizma, volonterizma, timskog rada i očuvanje kulturno-umjetničkog identiteta, poštivanje demokratskih principa i standarda kulture, obrazovanja i promocija aktivnosti protiv govora mržnje.
- **Sporta i zdravlja** - amaterske sportske manifestacije djece, omladine i odraslih, sportska takmičenja rekreativaca, omladine i djece, edukacija, sportski odgoj i obrazovanje djece i omladine, promociju zdravog načina života, amaterizam i volonterizam, kao i programe za korisno ispunjavanje slobodnog vremena te uključivanje osoba sa posebnim potrebama.
- **Pitanja mladih** - prevencija maloljetničke delinkvencije, zloupotreba interneta, vršnjačkog nasilja, narkomanije, alkoholizma, podsticanje mladih na promociju volonterizma, demokratije, tolerancije i ravnopravnosti spolova te kreativno izražavanje, zaštitu prava djeteta, manifestacije, maturske zabave i slično.
- **Socijalne zaštite** - briga o ugroženim kategorijama stanovništva, inkluzija osoba sa posebnim potrebama i drugih marginaliziranih i društveno zapostavljenih grupa, prevencija nasilja u porodici i suzbijanje prosjačenja, skitnje i ostalih oblika negativnog ponašanja, aktiviranje osoba sa invaliditetom i promocija rezultata i programi za stare osobe.
- **Zaštita okoliša** - mjere na razvijanju i jačanju ekološke kulture i svijesti građana, projekti u oblasti upravljanja otpadom, projekti s ciljem smanjenja zagađenja zraka, zaštita prirode i prirodnih bogatstava, zaštita vode i tla, projekti s ciljem poboljšavanja energetske efikasnosti.
- **Privreda** - promocija poduzetništva, edukacija mladih iz oblasti poduzetništva, promocija turističkih potencijala grada Zenice, edukacija iz oblasti savremenih tehnologija, organizacija sajмова.
- **Poljoprivreda** - organizacija poljoprivrednih sajмова, organizacija kolektivnih nastupa na sajmovima, edukacija poljoprivrednih proizvođača, organizovanje izložbi životinja.

Tabela 17 Tekući transferi organizacijama civilnog društva

Tekući transferi OCD, programi i projekti	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tekući transferi vjerskim zajednicama	74.500	70.000	68.688	70.000	56.700	59.500	60.000
Finansiranje nacionalnih udruženja i KUD-a	15.200	14.500	30.050	35.000	63.100	35.000	33.500
Relizacija strategije za mlade	11.900	11.900	5.200	0	0	0	0
Učešće Grada u sufinansiranju Crvenog križa Zenica	15.000	0	15.000	15.000	10.000	10.000	10.000
Tekući transferi za rad kancelarije referenta za pitanje Roma	11.000	0	0	0	0	0	0
Tekući transferi za podršku mladim	29.950	24.040	29.940	27.630	10.800	14.400	27.200
Finansiranje društava i udruženja u oblasti socijalne zaštite	31.200	23.600	43.432	54.900	36.000	26.500	33.000
Programi i projekti iz oblasti kulture	34.360	32.125	29.500	40.000	31.700	33.000	22.600
Programi i projekti iz oblasti sporta	15.000	7.250	12.000	49.700	16.600	15.600	13.600
Programi i projekti iz oblasti obrazovanja	15.000	11.750	13.630	15.000	3.000	0	7.000
Programi i projekti iz oblasti zdravstva	700	4.0000	5.000	10.000	7.500	0	3.000
Transferi za boračka udruženja	0	179.800	177.450	200.000	172.647	122.812	187.296
Programi i projekti iz oblasti zaštite okoliša	0	3.950	7.500	18.150	18.500	17.000	30.000

Ovim dokumentom Grad planira osigurati provedbu odgovarajućih mjera dodjeljujući implementaciju organizacijama civilnog društva, kao i integrisati planiranje provedbe u srednjoročne planove razvoja sporta, pitanja mladih, kulture i socijalne zaštite.

1.5. Mobilnost građana

Gradu nedostaje cjelovit skup podataka koji se odnosi na način prevoza podijeljen za putovanje na posao i ukupna putovanja. To bi pružilo dragocjen uvid u ponašanje i rad gradskog prevoza, kao i utjecaj prethodnih saobraćajnih planova i programa.

Cestovna infrastruktura

Grad izvještava o potrebi za više parkiranja, ali plan proširenja parkiranja rizikuje privlačenje više cestovnog prometa. Biciklističke i pješačke rute nedavno su proširene, ali ima mjesta za više sigurnih i atraktivnih ruta, kao i za druge oblike podrške (sigurno parkiralište i sl.). Auto-busna usluga ograničena je i rijetka te nema informacijskog sistema u stvarnom vremenu, iako je pokrivenost relativno dobra. Više od polovice automobila starijih je od 15 godina što doprinosi lošijoj kvaliteti zraka. Dostupnost taksija je ograničena. Putevi koji su kategorizirani kao "lokalni" nalaze se u nadležnosti i odgovornosti Grada Zenice. Finansiranje radova na regionalnim cestama u nadležnosti je kantona, a u nekim slučajevima i Federacije BiH.

Tabela 18 Cestovna infrastruktura po kategorijama

Kategorije	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Nerazvrstane ceste (km)	200,01	200,01	200,01	200,01	200,01	200,01
Lokalne ceste (km)	87,86	87,86	87,86	87,86	87,86	87,86
Gradske ulice (km)	115,74	115,74	115,74	115,74	115,74	115,74
Ukupno	403,61	403,61	403,61	403,61	403,61	403,61

Ulaganja u cestovnu infrastrukturu	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uloženi u sanaciju i izgradnju nerazvrstanih cesta	266.646	216.559	1.155.844	2.209.537	2.172.800	1.115.814
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uloženi u sanaciju i izgradnju lokalnih cesta	72.338	174.039	485.175	227.398	931.200	478.206
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uloženi u sanaciju i izgradnju gradskih ulica	79.999	114.141	383.255	479.983	806.800	203.374
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uloženi u redovno održavanje cesta	1.159.929	677.518	894.307	972.175	1.645.049	907.041
Ukupna finansijska sredstva iz gradskog budžeta uložena u izgradnju i sanaciju saobraćajne infrastrukture	1.578.913	1.182.258	2.918.582	3.889.094	5.555.849	4.298.457
Broj kilometara trotoara na području grada koji se održavaju sredstvima iz gradskog budžeta	51.890	51.890	51.890	51.890	51.890	51.890
Broj MZ-a čiji centri nisu asfaltnom cestom povezani sa centrom grada	5	5	4	4		
Broj naseljenih mjesta čiji centri nisu asfaltnom cestom povezani sa centrom grada				26		

Proširenje i nadogradnja glavne gradske magistrale pomogli su povećanju protoka saobraćaja, povezivanju primarnih i sekundarnih uličnih mreža, povećanju sigurnosti pješaka i poboljšanju estetskog izgleda grada. Očekuje se da će se tekućim radovima na autocesti Ko-

ridor Vc smanjiti vrijeme prevoza do i unutar Zenice te smanjiti teretni promet na gradskim ulicama, koje su u veoma lošem stanju.

Rekonstrukcija gradskih ulica zahtijeva značajna finansijska sredstva zbog prateće infrastrukture, kao i razdvajanja oborinske i fekalne kanalizacije.

Poznato je da su seoske ceste na mnogim mjestima bile u lošem stanju i da im je bila potrebna obnova. Pukotine, udarne rupe, štete od poplave i klizišta pridonijeli su pogoršanju kvalitete ovih cesta. Ceste u urbanom dijelu gradskog područja su zapuštene i zahtijevaju hitne intervencije.

Sporazumima/ugovorima o prijateljskom okruženju rekonstruisati će se značajan broj saobraćajnica koje su korištene i oštećene prilikom izgradnje koridora Vc.

Izgradnjom mostova u Perinom Hanu (poveznica za Drivušu) i Blatuši će se značajno rasteriti ulazak u grad. Izgradnjom kružnih tokova na M-17 će se usporiti saobraćaj, povećati protočnost saobraćajna između lijeve i desne obale rijeke Bosne te osigurati i bezbjedniji priključak naselja orijentisanih na ovu cestu.

Stacionarni saobraćaj

Automobili u gradu kojih je registrovano na teritoriji grada ukupno 28.211, prema informacijama iz decembra 2021. godine, većinom su stari i neučinkoviti što pridonosi lošoj kvaliteti zraka, posebno emisijama čestica i jedinje nja azota. Prosječna starost svih automobila u Zenici je visoka s 56% automobila starijih od 15 godina, dok je 2009. godine preko 70% automobila bilo dizel. Uz to, 55% vozila ispunjava Euro I do III, što predstavlja najmanje restriktivne ciljeve emisija. Trenutni sistem naplate parkinga je takav da oneomogućava naplatu parkinga putem SMS ili putem mobilnih aplikacija te je u toku uvođenje sistema koji bi isto omogućio. Navedeno će biti omogućeno kroz implementaciju projekta "Smart City Parking" kojim će kroz aplikacije biti omogućena naplata parkinga putem SMS kao i putem bankovnih kartica te pronalazak parking mjesta kroz mapu istih.

Također, pored navedenog u narednom periodu se planira i uvođenje automatske naplate parkinga na zatvorenim parking sistemima kroz tzv. "Pay and display" metod plaćanja parkinga. Na taj način zamisao je da se do 2025. godine u gradu Zenici u potpunosti izvrši automatizacija parkinga. Paralelno s navedenim javno preduzeće "Parking servis" d.o.o. Zenica kao Upravitelj će raditi na unapređenju parking sistema i digitalizaciji i kroz korištenje softvera GIS kojim će biti napravljen katastar postojećih parking površina te kroz ugradnju videoopreme kojom će se omogućiti stalna kontrola i monitoring parking površina u gradu Zenici. Sve gore navedene aktivnosti su planirane da budu realizovane do 2025. godine.

Tabela 19 Pregled parking mjesta i intervencija

Parking mjesta i intervencije	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ukupan broj rezervisanih parking mjesta	557	556	553	551	552	536
Ukupan broj intervencija	622 pauk	257 pauk	152 blokada točkova	222 pauk	229 pauk	198 pauk
Ukupan broj platežnih parking mjesta	426	426	470	496	596	719
	225 pauk	50 pauk	0	93 pauk	1082 pauk	851 pauk
Ukupan broj intervencija	53 blokada točkova	42 blokada točkova	239 blokada točkova	0	0	0
Investicije - parking mjesta (bez održavanja)	0	3.810	194.424	0	5.521	0
Investicije - vozni park	0	2.500	25.061	0	0	0

Procijenjena je potreba za približno 3.500 do 4.000 dodatnih parkirnih mjesta. Kako bi izbjegao pretvaranje zelenih površina poput parkova u parkirna mjesta, Grad razmatra povećanje podzemnog parkirališta (izgradnja podzemnih garaža na tri lokacije: Mokušnice, Trg BiH i Trg Alije Izetbegovića), kao i mogućnost pretvaranja dvosmjernih saobraćajnica u jednosmjernu prilikom čega bi se duž istih omogućilo parkiranje.

Međutim, pravi izazov leži u kompromisu između poboljšanja omjera između broja parkirnih mjesta na 1.000 stambenih jedinica i cilja da se očuva udio postojećih zelenih površina (imajući na umu ograničenja Grada da interveniše u prostoru kojim upravljaju ili ga posjeduju treće strane). Kršenje zelenog prostora protiv povećanja broja parkirnih mjesta može pogoršati učinak urbanog otoka topline i pogoršati odvod vode.

Privlačenje višecestovnog saobraćaja povećanjem parking mjesta bi moglo imati posljedice na promjenu načina rada (s aktivnog i javnog prevoza na privatni cestovni prevoz) i pogoršati lokalni kvalitet zraka, buke, nesreća, učinka urbanog toplotnog otoka i površinskog oticanja vode kao i kompromitiranje zelenih površina.

S ciljem stvarne identifikacije problema kao i davanjem smjernica za rješavanje istog, Grad Zenica će pristupiti izradi saobraćajne studije.

Taksi prevoz

Ukupan broj taksi vozila na nivou grada Zenice se utvrđuje na osnovu broja stanovnika i varira iz godine u godinu.

Taksi služba svoje aktivnosti obavlja na 17 taksi stajališta uređenim od strane Grada Zenica.

Taksi stajališta locirana su tako da opskrbljuju potrebe putnika na cijelom urbanom području grada Zenice (Crkvice, Babina rijeka, Radakovo, Odmut, Kanal, Blatuša, autobuska i željeznička stanica te stajališta u užem gradskom jezgru). Na području grada Zenice je smanjena dostupnost taksi prevoza u ruralnim dijelovima (zbog neisplativosti istih), kao i nepostojanja softvera / aplikacije za brže i lakše korištenje istog.

Povećanjem dostupnosti taksi prevoza, kao i softverskom modernizacijom došlo bi do povećanja razine usluge (efikasnost, sigurnost, povjerenje prilikom plaćanja usluge) u gradu Zenici.

Javni prevoz

Prevoz putnika predstavlja važan segment saobraćajnog sistema, a cilj je da se linijskim prevozom koristi što veći broj putnika. Javni prevoz odvija se prema jasno utvrđenim rutama i redovima vožnje. U gradu Zenici redove vožnje možemo razvrstati na one koji se odvijaju u gradskom/urbanom i prigradskom/ruralno području. Gradski redovi vožnje prolaze kroz užu gradsku jezgru: od Blatuše do Crkvice te od Kanala do Crkvice. Prigradski redovi vožnje podrazumijevaju opskrbu putnika u Babinskom, Kočevskom, Nemilskom i Lašvanskom slivu.

S obzirom da su redovi vožnje iz ranijeg perioda, nivo usluge je umanjen radi promjene stvarnih potreba na terenu. Grad Zenica provodi aktivnosti u rješavanju navedene problematike s ciljem unapređenja javnog linijskog prevoza putnika u gradu Zenici.

Šetnja i vožnja biciklom

Zenica kao s relativno ravnomjernom topografijom u urbanom području je u dobrom položaju da poveća stope pješaćenja i biciklizma.

Biciklistička infrastruktura uveliko se poboljšala u prethodnim godinama u Zenici, prešavši sa osiguranja 60 m² biciklističkog parkirališta u 2017. godini na 210 m² u 2018. godini. U gradu sada ima 10 km biciklističkih staza što predstavlja dobar napredak, ali ostavlja više prostora za poboljšanje.

Neophodan je kontinuiran angažman policijskih službenika, radi obezbjeđenja prohodnosti staza, koje se nerijetko koriste kao parking prostori.

Tabela 20 Osnovni pokazatelji pješačkih i biciklističkih staza i taksi prevoza

Osnovni pokazatelji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Broj parkirališta za vlasnička bicikla	0	0	14	14	14	14	14
Broj stanica bike sharing sistema	0	0	0	6	15	15	15
Broj bicikala u bike sharing sistemu	0	0	0	30	63	63	63
Broj taksi vozača			176	176	168	168	168
Broj stajališta			17	17	17	17	17
Frekventnost voznih linija	nema	nema	nema	nema	nema	nema	nema
Broj stajanja po satu	nema	nema	nema	nema	nema	nema	nema
Dužina biciklističkih staza	10 km	10 km	10 km	10 km 889 m (Blatuša)	10 km 889 m (Blatuša)	10 km 889 m (Blatuša)	10 km 889 m (Blatuša)
Dužina pješačkih staza	51.890	51.890	51.890	52.779	52.779	52.779	52.779

U 2019. godini je uspostavljen bike sharing sistem koji sadrži 14 stanica i 63 bicikla. Puštanjem sistema u rad u funkciju su puštene i web stranica, mobilna aplikacija te call centar. Radnim danom su primjetni peak-ovi u ranim jutarnjim i poslijepodnevnim satima, dok se vikendom bicikli najviše koriste u periodu od 14 do 16 sati za rekreativne vožnje. Broj registrovanih korisnika po mjesecima je u porastu, a trenutno ima 1.162 aktivnih korisnika (aktiviran račun) i 4.797 korisnika koji su registrovani, ali račun nije aktivan.

Uvođenjem sistema javnih bicikala u saobraćaj stvorili su se uslovi za poboljšanje uslova života, uključujući smanjenje emisije CO₂, smanjenje buke, smanjenje gužvi i smanjenje vremena čekanja u saobraćaju. Također je moguće smanjiti potrošnju fosilnih goriva i povećati kvalitetu života u urbanim gradskim područjima. Uz to, neosporno je da se promoviše "zdravi život" s obzirom da sama vožnja bicikla povoljno utječe na mentalno zdravlje ljudi.

1.6. Stanje komunalnih usluga

Vodosnabdijevanje i odvodnja otpadnih voda (kućanstva i oborine)

Grad je odgovoran za upravljanje vodama i otpadnim vodama. Osnovna karakteristika vodosnabdijevanja grada Zenice je ta što se mogu okarakterisati dva zasebna područja vodosnabdijevanja.

Prvo područje je uže gradsko, koje se snabdijeva iz gradskog vodovoda kojim upravlja Javno preduzeće Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica, vodovodno preduzeće koje je u stopostotnom vlasništvu Grada. ViK naplaćuje naknade za usluge vode i otpadnih voda i profitabilno je preduzeće. Grad sufinansira kapitalne projekte i projekte održavanja vodne infrastrukture. Gradski vodovod snabdijeva vodom oko 70.000 stanovnika. Ovo stanovništvo je raspoređeno u trideset dvije mjesne zajednice. Samo 15 mjesnih zajednica je 100% pokriveno gradskim vodovodom, dok preostalih 17 mjesnih zajednica učestvuju od 2% do 80% pokrivenosti svoga područja vodosnabdijevanjem iz gradskog vodovoda. U ovom konzumnom području samo 54.000 stanovnika je priključeno na gradsku kanalizacionu mrežu.

Dovođenjem Plave vode na prostore grada Zenice, područje koje se snabdijeva iz gradskog vodovoda će se proširiti na sva naselja u zeničkoj kotlini.

Na osnovu ankete koju je sproveo Odsjek za poslove mjesnih zajednica na području grada Zenice može se konstatovati da postoji oko 350 lokalnih vodovoda (vodovoda za nekoliko domaćinstava – pa do vodovoda koji snabdijevaju do 2.000 stanovnika). Lokalni vodovodi imaju obezbijeđeno kvalitetno snadbijevanje iz kaptiranih izvorišta, posjeduju rezervoar i razvodnu mrežu sa zasunskim oknima. Lokalni vodovodi daju sigurnost u pogledu snadbijevanja vodom i lakše rješavaju probleme nedostatka vode. Prema procjenama skoro 90% stanovnika je priključen na neki od lokalnih vodovoda.

Prema procjenama u ruralnom dijelu grada Zenice broj stanovnika priključen na lokalni kanalizacioni sistem procijenjen je na 14.226 stanovnika što iznosi oko 40%. Najveći broj ruralnih naselja nema izgrađenu kanalizacionu mrežu i otpadne vode se direktno ispuštaju u lokalne potoke ili na livade.

Tabela 21 Vodovodna mreža, potrošnja vode

Opis	2018	2019	2020	2021
Br. kilometara vodovodne mreže na području grada	233	234	240	242
Nivo investicija u izgradnju vodovodne infrastrukture	192.000	362.400	6.560.000	542.400
Nivo investicija u rekonstrukciju vodovodne infrastrukture	48.000	90.600	1.640.000	135.600
Nivo investicija u održavanje vodovodne infrastrukture	326.150	221.917	189.787	218.706
Br. potrošača vode sa javnog vodovoda	30.076	30.407	30.676	31.021
% gubici vode	26,45	28,18	27,31	27,83
Potrebe l/s	242	241	243	237
Prosječna cijena m ³ vode	0,55	0,55	0,55	0,57
% naplate usluga vodoopskrbe	71,7	71,4	95,9	92,9

Udio neprihodovane vode u sistemu kojeg održava JP ViK d.o.o. Zenica je kontinuirano bilježio veliki pad od 2009. do 2014. godine, a nakon tog perioda je u blažem padu, pri čemu je u posljednje četiri godine zadržao ispod 30%, zahvaljujući aktivnom praćenju i kontroli. Dostignuti rezultat je na granici ekonomsko prihvatljivih gubitaka i jedan je od najboljih u BiH.

Primarni izvor vodoopskrbe u Zenici je izvor Kruščica koji ima nazivni kapacitet opskrbe od 520 l/s iako na 95% razine osiguranja ima prinos od 300 l/s. Predloženi regionalni vodoopskrbni sistem Plava Voda rezultirat će dodatnim 300 l/s na raspolaganju Zenici.

Potrošnja vode iznosi 151 l/dan po glavi stanovnika. U individualnim stambenim objektima i u stambenim zgradama novijeg datuma izgradnje su ugrađeni pojedinačni vodomjeri dok se starije stambene zgrade vodom snabdijevaju preko zajedničkih vodomjera. Ovakva situacija je posljedica tadašnjeg načina izgradnje internih vodovodnih instalacija koji onemogućava ugradnju pojedinačnih vodomjera na dostupnom mjestu i što ne potiče očuvanje vode. Grad i nevladine organizacije organizuju kampanje osvješćivanja kako bi potaknuli uštedu i ponovnu upotrebu vode iako su one do sada imale ograničen utjecaj.

U periodu 2017 – 2021. godine, javno preduzeće Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica je implementiralo razvojni projekat Bosna 2 koji je finansiran kreditnim i grant sredstvima Vlada Njemačke i Švicarske putem KfW i SECO i čijom realizacijom je u značajnoj mjeri unaprijeđen postojeći sistem vodosnabdijevanja kojim upravlja preduzeće. Međutim, prosječna starost gradskog vodovodnog sistema kojim upravlja javno preduzeće Vodovod i kanalizacija d.o.o. Zenica iznosi oko 45 godina te se na njemu često događaju kvarovi. Zbog te činjenice u narednom periodu je potrebno izvršiti zamjene pojedinih dotrajalih vodovodnih linija. Imajući u vidu da će prilikom realizacije ovih projekata većinom doći do devastacije saobraćajnica u kojima se te vodovodne linije nalaze, neophodno je ove aktivnosti uskladiti s totalnom rekonstrukcijom tih saobraćajnica.

Otprilike 36% stanovništva Zenice opslužuje se lokalnim vodovodima koji nisu povezani s glavnim mrežom grada. Od toga oko trećine nema dobru kvalitetu vode ili nije dobro obuhvaćeno monitoringom.

Tabela 22 Osnovni pokazatelji vodoopskrbe i prečišćavanja otpadnih voda JP ViK

Osnovni parametri vodoopskrbe i odvodnje	2018	2019	2020	2021
Isporučeno vode u m ³	5.608.827	5.467.557	5.584.124	5.398.042
Neoprihodovana voda u m ³	2.017.376	2.145.155	2.097.462	2.081.543
Ukupno priključaka (vodomjera)	13.390	13.691	13.927	14.287
Novih priključaka (vodomjera)	158	139	236	360
Ukupno potrošača (računa)	30.076	30.407	30.676	31.021
Fakturisano otpadnih voda u m ³	4.407.977	4.296.813	4.463.071	4.345.501
Ukupno potrošača (računa)	27.813	27.897	28.051	28.288
Novih potrošača (računa)	64	84	154	237
Cijena vode za domaćinstva	0,40	0,40	0,40	0,40
Cijena vode za privredne subjekte	1,00	1,00	1,00	1,00
Cijena vode za povlaštene potrošače	0,80	0,80	0,80	0,80
Naknada za kanalizaciju za domaćinstva	0,20	0,20	0,20	0,20
Naknada za kanalizaciju za privredne subjekte	0,70	0,70	0,70	0,70
Naknada za kanalizaciju za povlaštene potrošače	0,50	0,50	0,50	0,50
Naknada za fiksni trošak za domaćinstva	2,99	2,99	2,99	2,99
Naknada za fiksni trošak za privredne subjekte	6,83	6,83	6,83	6,83
Naknada za fiksni trošak za povlaštene potrošače	4,70	4,70	4,70	4,70
Prečišćenih otpadnih voda u m ³	0	0	0	0
Investicije ('000 KM) u vodoopskrbu	566	675	8.390	897
Investicije ('000 KM) u kanalizaciju	104	358	124	277

Izvor: JP ViK d.o.o.

Projekt Plava Voda bi trebao obezbijediti dodatne raspoložive količine pitke vode što će osigurati pouzdanu opskrbu vodom. Trenutno obezbijeđeni budžet za realizaciju predloženog projekta iznosi 22 miliona eura uz podršku švedske Agencije za međunarodnu razvojnu suradnju (Sida). Opseg će obuhvatiti sljedeće radove i usluge: izgradnja vodozahvata na izvoru Plava Voda zajedno sa stanicom za kloriranje u Travniku; izgradnja magistralnog cjevovoda dužine oko 33 kilometra, od izvora u Travniku do glavnog rezervoara Putovići u Zenici i nadzor gradnje za Regionalni projekt vodoopskrbe.

U toku je realizacija i razvojnog projekta "Prikupljanje i tretman otpadnih voda u Zenici". Cilj projekta je da se na higijenski i ekološko prihvatljiv način najprije prikupe, a potom i tretiraju komunalne otpadne vode grada Zenice. U tom smislu, planirano je da se izgradnjom potrebnih kolektora odvoje komunalne otpadne vode od otpadnih voda industrijskih zagađivača.

Projektne mjere koje je potrebno realizovati kroz pomenuti projekat su definisane 2016. godine kada je obezbijeđen i trenutni budžet projekta, kojeg čine 18,25 milijuna eura podrške njemačke razvojne banke KfW i Švicarske državne agencije za ekonomske poslove (SECO) te milion eura osiguranih od strane Grada Zenica. Početnim izvještajem Implementacijskog konsultanta iz 2021. godine, konstatovano je da za realizaciju svih planiranih projektnih mjera nedostaju značajna finansijska sredstva te je odlučeno da se u okviru trenutno raspoloživog budžeta realizuje samo izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda i izgradnja produžetka lijevoobalnog kolektora. Ostale planirane projektne mjere: produžetak desnoobalnog kolektora, kolektor Drivuša – Bojin vir, kolektor Blatuša te sanacija postojećih glavnih kolektora su izostavljene iz projekta "Prikupljanje i tretman otpadnih voda u Zenici" te će ih biti potrebno realizovati u narednom kratkoročnom periodu, kako bi se ostvario cilj projekta. Navedeno znači da će u kratkoročnom periodu biti potrebno obezbijediti dodatna sredstva u svrhu finansiranja pomenutih investicija.

Pored svega navedenog, činjenica je da je trenutno samo cca 50 % stanovnika Zenice priključeno na gradski kanalizacioni sistem te će stoga u narednom periodu biti potrebno realizovati projekte značajnog proširenja obuhvata kanalizacionog sistema kojim upravlja javno preduzeće ViK d.o.o. Zenica kako bi se popravili uslovi života za građane Zenice i obezbijedio odgovarajući tretman otpadnih voda prije ispuštanja u rijeku Bosnu.

Odvodnja i tretman otpadnih voda (industrija)

Potrošnja industrijske vode trenutno čini relativno visokih 27% ukupne urbane potrošnje vode, iako se čini da se to postupno smanjuje.

Zagađenje industrijskim otpadnim vodama u Zenici iznosi 639.000 ekvivalent stanovništva što je više od četiri puta od one iz domaćinstava. Dio postrojenja posjeduje određenu infrastrukturu za obradu otpadnih voda, ali se ista usljed neadekvatnog održavanja ili slabog inspekcijanskog nadzora uglavnom ne koristi u punom kapacitetu. Ova industrijska postrojenja koriste velike količine vode i stoga ispuštaju značajna opterećenja onečišćenja. ArcelorMittal d.o.o. Zenica ima četiri tačke ispuštanja otpadnih voda u rijeku Bosnu. Zagađenje otpadnih voda iz ArcelorMittal Zenica iznosi 300.000 PE. Implementacijom projekta Toplana Zenica, očekuje se da će se vrijednost PE smanjiti na oko 160.000. Smanjenje PE uglavnom je uzrokovano supstitucijom uglja tehnološkim plinovima iz čeličane.

Najvažniji problem vode u Zenici je potpuni nedostatak pročišćavanja otpadnih voda. Trenutno otpadne vode se ispuštaju direktno u rijeku Bosnu bez pročišćavanja. To je dovelo do relativno visokih koncentracija materija u vodi, kao što su biohemijska potražnja za kisikom (BPK) i amonijak u sustavu rijeke Bosne i rijeke Save.

Tabela 23 Osnovni pokazatelji kanalizacione infrastrukture

Opis	2018	2019	2020	2021
Broj kilometara kanalizacijske mreže na području grada	180	181	182	183
Nivo investicija u izgradnju kanalizacijske infrastrukture	17.600	242.400	61.600	177.600
Nivo investicija u rekonstrukciju kanalizacione infrastrukture	4.400	60.600	15.400	44.400
Nivo investicija u održavanje kanalizacijske infrastrukture	81.537	55.479	47.447	54.677
Domaćinstva – priključci	25.583	25.662	25.736	25.960
Pravne osobe – priključci	2.230	2.235	2.315	2.328
Prosječna cijena m ³ otpadne vode	0,3	0,3	0,3	0,3
Postotak otpadnih voda koje se prečišćavaju	0	0	0	0
Postotak naplate usluga	71,7	71,4	95,9	92,9

Izvor: JP ViK d.o.o. Zenica

Vjeruje se da je projekat “Prikupljanje i tretman otpadnih voda u Zenici” kamen temeljac za učinkovito rješavanje industrijskih otpadnih voda primjenom načela “zagađivač plaća”. Naime, sastavni dio projekta je i Obvezivanje i akcioni plan iz 2017. godine, a potpisnici ovog dokumenta su Grad Zenica, relevantna ministarstva FBiH, Agencija za vodno područje rijeke Save i Federalna uprava za inspekcijske poslove. Tim dokumentom su definisane obaveze Grada Zenica da svoje otpadne vode zasebnim kanalizacionim sistemom odvede do uređaja za pročišćavanje otpadnih voda te obaveze Rudnika Mrkog Uglja Zenica i ArcelorMittal-a Zenica da sami riješe svoje otpadne vode sopstvenim prečišćivačima. Odvajanjem ispuštanja i pročišćavanja komunalnih otpadnih voda od industrijskog ispuštanja, projekt će razdvojiti odgovornosti nad gradskim i industrijskim protocima otpadnih voda i omogućiti ArcelorMittal-u Zenica da provede svoja planirana poboljšanja za upravljanje i pročišćavanje otpadnih voda na kojima je svakako potrebno paralelno raditi s rješavanjem problema komunalnih voda.

Upravljanje čvrstim otpadom (industrija)

Industrijska deponija Rača nalazi se na blizu šest kilometara udaljenosti od centra Zenice i smještena je u neposrednoj blizini domaćinstava naselja Tetovo i Gradišće. Deponija je u funkciji od 1950. i zahtijeva sanaciju. U postupku je sudski spor vezan za utvrđivanje vlasništva. ArcelorMittal Zenica svoj industrijski otpad odlaže na odlagalište, ali nema obavezu raditi na njegovoj sanaciji. Trenutno kompanije Sahva Company d.o.o Zenica i Quorum d.o.o Zenica organizovane u konzorciju, vrše eksploataciju.

Grad Zenica je 2014. godine finansirao izradu Plana sanacije s korektivnim mjerama za industrijsku deponiju Rača u Zenici. Plan je trebao biti proveden u razdoblju od 2014. do 2024. godine, ali ArcelorMittal Zenica nije usvojio plan, a aktivnosti predviđene ovim planom nisu provedene slijedom činjenice da su u međuvremenu količine otpada trostruko premašile prvobitno planirane količine.

Upravljanje čvrstim otpadom (kućanstva)

Količina nastalog komunalnog otpada po stanovniku u Zenici se povećava.

Prikupljanje komunalnog otpada osigurano je za 86% kućanstava.

Komunalno preduzeće ne pokriva sva domaćinstva odvozom otpada tako da se pretpostavlja da neprikupljeni otpad završi na divljim odlagalištima.

Učestalost prikupljanja otpada je svakodnevno u centralnom urbanom području i jednom

sedmično u drugim područjima.

Prikupljanje otpada na teritoriji grada Zenice obavlja preduzeće „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica.

U ruralnom dijelu grada je manja gustina naseljenosti što direktno utiče na problem organiziranja prikupljanja otpada. Stoga su dinamika i način prikupljanja otpada u ruralnom dijelu grada drugačije nego u urbanom dijelu.

Deponovanje prikupljenog otpada vrši se na uređenu Regionalnu deponiju „Mošćanica“. Regionalna deponija Mošćanica je projektovana za prijem 220 tona otpada dnevno uz životni vijek od 30 godina.

Ukupna količina otpada odložena na deponiji sa 31.12.2022. godine iznosi 781.733,13 tona. Tokom rada na deponiji se vrši sabijanje i prekrivanje otpada.

Tabela 24 Osnovni pokazatelji odlaganja i odvoza krutog otpada

Osnovni pokazatelji odvoza krutog otpada	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Količina otpada prikupljenog tokom godine – m ³	27.369	27.649	28.858	29.337	28.274	28.237	27.188
Broj divljih deponija na području grada – procjena				260	260	255	250
Iznos investicija u zatvaranje postojećih neadekvatnih deponija	121.562	130.308	223.768	230.841	78.429	76.880	127.256
Broj MZ-a pokrivenih organiziranim prikupljanjem otpada	51	52	54	55	57	62	62
Broj podržanih projekata OCD u oblasti okoliša	0	2	5	6	6	8	11

Analiza podataka o proizvodnji otpada, trenutnoj praksi upravljanja otpadom te projekcijama pokazuje da na području grada Zenice postoji niz problema koje treba rješavati u narednom periodu. Ključni problem leži u nepokrivenosti proizvođača otpada uslugom sakupljanja i tretmana, pa se značajne količine otpada odlažu na za to nepredviđenim mjestima.

U 2020. i 2021. godini putem komunalnog preduzeća „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica realizovana je ugovorena usluga uklanjanje divljih deponija. Usluga se odnosi na uklanjanje nepropisno odloženog otpada u urbanom dijelu grada Zenice. U 2022. godini je osim uklanjanja nepropisno odloženog otpada u urbanim zonama vršeno i uklanjanje divljih deponija u seoskim mjesnim zajednicama, a aktivnost je također realizovana putem komunalnog preduzeća „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica.

Stepen iskorištavanja otpada, odnosno reciklaže je mali. Navjeći dio iskoristivih sirovina dolazi iz privrede, dok su domaćinstva u program reciklaže uključena preko zelenih otoka na kojima se skupi mala količina otpada.

Uvažavajući nove trendove i potrebe grada u oblasti komunalnih djelatnosti te buduće nove regulative u oblasti upravljanja komunalnim otpadom, ALBA CEE Holding GmbH i Grad Zenica produžili su dugoročne saradnje na period od 20 godina uz planirano povećanje obima i kvaliteta komunalnih usluga. Neki od ciljeva nastavka dugoročne saradnje su: razvoj prostorno i energetski optimalnih tehnoloških rješenja za tretman čvrstog komunalnog otpada, prihvatljive cijene usluga odvoza otpada za građanstvo i prihvatljive cijene za „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica za izvršene usluge, ekološka prihvatljivost u svim fazama rada, povećanje efikasnosti u sferi uspostave integralnog sistema upravljanja čvrstim komunalnim otpadom, energetska efikasnost, integracija modernih tehnologija i menadžmenta u komunalnoj djelatnosti.

Zajednički cilj Grada Zenica i „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica jeste uspostava sistema prikupljanja otpada na cijeloj teritoriji grada Zenice i proširenje obima komunalnih usluga za grad Zenicu. Također, jedan od ciljeva ugovora o dugoročnoj saradnji jeste uspostava sistema za odvojeno prikupljanje različitih vrsta otpada na izvoru.

Zajednički cilj Grada Zenica i Javnog preduzeća Regionalna deponija Mošćanica d.o.o. Zeni-

ca je razvoj savremenog sistema upravljanja čvrstim otpadom, smanjenje količine komunalnog otpada koji se deponuje na Regionalnoj deponiji Mošćanica (RDM), prerada komunalnog otpada (proizvodnja goriva iz otpada RDF/SRF).

Cilj je izgraditi moderan centar za upravljanje otpadom putem mehaničko-biološke sortirnice, instalaciju postrojenja za preradu biološkog otpada sa kojim bi se kompletne količine metana pretvarale u električnu energiju. Sa ovim projektima grad Zenica bi smanjio količine otpada koje se danas odlažu na deponiju i time bi poboljšao i ekološke uslove (manje onečišćenje zemljišta, manje onečišćenje zraka, manje onečišćenje voda) i poboljšao bi finansijke performanse Javnog preduzeća Regionalna deponija Mošćanica d.o.o. Zenica.

Tabela 25 Osnovni pokazatelji aktivnosti Alba Zenica d.o.o. Zenica

Osnovni pokazatelji		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Broj korisnika u urbanom području		17.248	17.197	17.162	17.195	17.731	17.638	17.621
Broj korisnika - pravna lica		1.121	1.197	1.246	1.246	1.369	1.436	1.514
Cijena po m ² - stanovništvo		0,09 KM bez PDV-a						
Cijena po m ² - pravna lica		usluge se obračunavaju prema kategoriji privrednih subjekata u skladu sa cjenovnikom						
Pokrivenost kućanstava u sub-urbanom području		7.331	7.643	8.260	8.698	9.716	10.973	11.267
Broj reciklažnih dvorišta		1	1	1	1	1	1	1
Broj kontejnera	Javni	750	628	656	656	575	420	502
	Iznajm. priv. subjekti		222	339	339	234	283	361
	Podz.				52	63	76	78
Broj kanti		7.363	7.679	8.313	8.755	9.908	11.296	11.839
Metalna zvona							58	58
Saobraćajnice		122	122	122	122	122	122	122
Zimska služba - održavanje puteva (km)	Trotoari	52	52	52	52	52	52	52

Povećana edukacija i svijest potrebni su za podsticanje sortiranja i recikliranja i minimiziranja ilegalnih odlagališta.

Tabela 26 Količine preuzetog otpada i investicije

Količina preuzetog otpada u tonama	2019	2020	2021	2022
Zenica	29.337,66	28.273,86	28.247,60	27.187,49
Visoko	12.651,39	12.233,95	12.574,03	12.212,09
Travnik	8.532,49	8.543,70	8.923,29	8.882,23
Vitez	5.030,61	4.737,74	4.843,39	4.860,27
Busovača	1.653,97	1.754,57	1.903,90	2.106,97
Žepče	222,66	404,12	399,34	454,77
Zavidovići	5.757,31	5.675,55	5.808,83	6.113,18
Novi Travnik	3.307,13	3.514,36	3.657,17	3.603,56
Pravna lica (po ugovoru)	870,54	822,46	8.933,80	6.952,37
Ukupno	67.363,76	65.880,31	75.291,43	72.373,04
Cijena po toni	45,7 km/t bez pdv			
Pravna lica po ugovoru	54 km/t bez pdv			

Izvor: Regionalna deponija Mošćanica

Osnovni pokazatelji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
% napunjenosti postojećih kaset	55	69	74	89	100	15	14
Investicije ('000 KM) u nove kasete	105.250	421.808		462.562	2.418.445		
Investicije ('000 KM) u mehanizaciju i vozni park	97.300		5.850				
Investicije ('000 KM) u postrojenja		33.288		854.391			

Izvor: Regionalna deponija Mošćanica

Širom grada identificirano je više od 270 ilegalnih odlagališta, iako su u toku planovi čišćenja, odlaganje se nastavlja. Do ilegalnog odlaganja dolazi dijelom zato što neke zajednice nemaju uslugu prikupljanja otpada. Postojeći kazneni mehanizam ne funkcionira najbolje zbog niskih kazni.

Daljinsko grijanje

Sistem daljinskog grijanja djeluje u Zenici od 1967. godine i pokriva gotovo cijelo urbano područje grada kao i neka predgrađa. Gradska mreža daljinskog grijanja pokriva 40% gradskih potreba za grijanjem (približno 13.000 domaćinstava i 210.000m² komercijalnih kupaca).

Tabela 27 Osnovni parametri daljinskog grijanja

Osnovni parametri	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
# dana grijanja	184	183	183	183	184	192	179
ukupno aktivnih korisnika fizička lica	14.109	13.563	13.158	13.085	12.784	12.806	12.674
ukupno aktivnih korisnika pravna lica	601	596	599	616	640	622	615
ukupno isporučena energija	179.411 MWh	169.494 MWh	165.285 MWh	163.007 MWh	177.327 MWh	171.312 MWh	167.441 MWh
Investicije ('000 KM) u mrežu	217	74	130	169	306	778	1.415
broj kvarova na daljinskom grijanju (varilačke intervencije)	320	550	460	360	286	180	160
ulazna cijena energije	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh	42,00 KM/MWh
cijena po m ² - stanovništvo/ stambeni prostor	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **	1,2 KM* i 2,40 KM **
cijena po m ² - pravna lica / poslovni prostor	4,00 KM	4,00 KM	4,00 KM	4,00 KM	4,00 KM	4,00 KM	4,00 KM

* Cijena za one koji plaćaju 12 mjeseci, ** Cijena za one koji plaćaju 6 mjeseci u sezoni

Zbog kvarova na starim kotlovskim postrojenjima dolazilo je do učestalih prekida i redukcija u isporuci toplinske energije. Deficit u isporuci topline se povećavao zbog loše toplinske izolacije zgrada i cjevovoda. Pad kvalitete i relativno visoki troškovi usluge uzrokovani neučinkovitom opskrbom toplinom i gubicima u sustavu, doveli su do toga da je trećina raskinula ugovor (u odnosu na 1991. godinu). To je dovelo do povećanja broja pasivnih potrošača (eng. freeriding) koji u višestambenim zgradama primaju, ali ne plaćaju toplinu iz susjednih stanova ili cijevi koje prolaze kroz njihove stanove.

Rekonstrukcijom distributivne mreže vrelovoda koja bi dovela do uštede energije od 24.730 MWh/a i smanjenja emisije tCO₂/a za 8.111, a vrijednost investicije je procijenjena na oko 35 miliona KM. Rekonstrukcijom toplinskih podstanica bi se osigurale uštede daljinskog grijanja.

na od 12.048 MWh/a i smanjenje emisija od 3.952 tCO₂/a, a procijenjena investicija iznosi 24 miliona KM.

Postojeće starije zgrade obično nemaju toplinsku izolaciju niti regulaciju grijanja, što uzrokuje pothlađenje na gornjim spratovima i pregrijavanje na donjim spratovima. Tarifne strukture kojima nije utvrđeno plaćanje grijanja sa udjelom fiksnog troška i varijabilnim dijelom za utrošenu toplinu negativno utiču na prihode distributera.

U okviru projekta Toplana Zenica smanjit će se troškovi topline za daljinsko grijanje što će Javnom preduzeću Grijanje Zenica d.o.o. Zenica omogućiti veća ulaganja u obnovu cijevi.

Zasebna mala toplotna mreža djeluje u mjestu Nemila, u sjevernom dijelu Zenice. Sistem pokreće kotao na biomasu snage 3 MW. Postrojenje za biomasu pruža nedosljedne performanse i malo je apetita za širenje upotrebe biomase za daljinsko grijanje. Toplana Zenica je zajedničko ulaganje između ArcelorMittala Zenica (50%), glavnog dobavljača opreme KPA Unicon (Finska, 15%), Finnfunda (Razvojni fond finske vlade, 15%) i Grada Zenice (20%) uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD).

Projekt Toplana Zenica je staro i nepouzdan postrojenje zamijenio s modernim postrojenjima u potpunosti korištenjem visokopećnog i koksnog plina, nadopunjenih prirodnim plinom. Nazivna snaga novog postrojenja je 112,5 MW. Očekuje se da će projekat rezultirati dramatičnim smanjenjem emisija onečišćujućih tvari u zraku za 209 tPM_{2,5} / godišnje, 3166 tNO₂ / godišnje i 356 tSO₂ / godišnje.

Gasna mreža

Glavni cilj je izgradnja primarne sekundarne distributivne gasne mreže na području grada Zenice kako bi se prigradskim naseljima koja nisu spojena na gradski sistem daljinskog grijanja, industriji i Javnim ustanovama ponudio ekološki energent i stvorili uslovi da se ograniče emisije ugljendioksida i ostalih polutanata uzrokovane korištenjem uglja u individualnim ložištima.

Projekat gasifikacije se sastoji od 39 km primarne gasne mreže od 8 bara i 22 rejonske stanice koji je predstavljen kao sklop više međusobno funkcionalno i tehnološki povezanih građevina koje će se graditi fazno. Na osnovu projekta preduzeće je dobilo načelno odobrenje za građenje složene građevine podijeljene u 18 faza gradnje.

Područje gasifikacije je podijeljeno na osnovu sektora i to:

- 1. Sektor stanovanja** - uključuje 100% gasifikaciju svih prigradskih naselja koja nisu priključena na mrežu daljinskog grijanja u nadležnosti distributera Javnog preduzeća, Grijanje Zenica d.o.o. Zenica, a isti su definisani u studiji gasifikacije Grada Zenica. Pristup distributivnoj gasnoj mreži za stanovništvo prigradskih naselja daje mogućnost izbora dodatnog energenta. Razvoj distributivne gasne mreže u končnici omogućava zabranu loženja uglja, odnosno smanjenje emisije polutanata uzrokovanih korištenjem uglja kao što su NO_x, SO_x, CO, PM_{2,5} i PM₁₀.
- 2. Sektor Industrije** - obuhvata gasifikaciju poslovnih zona i to: Poslovna zona „Zenica 1“, Poslovna zona „Zenica-sjever“, Poslovna zona „Zenica-jug“, Poslovna zona „Šljivik“, Poslovna zona „Raspotočje“, Poslovna zona „Drivuša“, i Poslovna zona „Pečuj“. Na području gasifikacije sektora Industrije projektovane su potrebe za gasom u kotlovnica, odnosno tehnološkim procesima kao i za individualna ložišta.

U sklopu II faze gasifikacije grada Zenice predviđena je izgradnja Glavne mjerne regulacione stanice (na lokaciji blok stanice Kanal) te izgradnja dionice primarne distributivne gasne mreže od Glavne mjerne regulacione stanice do prvog predviđenog korisnika prirodnog gasa, Kantonalne bolnice Zenica, uključujući i izgradnju primarne regulacione stanice s koje će biti izveden priključak na kotlovnicu Kantonalna bolnica Zenica do mjernog mjesta (uključujući i mjereno mjesto).

Ove aktivnosti se odvijaju u saradnji s projektom EBRD-a „Projekat energetske efikasnosti za Kantonalnu bolnicu Zenica“, a paralelno sa ovim aktivnostima predviđena je izgradnja priključka na gasnu transportnu mrežu glavne mjerne regulacione stanice i dionice gasne mreže Kanal – Bolnica.

Javna rasvjeta

Trenutni sistem javne rasvjete uglavnom je zastario i izrađen od visokotlačnih natrijevih svjetiljki. U gradu postoji 8516 uličnih svjetiljki, od čega su 85% natrijeve, 13% žive, 1% metalhalogene svjetiljke i samo 1% LED sijalice. Potrošnja energije od ulične rasvjete od 18% izuzetno je velika u usporedbi s drugim gradovima i treba je popraviti.

U 2014. godini Grad Zenica je pokrenuo projekat rekonstrukcije i modernizacije javne rasvjete u urbanim područjima (24 ulice) i prigradskim područjima (65 sela i prigradska područja grada). Odabir mjesta temeljio se na analizi starosti svjetiljki (preko 20 godina), učestalosti kvara i potrošnji električne energije. Oko 60% ovog projekta završeno je u 2014. godini.

U 2018. godini Grad Zenica je naručio izradu Elaborata modernizacije i proširenja javne rasvjete na području grada Zenice LED rasvjetom.

Projekat podrazumijeva zamjenu postojećih 8.516 rasvjetnih tijela s LED rasvjetnih tijelima i proširenje sistema javne rasvjete u 63 mjesne zajednice, čime bi se proširio sistem javne rasvjete grada Zenice. Za postojeći sistem javne rasvjete date su mjere modernizacije i proširenja javne rasvjete s ciljem dobivanja visokoefikasnog upravljivog sistema, koji treba da zadovolji potrebe grada Zenice na duži vremenski period. Projektovane mjere će doprinijeti postizanju sljedećih ciljeva:

- a. povećanje sigurnosti saobraćaja rekonstrukcijom sistema rasvjete odgovarajuće snage s ciljem postizanja normiranih svjetlotehničkih vrijednosti
- b. zaštita okoliša (zaštita okoliša i stambeno-poslovnih zona od svjetlosnog onečišćenja, uklanjanje štetnih radnih tvari izvora svjetlosti (živa i dr.), smanjivanje emisije stakleničkih gasova)
- c. povećavanje energetske efikasnosti sistema javne rasvjete

Principi na kojima je zasnovan projekat modernizacije i proširenja sistema javne rasvjete su:

1. smanjenje troškova za električnu energiju putem smanjenja instalirane snage odnosno povećanja energetske efikasnosti sistema javne rasvjete
2. zaštita okoliša zbrinjavanjem opasnog otpada
3. smanjenje svjetlosnog onečišćenja
4. smanjenje troškova održavanja

U sklopu proširenja sistema javne rasvjete u gradskoj i vangradskoj zoni predviđa se provođenje sljedećih aktivnosti:

- završetak izgradnje javne rasvjete na lokacijama gdje je ista djelomično izgrađena, a sve u skladu sa postojećom projektno-tehničkom dokumentacijom;
- izgradnja javne rasvjete na lokacijama gdje ista nije izgrađena, prema postojećoj projektno – tehničkoj dokumentaciji odnosno zahtjevima građana.

Na ovaj način sistem javne rasvjete bi se proširio u 63 mjesne zajednice, a obuhvatio bi ugradnju 4.143 nove svjetiljke te postavljanje 2.510 novih stubova i 62 nova mjerno-razvodna upravljačka ormara.

Nadalje, projektovanim modelom modernizacije i proširenjem javne rasvjete omogućio bi se visokoefikasan sistem sa značajnim uštedama u potrošnji električne energije i smanjenom emisijom CO₂, minimalno do 54,91% u odnosu na postojeći sistem javne rasvjete (uštede su računate na osnovu maksimalnih projektovanih snaga svjetiljki).

Tabela 28 Ulaganja u javnu rasvjetu

Osnovni pokazatelji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uložen u izgradnju javne rasvjete	525,463	555,821	525,262	283,801	nema	nema	nema
Iznos finansijskih sredstava iz gradskog budžeta koji je uložen za održavanje javne rasvjete	352.655	321.607	307.461	159.989	206.192	129.969	200.600
Broj rasvjetnih tijela korištenih za javnu rasvjetu na području grada			8.516	8.516	8.526	8.538	8.546
Potrošnja el.energije na rasvjetu kWh/godišnje	882.334	943.107	1.080.563	1.112.725	1.135.856	1.145.797	1.166.554
Odnos LED sijalica u odnosu na ukupan broj rasvjetnih tijela			115	125	125	137	145

Usluge Gradskog groblja Zenica

U domenu javne usluge pokopa i održavanja grobnih mjesta od strane javnog preduzeća "Gradsko groblje" Zenica, usljed pandemije Covid 19 vidljiv je porast aktivnosti u 2020. godini s 592 ukopa što čini oko 55% ukupno preminulog stanovništva na području grada. Shodno podacima uočen je trend povećanja broja pokopa i u 2021. godini, dok se u 2022. godini bilježi pad istih.

Tabela 29 Osnovni pokazatelji rada Javnog prduzeća Gradsko Groblje Zenica

Osnovni pokazatelji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Broj pokopa	474	498	461	508	592	638	511
Broj ekshumacija	9	8	2	7	8	23	14
Investicije ('000 KM) u održavanje groblja	159	21	15	60	2	83	67

Izvor: Javno prduzeće Gradsko Groblje Zenica

1.7. Stanje okoliša

Zrak

Tri su glavna izvora onečišćenja: lokalna industrijska proizvodnja, proizvodnja energije i cestovni promet. Kvaliteta zraka se poboljšala u proteklih nekoliko godina, ali razina onečišćujućih tvari i dalje ostaje visoka, posebno PM₁₀ i SO₂. Klimatske promjene vršit će pritisak na ljudske i prirodne sisteme sa sve većom učestalošću toplotnih valova, suša i ekstremnih kišnih događaja u narednim desetljećima.

Zagađenje zraka glavni je problem okoliša u gradu Zenici!

Stanovnici i preduzeća koja nisu priključena na gradsku toplinsku mrežu koriste se individualnim sistemima grijanja na biomasu, ugalj, električnu energiju i loživo ulje i druga goriva koja čine 55% potrošnje topline u Zenici. Korištenje krutog goriva i mazuta dodatno doprinosi lošoj kvaliteti zraka u Zenici (vidi odjeljak Energija).

Emisije CO₂ po stanovniku relativno su niske, međutim ovisnost o uglju kao glavnom izvoru energije čini intenzitet ugljika zeničke ekonomije značajnim.

Trenutno se radi na sagledavanju i početku rješavanja problema ložišta i emisija u zrak uzrokovanih aktivnostima u gradu Zenici. Prijedlog je da se ove aktivnosti realizuju u nekoliko dijelova koji bi u konačnici bili integrisani u cjelovitu strategiju i to:

- Uspostava sistema subvencije za zamjenu peći i goriva kroz realizaciju pilot projekta
- Izrada baznog disperzionog modela i zoniranje kvaliteta zraka za područje grada Zenice
- Izrada registra svih ložišta na čvrsta goriva (opciono izrada GIS baze ložišta)
- Izrada strategije ograničenja uglja i ostalih čvrstih goriva za period od 5 ili 10 godina

Utjecaj klimatskih promjena

Grad Zenica je izložen rizicima od prirodnih opasnosti, uključujući poplave, zemljotrese i klizišta na osnovu podataka o izloženosti rizicima za Zeničko-dobojski kanton. Grad trenutno ne prati učestalost i ozbiljnost prošlih, sadašnjih i budućih klimatskih rizika, uključujući konkretnije podatke o vrstama, učestalosti i težini klimatskih opasnosti.

Grad Zenica nema detaljnu procjenu lokalnog rizika od klimatskih promjena i strategiju otpornosti kako bi zaštitio svoje stanovništvo i infrastrukturu od utjecaja klimatskih promjena.

Kvaliteta i resursi površinskih voda

Izvori onečišćenja vode uključuju onečišćenje uzvodno od industrije, nepročišćene otpadne vode iz kućanstava i otpadne vode iz poljoprivrede.

Kvaliteta površinskih voda zabrinjava Grad s neadekvatnom razinom biohemijske potražnje za kisikom (BPK) i amonijem u rijeci Bosni i rijeci Savi (ovi se podaci odnose samo na rijeke, a ne na pitku vodu). Prosječna razina BPK bila je 3,12 mg/L, a amonijaka 190 µg/L u 2017. godini.

Većina industrijskih mjesta i tvornica smještenih uzvodno od rijeke Bosne ima instaliran uređaj za pročišćavanje otpadnih voda, ali poznato je da se ispušta onečišćenje u rijeku zbog neadekvatnog održavanja postrojenja. Ova industrijska postrojenja koriste velike količine vode i stoga ispuštaju značajna onečišćenja.

Jedino obližnje postrojenje za pročišćavanje otpadnih voda je novo postrojenje u Sarajevu, koje pruža pročišćavanje vode za pet općina koje čine Grad Sarajevo. Zajedno s poljoprivrednom odvodnjom i površinskim otjecanjem, domaćinstva koja nisu priključena na kanalizaciju doprinose zagađenju rijeke Bosne.

Ovaj se problem rješava lokalno. Trenutno se provodi postupak javne nabave za izgradnju uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u Zenici. Nakon stavljanja u funkciju postrojenja značajno će se poboljšati ekološko stanje rijeke Bosne.

Biološka raznolikost i zelena infrastruktura

Ukupna površina zelenih površina procjenjuje se na 32.000 ha ili 58% ukupne površine Zenice. Grad ima tri velika parka i tri manja parka na površini od 26 ha te šest zelenih koridora na 19 ha. Nema zapaženih primjera zelenih krovova ili zidova.

Biološka raznolikost olakšava se u nekim područjima nježnim uređenjem uz riječni koridor, a u drugim se inhibira betonskim potpornim zidovima. Podaci o praćenju biološke raznolikosti dostupni su na državnom nivou i ukazuju na pozitivne godišnje promjene u vrstama ptica i šumskim staništima. Pouzdani sveobuhvatni lokalni podaci nisu bili dostupni.

Nelegalna sječa drva problem je za cijelu zemlju koji doprinosi pogoršanju šumskog zemljišta i ugroženosti šuma. Trenutno u Zenici nedostaje praksa održivog upravljanja šumama i praćenje.

Grad Zenica planira okupiti sve relevantne sudionike iz šumskog sektora kako bi razgovarali o korištenju šuma u na teritoriji grada kao izvoru biomase.

Kvaliteta tla i degradacija zemljišta

Kontaminacija tla štetnim supstancama problem je u Zenici.

To uključuje teške metale iz naslijeđa metalurških i drugih industrijskih operacija, puštene lokalno i / ili raspršene na širem području. Kontaminacija tla pronađena je u šest lokaliteta smještenih u blizini kompleksa ArcelorMittal Zenica.

Gradu nedostaje sistemski pristup za praćenje kvalitete tla s detaljnijim procjenama, a nema ni registar zagađivača tla.

Proces procjene rizika omogućio bi identificiranje ključnih područja od potencijalne zabrinutosti koja zahtijevaju daljnje razmatranje bilo u regulatornom ili u kontekstu planiranja razvoja.

Zbog lokalne geologije, historijske eksploatacije uglja i mineralnih sirovina i krčenja šuma, stabilnost zemljišta trajna je briga Grada.

Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije

Energetska efikasnost i primjena obnovljivih izvora energije imaju važnu ulogu u zaštiti okoliša, održivog razvoja i postizanja boljeg kvaliteta života u gradu Zenici. Važnost obnovljivih izvora energije u energetsom miks-u je neupitna i svakim danom sve više dobija na značaju.

Grad Zenica je u početnim fazama razvoja sektora korištenja obnovljivih izvora energije (OIE). Kada govorimo o dugoročnim planovima, važno je napomenuti da Grad ima u planu prelazak na obnovljive izvore, kao što su solarna i vjetro energija. U narednom periodu Grad ima u planu izgradnju solarne elektrane. Posmatrajući sadašnji trenutak i oscilacije cijena električne energije na širem nivou, povrat investicija je brži i opravdanost investiranja u solarne elektrane je sve vidljivija.

Grad Zenica je u periodu od 2018 - 2022. godine realizovao ukupno 77 mjera poboljšanja energetske efikasnosti na objektima kolektivnog stanovanja putem više javnih poziva i to:

- **2018. godina** - 4 fasade, iznos učešća Grada Zenica 125.761,96 KM;
- **2019. godina** - 5 fasada i 13 zamijenjenih azbestnih krovova, iznos učešća Grada Zenica 216.156,85 KM;
- **2020. godina** - 7 fasada i 21 zamijenjen azbestni krov, iznos učešća Grada Zenica 362.639,49 KM;
- **2021. godina** - 2 fasade i 12 zamijenjenih azbestnih krovova, iznos učešća Grada Zenica 246.089,33 KM;
- **2022. godina** - 11 zamijenjenih azbestnih krovova i 2 zamijenjene stolarije na zajedničkim prostorijama objekata kolektivnog stanovanja, iznos učešća Grada Zenica 88.552,50 KM.

Akcionim planom (SECAP, 2018) predviđeno je nekoliko mjera u domenu povećanja energetske efikasnosti:

- rekonstrukcijom distributivne mreže vrelovoda koja bi dovela do uštede energije od 24.730 MWh/a i smanjenja emisije od 8.111 tCO₂/a, a vrijednost investicije je procijenjena na oko 35 miliona KM; Rekonstrukcijom toplinskih podstanica daljinskog grijanja, kojom bi se osigurala uštede od 12.048 MWh/a i smanjenje emisija od 3.952 tCO₂/a, a procijenjena investicija iznosi 6 miliona KM;
- promjena izvora energije sistema daljinskog grijanja sa uglja na koksni gas i prirodni gas;
- izgradnja mreže prirodnog gasa kojom bi se smanjila potrošnja uglja za 9.000 t/a, ogrjevnog drveta za 15.000 m³/a i emisija za 12.500 tCO₂/a uz neophodnu investiciju od oko 10 miliona KM.

1.8. Digitalizacija (cross-cutting)

Grad je započeo ili u potpunosti sproveo smart rješenja (web prezentaciju sistema aktivnog čekanja iz šalter sale; Wi-Fi zone; bike-sharing sistem; dva solarna drveta, prijavljivanja komunalnog problema i divljih deponija putem mobilne aplikacije; sistem smart parkinga).

Nedavno je provedena Analiza trenutne situacije, spremnosti i kapaciteta Grada za digitalnu transformaciju i uvođenje smartcity koncepta, a koja je rezultirala nizom preporuka i zaključkom da je neophodno uraditi srednjoročni akcioni plan za provedbu preporuka.

Akcioni plan bi trebao obuhvatiti aktivnosti po preporukama:

- provedbe ankete korištenja informacionih tehnologija i stepena interesovanja, odnosno, spremnosti građana za korištenje elektronske uprave i smart rješenja
- komunalna i saobraćajna infrastruktura (kako mobilne, tako i stacionarne) - neophodno razviti projekte koji će značajno doprinjeti digitalnoj transformaciji
- planiranje programa i projekata modernizacije i digitalizacije u oblastima upravljanja otpadom, energetske efikasnosti, korištenja obnovljivih izvora energije i slično
- provesti analizu svih postojećih internih akata i dopuniti u skladu s regulatornim okvirom za elektronsku upravu, potrebama i prioritetima za digitalnu transformaciju
- osigurati interoperabilnost sistema, komunikaciju i razmjenu podataka između različitih sistema i elektronskih platformi te pohranjivanje podataka na virtuelnim serverima i jedinstvenoj servisnoj magistrali
- unaprijediti hardvere, softvere i mreže
- uspostaviti obavezu elektronske obrade predmeta (putem elektronske pisarnice)
- uređenje baza podataka i njihovo otvaranje - sistematsko uređenje baza podataka, prebacivanje setova podataka u mašinski čitljiv oblik i otvaranje svih setova podataka od javnog interesa, koji ne sadrže lične podatke
- ažurirati elektronski registar administrativnih postupaka, dostupnost obrazaca u elektronskom formatu (ne PDF), kao i uspostavljen cijeli tok elektronskog kancelarijskog poslovanja i osposobljavanje zaposlenih za provođenje elektronskih postupaka i obradu elektronskih zahtjeva
- akcioni plan treba da sadrži i širi opseg djelovanja u pravcu digitalne transformacije, kao i da pokaže međusobnu uvezanost projekata, kao i jasnu vezu s dokumentima višeg reda
- statističke podatke u cilju praćenja i vrednovanja rada, ali i kao ulazne informacije za pripremu godišnjih planova javnih preduzeća i unaprijeđenje sveukupnog rada lokalne uprave.

Grad Zenica i Javno preduzeće “Parking servis” d.o.o. Zenica, u saradnji sa kompanijom LANACO u sklopu pametnog rješenja GoParking od marta 2023. godine svojim građanima ali i turistima, omogućavaju digitalni način naplate parking karata.

**GRAD
ZENICA**

ANALIZA BUDŽETA

STRATEGIJA RAZVOJA GRADA ZENICA ZA PERIOD 2023 – 2027. GODINE

Grad ima kontrolu nad vlastitim finansijama, a ujedno je odgovoran za upravljanje elementima urbane infrastrukture: kruti otpad, voda i otpadne vode, transport i rasvjeta. Svim tim aspektima upravljaju javna poduzeća koja su u vlasništvu Grada, osim što se sakupljanje čvrstog otpada odvija putem javno-privatnog partnerstva. Grad je odgovoran za održavanje lokalnih cesta i regionalnih koje nisu u nadležnosti Grada.

	OSTVARENJE	PLAN	PROMJENA				GODIŠNJI RAST
u '000 KM	2022.	2023.	2023./ 2022.	2024.	2025.	2026.	2024./ 2023.
Porezni prihodi	29.998	30.721	2,4%	31.000	31.200	31.500	0,9%
Neporezni prihodi	12.395	14.484	16,9%	14.500	14.700	14.900	0,1%
Primljeni tekući transferi	1.805	2.868	58,9%	2.800	2.900	3.000	(2,4%)
Primljeni kapitalni transferi	2.927	4.738	61,9%	3.800	4.200	4.500	(19,8%)
Kapitalni primici	2.998	12.590	320,0%	4.000	4.220	4.310	(68,2%)
Prenos namjenskih sredstava Civilne zaštite - CZ	432	2.559	492,6%	1.500	1.500	1.500	(41,4%)
Ukupno prihodi i primici (Grad)	50.555	67.960	34,4%	57.600	58.720	59.710	(15,2%)
Primljeni transferi ostali nivoi vlasti	9.068	16.922	86,6%	17.000	17.000	17.000	0,5%
Ukupno prihodi i primici budžeta	59.623	84.882	42,4%	74.600	75.720	76.710	(12,1%)
Plaće i naknade troškova zaposlenih	(10.419)	(12.785)	22,7%	(12.984)	(13.100)	(13.186)	1,6%
Doprinosi na teret poslodavca	(963)	(1.226)	27,3%	(1.233)	(1.240)	(1.247)	0,6%
Izdaci za materijal i usluge	(1.818)	(2.497)	37,4%	(2.100)	(2.200)	(2.300)	(15,9%)
Nabavka stalnih sredstava	(131)	(255)	95,2%	(200)	(170)	(160)	(21,6%)
Redovna djelatnost	(13.330)	(16.763)	25,8%	(16.517)	(16.710)	(16.893)	(1,5%)
Posebne namjene	(28.654)	(50.997)	78,0%	(40.883)	(41.810)	(42.617)	(19,8%)
Tekuća budžetska rezerva	(170)	(200)	17,5%	(200)	(200)	(200)	0,0%
Ukupno rashodi i izdaci iz prihoda Grada	(42.154)	(67.960)	61,2%	(57.600)	(58.720)	(59.710)	(15,2%)
Transferi od ostalih nivoa vlasti (namjenski)	(9.068)	(16.922)	86,6%	(17.000)	(17.000)	(17.000)	0,5%
Ukupno rashodi i izdaci budžeta	(51.222)	(84.882)	65,7%	(74.600)	(75.720)	(76.710)	(12,1%)
Suficit / Deficit budžeta	8.401	0		0	0	0	
Kumulativ	9.047						

u '000 KM	2023.	2024.
Ukupna moguća zaduženost	5.056	
Servisiranje duga i rashodi	4.124	
Kreditna sposobnost	931	
Kapacitet zaduživanja (strategija)		

Udio budžetiranih iznosa prema tematskim cjelinama dat je tabelarno (strateški fokus):

Mjere	2023 - 2025	Finansiranje Grad			Finansiranje iz ostalih izvora		
		T0	T1	T2	T0	T1	T2
1.1.1. Program brzog oporavka i stalnog rasta preduzetničke djelatnosti	8.750.000	1.580.000	4.030.000	1.680.000	278.000	591.000	591.000
1.1.2. Program obnavljanja i jačanja pozicije MSP u globalnim lancima vrijednosti	4.965.000	120.000	120.000	120.000	1.535.000	1.535.000	1.535.000
1.1.3. Program poboljšanja privredne strukture (znanjem intenzivnih sektora)	1.130.000	0	40.000	40.000	350.000	350.000	350.000
1.1.4. Razvoj primarne proizvodnje i održivost ruralnih područja	2.657.110	770.000	920.000	770.000	147.110	206.800	100.000
1.2.1. Očuvanje i promocija kulturno-historijskog naslijeđa (arhitekture, kulturne baštine)	92.000	0	0	46.000	46.000	0	0
1.2.2. Razvoj ruta i destinacija za ruralni, rekreacijski i sportski turizam	465.000	130.000	90.000	75.000	50.000	65.000	55.000
1.2.3. Podrška sportskim manifestacijama od značaja za turizam Grada	8.000	0	4.000	4.000	0	0	0
Strateški cilj 1	18.323.910	2.600.000	5.250.000	2.735.000	2.360.110	2.747.800	2.631.000
2.1.1. Program podrške razvoju sporta	22.527.000	1.752.000	8.255.000	5.750.000	1.000.000	5.000.000	770.000
2.1.2. Program podrške razvoju sportske infrastrukture	1.450.000	450.000	450.000	450.000	0	50.000	50.000
2.1.3. Podrška kulturnim manifestacijama, kulturno-historijskog naslijeđa i objekata	5.276.000	1.050.000	1.585.000	1.585.000	510.000	323.000	223.000
2.2.1. Program unapređenja kvaliteta primarne zdravstvene zaštite	12.190.000	3.530.000	2.530.000	830.000	3.000.000	2.000.000	300.000
2.3.1. Podrška osobama sa socijalnim potrebama	4.425.000	423.000	713.000	713.000	566.000	2.005.000	5.000
2.3.2. Integrisanje mjera po potrebama mladih, a koje nisu obuhvaćene ostalim programima	2.961.000	967.000	967.000	967.000	20.000	20.000	20.000
Strateški cilj 2	48.829.000	8.172.000	14.500.000	10.295.000	5.096.000	9.398.000	1.368.000
3.1.1. Program efikasnog upravljanja čvrstim otpadom	3.745.065	0	270.000	1.270.000	93.065	1.099.000	1.013.000
3.1.2. Poboljšanje kvalitete zraka	5.449.113	814.064	1.256.668	1.196.920	1.781.461	270.000	130.000
3.1.3. Program zaštite prirode i biodiverziteta, definisanja i opremanja rekreacionih zona	1.060.000	500.000	200.000	200.000	50.000	40.000	20.000
3.1.4. Program podrške za provedbu mjera energetske efikasnosti u privatnim i javnim objektima	6.895.906	1.865.302	1.665.302	1.665.302	700.000	500.000	500.000
3.2.1. Program učinkovitog upravljanja otpadnim vodama	36.482.000	0	120.000	120.000	9.700.000	19.382.000	7.160.000
3.2.2. Program obezbjeđenja pitke vode i kanizacionog sistema za sve građane Zenice	48.580.396	610.000	660.000	710.000	8.420.396	19.190.000	18.990.000
3.2.3. Program zaštite naselja od poplava	3.790.000	150.000	150.000	150.000	1.130.000	1.130.000	1.130.000
3.3.1. Poboljšanje saobraćajne infrastrukture na području grada Zenice	15.100.000	5.240.000	5.210.000	4.300.000	100.000	0	250.000
3.3.2. Poboljšanje javnog saobraćaja u gradu Zenici	5.090.000	120.000	360.000	1.310.000	0	50.000	3.250.000
3.3.3. Rješavanje stacionarnog saobraćaja u gradu Zenici	10.350.000	0	600.000	100.000	0	5.100.000	4.550.000
3.3.4. Implementacija projekata s višim nivoima vlasti	18.400.000	200.000	200.000	0	5.500.000	6.000.000	6.500.000
3.4.1. Izrada nedostajuće prostorno-planske dokumentacije	619.192	115.152	214.040	290.000	0	0	0
3.4.2. Revizija (izmjena i dopuna) postojeće prostorno-planske dokumentacije	60.000	0	30.000	30.000	0	0	0
Strateški cilj 3	155.621.672	9.614.518	10.936.010	11.342.222	27.474.922	52.761.000	43.493.000
UKUPNO	222.774.582	20.386.518	30.686.010	24.372.222	34.931.032	64.906.800	47.492.000

**GRAD
ZENICA**

**STRATEŠKO
FOKUSIRANJE
SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI**

Strateška platforma

Vizija razvoja (2027): Zenica je grad ugodan za život, koji svoj razvoj bazira na konkurentnoj privredi zasnovanoj na tradiciji metaloprerađivanja i težnji dekarbonizacije razvojem kapaciteta mladih ljudi u primjeni informacijskih tehnologija i srodnih uslužnih djelatnosti, unapređenju infrastrukture i kvalitetu javnih usluga, mobilnosti građana i neiskorištenih prilika održive konverzije prirodnih resursa i prostora.

Misija razvoja (2027): Zenica je usmjerena dobrobiti, zadovoljstvu i odgovoru na specifične potrebe njenih građana svih generacija.

Strateški cilj 1. Osigurati održivi rast MMSP registrovanih na području grada i uspostaviti osnovu ruralnog razvoja i destinacijskog turizma		Strateški cilj 2. Uspostaviti strateško upravljanje sportom, kulturom, dječijom i socijalnom zaštitom s primarnim fokusom na psiho-fizičko i mentalno zdravlje stanovnika svih životnih dobi i kategorija			Strateški cilj 3. Unaprijediti kvalitet i dostupnost komunalnih usluga, mobilnosti građana i poboljšati efikasnost sistema očuvanja okoliša			
Prioritet 1.1. Oporaviti i jačati održivost i konkurentnost MSP sektora	Prioritet 1.2. Fokusirani razvoj turističke ponude grada	Prioritet 2.1. Obezbijediti osnov za razvoj sporta i kulture	Prioritet 2.2. Ujednačena dostupnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite po mjesnim zajednicama	Prioritet 2.3. Unaprijediti uslove socijalne i dječije zaštite u lokalnoj zajednici	Prioritet 3.1. Poboljšanje kvaliteta zaštite okoliša i energetske efikasnosti	Prioritet 3.2. Poboljšanje oblasti upravljanja vodom i otpadnom vodom i zaštita od voda	Prioritet 3.3. Uvesti djelotvorno upravljanje urbanom mobilnosti	Prioritet 3.4. Unaprijediti prostorno-plansku dokumentaciju i definisati cjelokupno područje grada Zenice
Očekivani ishodi: Povećan broj MMSP/1,000 stanovnika Povećan izvoz MMSP Rast BDV u MMSP Porast registrovanih fizičkih lica u poljoprivredi	Očekivani ishod: Objekti kulturno-historijskog naslijeđa uvedeni u turističku ponudu Digitalizovana i promovisana baština grada Razvijena mreža ruta i destinacija za ruralni, rekreacijski i sportski turizam	Očekivani ishod: Definisana prihvatljivost klubova rekreativnog i profesionalnog sporta za finansijsku podršku i korištenje infrastrukture grada Srednjoročni plan razvoja sporta Sistem učinkovitog upravljanja infrastrukturom	Očekivani ishod: Kreirana baza objekata ambulant i apoteka Rekonstruisani objekti u punom kapacitetu	Očekivani ishod: Kapaciteti socijalnog stanovanja (osoba) Podrška porodicama za podizanje nataliteta (broj) Djeca u vrtićima (broj) Subvencioniranje (broj)	Očekivani ishod: Obuhvat stanovništva u upravljanju otpadom (%) Kapacitet deponija Obnovljeno (km) mreže daljinskog grijanja % pokrivenosti gasom Drveni fond Upravljanje zaštićenim područjima i izletištim Prostor pod mjerama energetske efikasnosti (m ²) Povećan broj LED svjetiljki (uličnih)	Očekivani ishod: Količina prečišćene industrijske otpadne vode Ekvivalentni broj stanovnika Količina prečišćene otpadne vode iz domaćinstava Pokrivenost stanovništva dostupnom pitkom vodom Pokrivenost stanovništva dostupnom uslugom kanalizacije (%) Kanalizaciona mreža otpadnih voda	Očekivani ishod: Rehabilitirana mreža saobraćajnica u urbanom dijelu Rehabilitirana mreža saobraćajnica u ruralnom dijelu Pješački i biciklistički koridori Linijski autobusni saobraćaj Parking mjesta na 1,000 stanovnika Procenat dnevne mobilnosti korištenjem javnog saobraćaja u odnosu na privatna motorna vozila	Očekivani ishod: Unaprijeđena prostorno planska dokumentacija Broj novih izrađenih regulacionih planova Broj revidiranih regulacionih planova Broj izrađenih urbanističkih projekata
Bazni pokazatelji (2020): MMSP/1,000 stanovnika: 53,7 Izvoz MMSP (m KM): 81,60 BDV u MMSP (m KM) 238,10 Registrovana fizička lica i obrti u poljoprivredi: 125 fizička lica, 10 obrta	Bazni pokazatelji (2020): Uvedeni objekti u ponudu: 0 Obilježenih ruta: 0 Uređenih kilometara: 0 Digitalizovana građa: 0	Bazni pokazatelji (2020/2027): Definisana prihvatljivost klubova rekreativnog i profesionalnog sporta za finansijsku podršku i korištenje infrastrukture grada NE Srednjoročni plan razvoja sporta NE Sistem efikasnog upravljanja infrastrukturom NE	Bazni pokazatelji (2020): Baza objekata ambulanti i apoteka: NE Rekonstruisani i adaptirani objekti: 2	Bazni pokazatelji (2020): Socijalno stanovanje (porodica): 301 Podrška porodicama za podizanje nataliteta (broj): 30 Djeca u vrtićima (%): 50	Bazni pokazatelji (2020): Stanovništvo u sistemu upravljanja otpadom (%): 86 Kapacitet deponija (tona): Obnovljeno mreže daljinskog grijanja (km): 0 % pokrivenosti gasom: 0 Zaštićena područja: 0 Mjere energetske efikasnosti (broj objekata): 20 Broj LED svjetiljki (uličnih): 125	Bazni pokazatelji (2020): Prečišćene industrijske otpadne vode (m ³): 0 Prečišćene otpadne vode iz domaćinstava (m ³): 0 Pokrivenost stanovništva dostupnom pitkom vodom (%): 90 Pokrivenost stanovništva dostupnom uslugom kanalizacije (%): 90 Kanalizaciona mreža otpadnih voda (km)	Bazni pokazatelji (2020): Rehabilitirana mreža saobraćajnica u urbanom dijelu (km): Rehabilitirana mreža saobraćajnica u ruralnom dijelu (km): Pješački koridori (broj): Linijski autobusni saobraćaj (km): Parking mjesta na 1,000 stanovnika (broj)	

Ciljni pokazatelji (2027): MMSP/1,000 stanovnika: 65 Izvoz MMSP (m KM): 97,92 BDV u MMSP (m KM): 297,63 Registrovana fizička lica i obrti u poljoprivredi: 150 fizička lica, 15 obrta	Ciljni pokazatelji (2027): Uvedeni objekti u ponudu: 5 Obilježenih ruta: 5 Uređenih kilometara: 100 Digitalizovana građa: 5	Ciljni pokazatelji (2027) Definisana prihvatljivost klubova rekreativnog i profesionalnog sporta za finansijsku podršku i korištenje infrastrukture grada DA Srednjoročni plan razvoja sporta DA Sistem efikasnog upravljanja infrastrukturom DA	Ciljni pokazatelji (2027): Baza objekata ambulanti i apoteke: DA Rekonstruisani i adaptirani objekti: 6	Ciljni pokazatelji (2027): Socijalno stanovanje (porodica): 370 Podrška porodicama za podizanje nataliteta (broj): 200 Djeca u vrtićima (%): 75	Ciljni pokazatelji (2027): Stanovništvo u sistemu upravljanja otpadom (%): 95 Kapacitet deponija (tona): Obnovljeno mreže daljinskog grijanja (km): 12,5 % pokrivenosti gasom: 30 Zaštićena područja: 1 Mjere energetske efikasnosti (broj objekata): 45 Broj LED svjetiljki (uličnih): 8.516	Ciljni pokazatelji (2027): Prečišćene industrijske otpadne vode (m3): Prečišćene otpadne vode iz domaćinstava (m3): 0 Pokrivenost stanovništva dostupnom pitkom vodom (%): 100 Kanalizaciona mreža oborinskih voda (km):	Ciljni pokazatelji (2027): Rehabilitirana mreža saobraćajnica u urbanom dijelu (km): Rehabilitirana mreža saobraćajnica u ruralnom dijelu (km): Pješački koridori (broj): Linijski autobusni saobraćaj (km): Parking mjesta na 1,000 stanovnika (broj)	Ciljni pokazatelji (2027): Izrađen Urbanistički plan Grada Zenica Izrađeni regulacioni planovi na ključnim lokalitetima Izrađeni urbanistički projekti na ključnim lokalitetima
Mjera 1.1.1. Program brzog oporavka i stalnog rasta preduzetničke djelatnosti (veza MSP 1)	Mjera 1.2.1. Očuvanje i promocija kulturno-historijskog naslijeđa (arhitekture i kulturne baštine grada)	Mjera 2.1.1. Program podrške razvoju rekreativnog sporta	Mjera 2.2.1 Program unapređenja kvaliteta primarne zdravstvene zaštite	Mjera 2.3.1. Podrška osobama sa socijalnim potrebama	Mjera 3.1.1. Program efikasnog upravljanja čvrstim otpadom	Mjera 3.2.1. Program učinkovitog upravljanja otpadnim vodama	Mjera 3.3.1. Poboljšanje saobraćajne infrastrukture na području grada Zenice	Mjera 3.4.1. Izrada nedostajuće prostorno-planske dokumentacije
Mjera 1.1.2. Program obnavljanja i jačanja pozicije MSP u globalnim lancima vrijednosti (veza 2.)	Mjera 1.2.2. Razvoj ruta i destinacija za ruralni, rekreacijski i sportski turizam	Mjera 2.1.2. Program podrške razvoju sportske infrastrukture		Mjera 2.3.2. Izrada i integriranje mjera po potrebama mladih, a koje nisu obuhvaćene ostalim programima	Mjera 3.1.2. Poboljšanje kvalitete zraka	Mjera 3.2.2. Program obezbjeđenja pitke vode i kanizacionog sistema za sve građane Zenice	Mjera 3.3.2. Poboljšanje javnog saobraćaja u gradu Zenici	Mjera 3.4.2. Revizija (izmjena i dopuna) postojeće prostorno-planske dokumentacije
Mjera 1.1.3. Program poboljšanja privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora (veza MSP 3.)	Mjera 1.2.3. Podrška sportskim manifestacijama od značaja za turizam grada	Mjera 2.1.3. Podrška kulturnim manifestacijama, očuvanje kulturno-historijskog naslijeđa grada i objekata iz oblasti kulture			Mjera 3.1.3. Program zaštite prirode i biodiverziteta, definisanja i opremanja rekreacionih zona	Mjera 3.2.3: Program zaštite naselja od poplava	Mjera 3.3.3: Rješavanje stacionarnog saobraćaja u gradu Zenici	
Mjera 1.1.4. Razvoj primarne proizvodnje i održivost ruralnih područja					Mjera 3.1.4. Program podrške za provedbu mjera energetske efikasnosti u privatnim i javnim objektima		Mjera 3.3.4. Implementacija projekata s višim nivoima vlasti	

SWOT

SNAGE	SLABOSTI
■ Sjedište administrativnih i obrazovnih institucija; ■ Postojanje resursa za rekreativne aktivnosti; ■ Veliki broj raspoloživih visokoobrazovanih kadrova iz svih oblasti; ■ Certificirani u skladu sa zahtjevima BFC-a; ■ Sjedište velikog broja privrednih subjekata; ■ Poslovna i poduzetnička infrastruktura; ■ Razvijeni sistemi snabdijevanja energentima (struja, toplana); ■ Dobra pokrivenost stanovništva obrazovnim ustanovama (obdaništa, osnovne i srednje škole i fakulteti); ■ Pokrivenost stanovništva primarnom zdravstvenom zaštitom je na zadovoljavajućem nivou; ■ Razvijena sportska infrastruktura; ■ Doneseni strateški dokumenti iz oblasti zaštite okoliša; ■ Veliki broj aktivnih organizacija civilnog društva; ■ Javne usluge s pristupnim rampama i liftovima fizički prilagođene osobama sa invaliditetom.	■ Ponuda radne snage na tržištu rada ne odgovara potrebama poslodavaca; ■ Nepostojanje programa podrške razvoju MSP u sektoru kreativnih industrija; ■ Nedovoljan broj parking mjesta; ■ Neefikasnost saobraćaja (velike gužve u saobraćaju koje za posljedicu imaju povećanje zagađenja zraka); ■ Nedovoljna svijest stanovništva o zaštiti i očuvanju okoliša; ■ Nedovoljno razvijen sistem selektivnog prikupljanja otpada; ■ Energetska efikasnost u školama nije na zadovoljavajućem nivou.
PRILIKE	PRIJETNJE
■ Uključenje u programe i potpore državnih, entitetskih i kantonalnih institucija; ■ Regionalno povezivanje na infrastrukturnim i projektima zaštite okoliša; ■ Dostupnost domaćih i međunarodnih razvojnih fondova (EU, USAID, SDC itd.) i kreditnih sredstava razvojnih banaka; ■ Trendovi u finansiranju projekata energetske efikasnosti i zaštite okoliša; ■ Tradicionalne manifestacije i kulturna baština; ■ Trend razvoja kreativnih industrija u EU i regionu; ■ Postojanje resursa za rekreativni turizam; ■ Prostorni i Urbanistički plan grada i kantona; ■ Uspostavljanje javno-privatnog partnerstva u cilju finansiranja implementacije razvojnih projekata	■ Politička nestabilnost u zemlji i regiji (ustavno uređenje zemlje, nesinhronizirani zakoni, nepovoljan politički ambijent, otvorena pitanja BiH i susjednih država); ■ Nedovoljno stimulativan pravni i finansijski okvir u BiH odvrća strane ulagače (nesigurnost za investitora); ■ Neadekvatna zastupljenost Grada u projektima strateškog razvoja Kantona, Regije i Federacije u oblasti poduzetništva, turizma, poljoprivrede, ekologije; ■ Smanjenje broja učenika u osnovnim i srednjim školama; ■ Odlazak mladih obrazovanih kadrova (posebno ljekara) kao posljedica nepostojanja mogućnosti za zaposlenje i lošeg kvaliteta života; ■ Aktiviranje klizišta usljed prirodnih nepogoda.

Usklađenost, komplementarnost i međusobni utjecaj planova

Ekonomski razvoj je koncipiran na način da:

- (a.) obuhvati daljnji rad na unapređenju poduzetničke infrastrukture i jačanju poslovnog ambijenta i Grada kao poslovno primamljive destinacije za investicije. Grad je lokalna zajednica koja poštuje i cijeni ulogu dijaspora u lokalnom razvoju grada i koja se oslanja na kapacitete koje dijaspora posjeduje; u tom domenu, sektorski cilj, mjere i aktivnosti usmjerene su ka povećanju poduzetničke aktivnosti što bi implicitno imalo odraz i na zapošljavanje, ali i na ponudu kvalitetnih radnih mjesta;
- (b.) osnaži ruralni razvoj kroz jačanje poljoprivrede i ulaganja u turističku ponudu u ruralnim područjima, a kako bi se kreirala potražnja na domaćim poljoprivrednim proizvodima i uslugama;
- (c.) mapira, zaštiti, promoviše i digitalizira kulturno-historijsku baštinu grada kako u domenu jačanja turističke ponude, tako i promovisanja kulturnih događanja.

Usklađenost sa strateškim dokumentima viših razina vlasti data je u tabelarnom prikazu ispod.

Strategija razvoja grada Zenica, 2023-2027.	Strategija razvoja ZDK, 2021-2027.	Strategija razvoja BiH, 2010-2020.	Strategija socijalnog uključivanja FBiH, 2021-2027.	Strategija razvoja FBiH, 2021-2027.
Strateški cilj br. 1: Osigurati održivi rast MMSP registrovanih na području Grada i uspostaviti osnovu ruralnog razvoja i destinacijskog turizma	Strateški cilj br.1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	Strateški cilj br.1: Makroekonomska stabilnost Strateški cilj br.2: Konkurentnost, Strateški cilj br.3: Zapošljavanje Strateški cilj br.4: Strateški cilj br.5: EU integracije	Strateški cilj br.2: Unaprijediti sistem socijalne zaštite Strateški cilj br.3: Jačanje teritorijalne kohezije	Strateški cilj br.1: Ubrzan ekonomski razvoj Strateški cilj br. 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj
Prioritet 1.1: Oporaviti i jačati održivost i konkurentnost MSP sektora Sektorski cilj 1.2: Fokusirani razvoj turističke ponude grada	Prioriteti 1.1., 1.2., 1.3., 1.4.	1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3	Akceleratori razvoja 1, 2	Prioriteti 1.1., 1.2., 1.3., 1.4.; Prioritet 2.4.

Anticipirani društveni razvoj predstavlja izrazito širok spektar strateških orijentacija Gradske uprave, ali i planiranih intervencija koje za cilj imaju:

- (a.) opredijeliti nastojanja razvoja profesionalnog i podrške rekreativnom sportu u gradu, prepoznavanja klubova i pojedinaca i dizajniranja intervencija ka direktnoj podršci daljnjem razvoju sporta u vidu finansijskih davanja, ali i infrastrukturne raspoloživosti i dostupnosti;
- (b.) ujednačiti i osigurati jednaku dostupnost usluga primarne zdravstvene zaštite na teritoriji grada;
- (c.) razvijati sve segmente socijalne i dječije zaštite, sprečavanja nasilja u porodici, zdravog odrastanja djece i adekvatne njege za stare i nemoćne.

Strategija razvoja grada Zenica 2023-2027.	Strategija razvoja ZDK 2021-2027.	Strategija razvoja BiH 2010-2020.	Strategija socijalnog uključivanja FBiH 2021-2027.	Strategija razvoja FBiH 2021-2027.
Strateški cilj br. 2: Uspostaviti strateško upravljanje sportom, kulturom, dječijom i socijalnom zaštitom s primarnim fokusom na psiho-fizičko i mentalno zdravlje stanovnika svih životnih dobi i kategorija	Strateški cilj br.2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	Strateški cilj br.3: Zapošljavanje Strateški cilj br.4: Održivi razvoj Strateški cilj br.5: EU integracije	Strateški cilj br.1: Smanjiti siromaštvo socijalnom inkluzijom Strateški cilj br.2: Unaprijediti sistem socijalne zaštite	Strateški cilj br.2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj
Prioritet 2.1: Obezbijediti osnov za razvoj sporta i kulture Prioritet 2.2 Ujednačena dostupnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite po mjesnim zajednicama Prioritet 2.3 Unaprijediti uslove socijalne i dječije zaštite u lokalnoj zajednici	Prioriteti: 2.2., 2.3.;	3.1, 4.1, 4.3	Akceleratori razvoja 1, 2	Prioriteti 2.2., 2.3.

U domenu okoliša i komunalne infrastrukture planirane su iznimne intervencije u jačanje infrastrukture i kapaciteta s jedinstvenim ciljem da se horizontalno obuhvati veći udio domaćinstava i pravnih lica u sistem komunalnih usluga i očuvanja okoliša, ali i da se unaprijeđi kvalitet već dostupnih usluga i smanji štetni utjecaj i pritisak na okoliš. Nadalje, dodatna pažnja poklanja se i mobilnosti građana kako bi se unaprijedio stacionarni saobraćaj, bolja saobraćajna povezanost i smanjenje zagađenja zraka.

Strategija razvoja grada Zenica, 2023.-2027.	Strategija razvoja ZDK, 2021.-2027.	Strategija razvoja BiH, 2010.-2020.	Strategija razvoja FBiH, 2021.-2027.
Strateški cilj br. 3 Unaprijediti kvalitet i dostupnost komunalnih usluga, mobilnosti građana i poboljšati efikasnost sistema očuvanja okoliša	Strateški cilj br.3: Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Strateški cilj br.4: Održivi razvoj Strateški cilj br.5: EU integracije	Strateški cilj br.3: Resursno efikasan i održiv razvoj
Prioritet 3.1 Poboljšanje kvaliteta zaštite okoliša i energetske efikasnosti Prioritet 3.2 Poboljšanje oblasti upravljanja vodom i otpadnom vodom i zaštita od voda Prioritet 3.3 Uvesti djelotvorno upravljanje urbanom mobilnosti	Prioriteti: 3.1., 3.2., 3.3., 3.4.;	4.2;	Prioriteti: 3.1., 3.2., 3.3., 3.4.,

Strategije i akcioni planovi za unapređenje vodoprivrede, ekologije i energetske efikasnosti

Strategija upravljanja Vodama FBiH 2022 - 2032. godina	Kantonalni ekološki akcioni plan Zeničko - dobojskog kantona 2017 - 2025. godina	Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje Zeničko-dobojskog kantona (do 2030. godine)	Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine (do 2035. godine)
Strateški cilj 3: Poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama Strateški cilj 6: Povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja Strateški cilj 9: Smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama	7.3. UPRAVLJANJE KVALITETOM ZRAKA - Strateški cilj 1: Obezbijediti kvalitet zraka u skladu s propisanim standardima i upravljanje kvalitetom zraka u skladu sa zakonskim propisima 7.7. PRIRODA - Strateški cilj 2: Uspostava stručne institucije za zaštitu biološke i pejzažne raznolikosti ZDK 7.8. UPRAVLJANJE OTPADOM - Strateški cilj 1: Smanjenje rizika po okoliš i zdravlje ljudi i uspostava prioritetne infrastrukture za integrirano upravljanje otpadom 7.1.1. Energetika - Povećanje energetske efikasnosti i veće korištenje obnovljivih izvora energije	7. OPIS MJERA ILI PROJEKATA ZA SMANJIVANJA ZAGAĐIVANJA ZRAKA:	Efikasno korištenje energije: Daljnji razvoj i implementacija mjera energetske efikasnosti u području ušteda za finalnu potrošnju zgradarstva, industrije, transporta i ostalih područja prema novoj Direktivi 2012/27/EU 20. Stvaranje novih "zelenih" radnih mjesta te poticanje nove ekonomske aktivnosti industrijskih grana koje mogu doprinijeti u provedbi mjera energetske efikasnosti
n/a	n/a	Mjere: 5, 18, 19, 24;	

STRATEŠKI CILJ 1

Korišteno:

Strategija razvoja MSP

Potreba:

Plan ruralnog razvoja

Plan ekonomskog razvoja

Prioritet 1.1: Oporaviti i jačati održivost i konkurentnost MSP sektora

Mjera 1.1.1: Program brzog oporavka i stalnog rasta preduzetničke djelatnosti (veza MSP 1)

Rbr	Projekti
1.1.1.1.	Podrška razvoju i promociji preduzetništva mladih (veza 1.1.1)
1.1.1.2.	Podrška razvoju i promociji ženskog preduzetništva (veza 1.1.2)
1.1.1.3.	Razvoj i unapređenje preduzetničke infrastrukture (veza 1.1.3)
1.1.1.4.	Podrška za uspostavu i razvoj poslovnih zona
1.1.1.5.	Podrška inicijativama MMSP i dijaspora za poboljšanje poslovnog okruženja na gradskom i kantonalnom nivou
1.1.1.6.	Uvođenje novih modela finansiranja ranih faza biznisa

Mjera 1.1.2: Program obnavljanja i jačanja pozicije MSP u globalnim lancima vrijednosti (veza 2.)

Rbr	Projekti
1.1.2.1.	Podrška za oporavak MSP od posljedica krize i sticanje otpornosti na buduće krize (pandemijske, ekonomske, elementarnih nepogoda / nesreća ...)
1.1.2.2.	Olakšavanje pristupa finansijama za MMSP
1.1.2.3.	Olakšavanje pristupa standardizaciji i podrška internacionalizaciji MSP kroz saradnju s dijasporom, finansijsku i stručnu podršku
1.1.2.4.	Poticaji za zapošljavanje
1.1.2.5.	Podrška pristupu međunarodnim sajmovima u saradnji s dijasporom i relevantnim sudionicima

Mjera 1.1.3: Program poboljšanja privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda/usluga/sektora (veza 3.)

Rbr	Projekti
1.1.3.1.	Podrška inovacijama i digitalizaciji u MSP, e-trgovini i saradnji MSP sa istraživačko – razvojnim institucijama
1.1.3.2.	Podrška razvoju i primjeni poslovnih i stručnih vještina za MSP
1.1.3.3.	Podrška preduzećima za energetska efikasnost (EE), energetski menadžment (EM) i investicije u obnovljive izvore energije (OIE)

Mjera 1.1.4: Razvoj primarne proizvodnje i održivost ruralnih područja

Rbr	Projekti
1.1.4.1.	Unapređenje i očuvanje kvaliteta i konkurentnosti postojeće poljoprivredno-prehrambene proizvodnje na području grada
1.1.4.2.	Stvaranje uslova za samozapošljavanje u ruralnom području
1.1.4.3.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastukture
1.1.4.4.	Tehničko-finansijska podrška subjektima u prerađivačkoj poljoprivrednoj proizvodnji
1.1.4.5.	Podrška proizvođačima fizičkim licima
1.1.4.6.	Podrška osnivanju obrta u poljoprivrednoj i prehrambeno-prerađivačkoj djelatnosti

Prioritet 1.2: Fokusirani razvoj turističke ponude grada

Mjera 1.2.1: Očuvanje i promocija kulturno-historijskog naslijeđa (arhitekture i kulturne baštine grada)

Rbr	Projekti
1.2.1.1.	Izrada Registra graditeljske baštine na teritoriji grada Zenica (stambene i javne namjene, zanatske i industrijske, komunalne; sakralne građevine i kompleksi; memorijalne građevine; urbana oprema)
1.2.1.2.	Izrada Registra kulturno-historijskih cjelina (naselja, historijske gradske četvrti, trgovi, ambijenti, ulice, blokovi; mjesta historijskih događanja, spomen-parkovi)
1.2.1.3.	Izrada Registra pokretne kulturne baštine (predmeta u muzeju, galerija, djela likovnih i primijenjenih umjetnosti, arhivske građe i dokumenata, pisama i rukopisa, starih i rijetkih knjiga, novca, oružja, filmova, muzičkih instrumenata, etnografskih predmeta)
1.2.1.4.	Digitalizacija građe, priprema digitalnih prezentacijskih materijala, story telling
1.2.1.5.	Procjena stanja građevina, izrada plana konzervacije i priprema projekata za sufinansiranje sanacije
1.2.1.6.	Izrada planova upravljanja, utvrđivanje i rješavanje vlasničkih odnosa, priprema javno-privatnih partnerstava i poveznica s ekonomskim razvojem
1.2.1.7.	Aktivirani planovi upravljanja, zaključeni ugovori o upravljanju, uspostavljen nadzor nad implementacijom

Mjera 1.2.2: Razvoj ruta i destinacija za ruralni, rekreacijski i sportski turizam

Rbr	Projekti
1.2.2.1.	Izrada mape ruta za pješačenje, biciklizam i ekstremne sportove, destinacijski turizam u sub-urbanom dijelu na području teritorije grada Zenice
1.2.2.2.	Srednjoročni plan mjera za poboljšani pristup, uređenje i promociju izletišta, pješačkih i biciklističkih staza
1.2.2.3.	Podrška digitalizaciji projekata u turizmu (izrada aplikacije za mapiranje staza, izletišta, KI spomenika)
1.2.2.4.	Poticanje razvoja outdoor i ruralnog turizma
1.2.2.5.	Uređenje izletišta i odmorišta
1.2.2.6.	Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima

Mjera 1.2.3: Podrška sportskim manifestacijama od značaja za turizam grada

1.2.3.1.	Provedba javnog poziva za određivanje kalendara tradicionalnih sportskih manifestacija
1.2.3.2.	Mapiranje povremenih sportskih manifestacija
1.2.3.3.	Priprema materijala za štampanje brošura i videomaterijala

Pregled sektorskih ciljeva sa ishodima i pokazateljima razvoja (postignuća), programa i mjera / projekata

Prioritet 1.1:	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Oporaviti i jačati održivost i konkurentnost MSP sektora	1. Broj MMSP – poslovnih subjekata u odnosu na 1000 stanovnika 2. Broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP 3. Rast prihoda od izvoza MSP-a 4. Rast bruto-dodane vrijednosti MSP-a	1. U 2020. godini 53,7 do 2027. godine najmanje 65 MMSP (21% više) – poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2. U 2020. 303/194 do 2027. minimalno 30% više novoosnovanih MMSP poslovnih subjekata 3. U 2019. 81,60 miliona KM do 2027. minimalno 25% porast prihoda od izvoza MMSP tj. 97,92 miliona KM 4. U 2019. godini 238,10 miliona KM, a najmanje porast za 25% (do kraja 2027. godine) tj. 297,63 miliona KM
Mjera 1.1.1:	Program brzog oporavka i stalnog rasta preduzetničke djelatnosti (veza MSP 1)	
Opis problema: Za podršku privrednom razvoju, kao i rješavanje problema nezaposlenosti, kroz program će se obezbijediti projekti poticaja za zapošljavanje i samozapošljavanje mladih, posebno žena, kako za preduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. Posebna pažnja će biti usmjerena na programe zapošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa zapošljavanja, u cilju promocije i jačanje preduzetništva, bit će realizovani programi samozapošljavanja i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih uticaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje zaposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova zapošljavanja, uz ostale mjere za revitalizaciju poslovnih aktivnosti na području Grada. Program je usmjeren na oporavak preduzetničkih djelatnosti od posljedica krize izazvane virusom COVID-19, u kratkom roku i kontinuirano stvaranje novih preduzetnika, odnosno novih mikro i malih preduzeća, u dugom roku, s obzirom na činjenicu da Zenica, kao i drugi gradovi i općine u BiH, još uvijek zaostaju za sličnim sredinama u regionu i u EU. Uz to, sadašnja stopa formiranja novih preduzeća je nedovoljna za osiguranje dinamične lokalne ekonomije, koja bi bila otporna na nepredvidive udare na globalnim tržištima, kao što je slučaj s privrednim posljedicama krize izazvane virusom COVID-19 i na eventualne regionalne ekonomske i političke krize. Za prostorno organizovan razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehno parkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge preduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...). Jedan od preduslova za privredni razvoj i unapređenje konkurentnosti privrednih subjekata je kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga te smanjiti troškove (online registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U saradnji s domaćim i inostranim institucijama, u cilju kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, kao i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Pored toga, potrebno je preduzeti mjere za rasterećenje privrede od parafiskalnih nameta. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela.		

Model intervencije:

Programski dio uključuje prioritetne politike i instrumente podrške razvoju MSP, kojima se omogućuje ostvarivanje definisanih strateških ciljeva. Programski dio polazi od dimenzija i politika, zasnovanih na principima SBA i razrađenih kroz Indeks politika za MSP.

Osnovna koncepcija je da se u ovom dijelu identifikuju i razrade one politike i instrumenti koje mogu značajnije da doprinesu ostvarivanju definisanih strateških ciljeva, s jedne strane i koje pokazuju neophodni nivo izvodivosti, s druge strane.

Prioritetne mjere podrške razvoju MSP i preduzetništva na teritoriji grada Zenice zasnivaju se na nalazima analize stanja MSP-a u Zenici te strateškoj orijentaciji za period 2023-2027. koja je usklađena s nacrtom Strategije razvoja Federacije BiH 2021-2027., s Nacrtom Okvira za ciljeve održivog razvoja u BiH, kao i sa nacrtom strateškog dijela Strateških smjernica za harmonizaciju podrške razvoju MSP i preduzetništva u BiH 2021-2027. godine.

Model intervencije predviđa realizaciju 6 pripadajućih mjera neophodnih za dostizanje definisanog strateškog cilja. U okviru svake od 6 mjera razvijat će se pojedinačni projekti koji će svojom sadržinom biti usmjereni ka dostizanju pojedinačnih pokazatelja rezultata koji su definisani na osnovu pokazatelja i iskustava iz predhodnih (polaznih) godina te su mjeriljivi i omogućavaju lako praćenje i izvještavanje o implementaciji kako mjera tako i pojedinačnih projekata. Odgovorne institucije za realizaciju mjera su Grad Zenica, Agencija ZEDA, a shodno svakoj pojedinačnoj mjeri nosioci će biti: Grad Zenica, Agencija ZEDA, Udruženje poslodavaca Zenica, Ministarstvo privrede Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalni zavod za zapošljavanje. Svaka od mjera ima svoje jasno definisane ciljne grupe poput:

- mladi koji ispoljavaju interesovanje za preduzetništvo i preduzetničku karijeru
- potencijalne i aktuelne žene preduzetnice
- novi preduzetnici-početnici u biznisu
- MMSP na području grada Zenice
- investitori, domaći i strani, dijaspora
- mikro, mala i srednja preduzeća i njihovi zaposleni
- preduzetnici u ranim fazama biznisa

Očekivani rezultati provedbe:

Provođenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta broja novih preduzeća, rasta prihoda i zapošljavanja u preduzećima (start-ups) koja osnivaju mladi ljudi i žene. Provođenje ove mjere imaće direktan pozitivan uticaj na prvi indikator za strateški cilj 1. (rast broja MMSP u odnosu na broj stanovnika) i na drugi indikator u pogledu povećanja broja novoosnovanih MMSP (broj novoosnovanih MMSP u odnosu na broj zatvorenih MMSP).

Očekuje se da formirana nova preduzeća budu usmjerena na djelatnosti i poslove s većom dodanom vrijednosti i zapošljavati će kvalitetniju i bolje plaćenu radnu snagu, prvenstveno mlade stručnjake, zadržavajući ih na teritoriji Zenice, sa pozitivnim uticajem na druge grane privrede te povećanje investicija i poslovne saradnje s dijasporom.

Unapređenje poslovnog ambijenta kroz poslovnu infrastrukturu prilagođenu poslovnim subjektima će omogućiti širenje i unapređenje postojećih biznisa, kao i pokretanje novih, što će kao direktnu posljedicu imati rast prihoda i dodane vrijednosti, rast izvoza, novo zapošljavanje, uvođenje inovacija i modernih tehnologija te korak dalje ka zelenoj ekonomiji. Sve to podiže efikasnost i konkurentnost MMSP te omogućava jačanje njihove pozicije u globalnim lancima vrijednosti, za domaću i strane investitore, uključujući i veliki potencijal dijaspore.

Smanjenjem opterećenja za MMSP i podrškom inicijativama koje će unaprijediti uslove za poslovanje stvoriće se povoljnije poslovno okruženje, koje će voditi boljem ostvarivanju indikatora za strateški cilj 1.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.1.1.1.	Podrška razvoju i promociji preduzetništva mladih (veza 1.1.1)	2023 - 2027	Broj novih obučanih mladih stručnjaka ■ polazna vrijednost 65 (2019) – cilj 100 (2027) Učešće MMSP-a u vlasništvu mladih u ukupnom broju MMSP-a ■ minimalno 10% (2020)
1.1.1.2.	Podrška razvoju i promociji ženskog preduzetništva (veza 1.1.2)	2023 - 2027	Učešće MMSP-a u vlasništvu žena u ukupnom broju MMSP-a ■ broj žena vlasnica privrednih subjekata / obrta (721 od 2147), ■ broj žena registriranih privrednika / preduzeća (166 od 694) (2018) ■ cilj + 30% (2027) Povećan broj aplikacija preduzetnica za korištenje programa podrške i podsticaja ■ 22 (2019) ■ + 20% (2027)

1.1.1.3.	Razvoj i unaprjeđenje preduzetničke infrastrukture (veza 1.1.3)	2023 - 2027	Broj novih prostora za izdavanje početnicima u biznisu ■ cilj 49 Broj lica koja su uspješno završila obuke ■ polazna 60 – 2021. godine ■ cilj 150 - 2027. godine Broj preduzetnika koji su realizovali poslovne ideje ■ polazna 34 (2022) ■ cilj 49 (2027) Broj adaptiranih/renoviranih poslovnih prostora u vlasništvu Grada ■ polazna 20 (2019) ■ cilj 60 (2027)
1.1.1.4.	Podrška za uspostavu i razvoj poslovnih zona	2023 - 2027	Broj MMSP korisnika poslovnih zona ■ 127 (2022) ■ 150 (2027)
1.1.1.5.	Podrška inicijativama MMSP i dijaspore za poboljšanje poslovnog okruženja na gradskom i kantonalnom nivou	2023 - 2027	Broj realizovanih novih lokalnih inicijativa ■ 2 (2019) ■ Najmanje 3 godišnje (2027) Broj realizovanih zajedničkih inicijativa prema višim nivoima ■ 2 (2019) ■ Najmanje 1 godišnje (2027)
1.1.1.6.	Uvođenje novih modela finansiranja ranih faza / postojećih biznisa	2023 - 2027	Broj biznisa u ranim fazama ili postojećih koji su uspješno koristili nove modele finansiranja ■ 0 (2020) ■ 20 (2027)

Mjera 1.1.2: Program obnavljanja i jačanja pozicije MSP u globalnim lancima vrijednosti (veza 2.)

Opis problema:

Program je usmjeren na jačanje aktualnih i perspektivnih izvozno orijentisanih sektora, odnosno preduzeća koja posluju u njima. Ona po mnogo čemu predstavljaju motor lokalne ekonomije i zapošljavanja. Njihova pozicija u globalnim lancima vrijednosti je višestruko ugrožena. Pandemija COVID-19 je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju prihoda i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta, problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti. Dugoročna ugroženost ogleda se u relativnoj nerazvijenosti ostalih poslovnih funkcija u ovim preduzećima, osim proizvodne, prije svega istraživačko-razvojne i marketinške funkcije jer globalni trendovi pokazuju da se sve manje dodane vrijednosti stvara u samoj proizvodnji, a sve više prije i poslije nje. Ukoliko bi održala i poboljšala poziciju u globalnim, posebno europskim lancima vrijednosti, ova preduzeća bi mogla da preuzmu vodeću ulogu u osiguranju kvalitetnijeg zapošljavanja i pozitivne promjene imidža MSP-a kao sektora i Zenice kao sredine atraktivne za poslovna ulaganja i preduzetništvo. U cilju prevazilaženja efekata pandemije u privredi potrebno je djelovanje za očuvanje likvidnosti preduzeća, nivoa zaposlenosti i mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza. Provođenje ovog programa mjera ojačat će sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.

Program predviđa uspostavu saradnje i pružanja podrške institucija obrazovanja privrednim subjektima u funkciji zapošljavanja. Također, jačat će se saradnja privrede, obrazovanja, istraživanja i inovativnih aktivnosti kroz razvijanje preduzetničke kulture i vještina. Poseban fokus bit će usmjeren na smanjenje nezaposlenosti ranjivih skupina u sljedećim područjima djelovanja:

- unaprjeđenja radnih vještina ranjivih grupa
- inkluzije ranjivih grupa u sve sfere života

Model intervencije:

U okviru ovog programa inicirat će se projekti koji će imati za cilj podršku preduzećima za obnavljanja i jačanja njihove pozicije u globalnim lancima vrijednosti. Praktično je ovo unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju sposobnosti MMSP da odgovore na eventualne buduće krizne situacije, da unaprijede svoju konkurentnu sposobnost na domaćem i inostranom tržištu kroz investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspora), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na unapređenje zapošljavanja i prilagođavanja potrebama tržišta radne snage te nastupa na domaćim i internacionalnim sajmovima u cilju povećanja umreženosti privrede, intenzivnijeg uključivanja u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja obima proizvodnje, zapošljavanja kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. U svrhu prevencije negativnih uticaja pandemije ali i drugih oblika krize u sektoru MMSP, potrebno je definisati mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima proizvodnje i izvoza.

Model intervencije predviđa realizaciju 5 pripadajućih mjera neophodnih za dostizanje definisanog strateškog cilja. U okviru svake od 5 mjera razvijat će se pojedinačni projekti koji će svojom sadržinom biti usmjereni ka dostizanju pojedinačnih pokazatelja rezultata koji su definisani na osnovu pokazatelja i iskustava iz predhodnih (polaznih) godina, te su mjerljivi i omogućavaju lako praćenje i izvještavanje o implementaciji kako mjera tako i pojedinačnih projekata. Odgovorne institucije za realizaciju mjera su Grad Zenica, Agencija ZEDA, a shodno svakoj pojedinačnoj mjeri nosioci će biti: Grad Zenica, Agencija ZEDA, Udruženje poslodavaca Zenica, MMSP, Ministarstvo privrede Ze-do kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalni zavod za zapošljavanje. Svaka od mjera imat će svoje jasno definisane ciljne grupe poput:

- mladi koji ispoljavaju interesovanje za preduzetništvo i preduzetničku karijeru
- potencijalne i aktuelne žene preduzetnice
- novi preduzetnici-početnici u biznisu
- MMSP na području grada Zenice
- investitori, domaći i strani
- mikro, mala i srednja preduzeća i njihovi zaposleni
- preduzetnici u ranim fazama biznisa

Očekivani rezultati provedbe:

- povećan broj aktivnih preduzetnika (20% oporavak od pandemije)
- povećan broj aktivnih izvozno orijentisanih MSP
- broj MSP koja su provela preventivne mjere za prevazilaženje krize
- rast broja start-upa, korisnika šema podrške pristupu finansijama
- rast broja MMSP, korisnika nove šema podrške pristupu finansijama
- rast bruto dodane vrijednosti izvozno orijentisanih preduzeća (25%)
- poboljšanje SBA profila BiH u dimenziji 7.3. (Pristup MSP-a standardizaciji) – 52%
- smanjena formalna stopa nezaposlenosti (14%)
- broj lokalnih MSP koji izalagali / nastupali na međunarodnim sajmovima

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.1.2.1.	Podrška za oporavak MMSP od posljedica krize i sticanje otpornosti na buduće krize (pandemijske, ekonomske, elementarnih nepogoda/ nesreća)	2024 - 2027	Broj aktivnih preduzetnika ■ polazna vrijednost 2351 (2019) – privremeni cilj - oporavak +20% (2025.) Broj aktivnih izvozno orijentisanih MSP ■ 148 (2019) ■ (privremeni cilj) oporavak: do 2023. minimalno dosegnuti broj iz 2019. godine Broj MSP koja su provela preventivne mjere za prevazilaženje krize ■ 0 (2020) ■ 100 (2027)
1.1.2.2.	Olakšavanje pristupa finansijama za MMSP	2024 - 2027	Rast broja start-upa, korisnika šema podrške pristupu finansijama ■ 53 (2020) ■ 50 (2027) Rast broja MMSP, korisnika nove šema podrške pristupu finansijama ■ 0 (2020) ■ 100 (2027)

1.1.2.3.	Olakšavanje pristupa standardizaciji i podrška internacionalizaciji MSP kroz saradnju s dijasporom, finansijsku i stručnu podršku	2024 - 2027	Rast bruto dodane vrijednosti izvozno orijentisanih preduzeća ■ 208,70 mil. KM (2019) ■ 260,00 mil. KM (2027) Poboljšanje SBA profila BiH u dimenziji 7.3. (Pristup MSP-a standardizaciji) ■ 2,30 (2019) ■ 3,50 (2027)
1.1.2.4.	Poticaži za zapošljavanje	2023 - 2027	Smanjena formalna stopa nezaposlenosti ■ 40,1% (2021) ■ 35,0% (2027)
1.1.2.5.	Podrška pristupu međunarodnim sajmovima u saradnji s dijasporom i relevantnim sudionicima	2024 - 2027	Broj lokalnih MSP koji su izalagali / nastupali na međunarodnim sajmovima ■ 0 (2020) ■ 20 (2027)

Mjera 1.1.3: Program poboljšanja privredne strukture uz povećanje udjela znanjem intenzivnih proizvoda / usluga / sektora (veza 3.)

Opis problema:

Naglasak ovog programa je na inovativnijim poslovnim modelima, proizvodima sa većim stepenom finalizacije i povoljnijim uticajem na okoliš te procesima koji uključuju veći stepen digitalizacije i smanjuju utrošak energije. Takođe, naglasak je na snažnijem razvijanju sektora usluga i informaciono-komunikacionih tehnologija, odnosno tzv. kreativnih industrija u cjelini.

Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije u okviru ovog programa obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativnu podršku u reorganizaciji za procese informatizacije te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga (špedicije, projektovanja, marketinga, dizajna, računovodstva, administracije i dr.). Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija te da se pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogućiti i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova zapošljavanja u IT sektoru grada.

Uz IT tehnologije i digitalizaciju kao jedan od ključnih problema i nedostataka u MMSP identificiran je nedostatak znanja i poslovno-stručnih vještina menadžmenta MMSP kao ključnih faktora pozitivnih promjena u poslovanja MMSP. Program je usklađen sa preporukama iz Izvještaja o implementaciji Akta o malom biznisu (SBA – Small Business Act) koje se odnose prvenstveno na dimenziju 5.a „Usluge poslovne podrške za MMSP“, a djelimično na dimenzije 8.a „Preduzetničke vještine“ i dimenziju 1, pod-dimenziju „Preduzetničko učenje“.

Poslovne i stručne vještine za MMSP treba da se obezbijede prvenstveno kroz adekvatnu primjenu usluga poslovne podrške (BSS – Business Support Services) koje obuhvataju dijapazon od diseminacije opštih informacija pa do usluga savjetovanja, obuke, mentoringa i tehničkih usluga. Uglavnom su usmjerene na povećanje produktivnosti MMSP, ali imaju dokazan pozitivan uticaj i na generisanje zapošljavanja, izvoz i investicije, dok statistička istraživanja dovode u direktnu vezu obuku uz rad sa povećanjem poslovnih prihoda te povećanjem stope preživljavanja MMSP (smanjuje se broj ugašenih MMSP). Usluge poslovne podrške su vrlo bitne za početak rada MMSP, njihov opstanak, produktivnost, konkurentnost i rast, pošto im pomažu da prevladaju izazove u području upravljanja i tehničkih vještina, s fokusom na pristup tržištu, nove i / ili unaprijeđene tehnologije i proizvode te odgovarajuće finansijske mehanizme.

Podrška će biti usmjerena i na povećanje konkurentnosti prerađivačko-prehrambene proizvodnje u svrhu unapređenja konkurentnosti, substitucije uvoza i pozicioniranja domaćih proizvođača.

Model intervencije:

Program predviđa kreiranje mjera i projekata, a u svrhu poboljšanja privredne strukture, odnosno povećanja konkurentnosti lokalne privrede, usmjerenje na one sektore usluga zasnovanih na stručnosti i specifičnim znanjima kao i proizvodnje, koji imaju najveći potencijal za održiv rast, uz jačanje prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju sa izvoznim potencijalom i stvaranje dodane vrijednosti. U tom pravcu, neophodno je poboljšati povezanost privrede s naučnoistraživačkim ustanovama i centrima, za kreiranje rasta zasnovanog na znanju, kroz inovacije i uvođenje novih tehnologija. Poseban značaj ima ubrzavanje procesa digitalizacije i informatizacije u sektoru privrede, uz jačanje IT sektora. Za Grad Zenicu od posebne važnosti su i aktivnosti koje će se provoditi od strane federalnih institucija ali i ostalih domaćih i inostranih institucija. Također, planirana su kreiranja projekata i mjera u cilju podrške postepenoj dekarbonizaciji privrede i proizvodnji energije iz obnovljivih izvora.

Očekivani rezultati provedbe:

Provođenje mjere Podrška inovacijama i digitalizaciji u MSP, e-trgovini i saradnji MMSP s istraživačko – razvojnim institucijama u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući inovacijama proizvoda, procesa, organizacije te digitalizaciji i prelazu na e-trgovinu, čime će se olakšati uključivanje i održavanje u novim lancima vrijednosti. Također, realizacija mjere treba da dovede do rasta prihoda od izvoza.

Provođenjem mjere Podrška razvoju i primjeni poslovnih i stručnih vještina za MMSP povećat će se produktivnost i konkurentnost MMSP grada Zenice, što će poboljšati i njihov položaj u globalnim lancima vrijednosti i posljedično dovesti do porasta izvoza i prihoda. Osim toga, doći će do generisanja novog zapošljavanja i rasta investicija, a povećat će se i stopa preživljavanja MMSP te podstaći njihov dalji rast. Omogućit će se brži razvoj ranjivih grupa MMSP poput start-upa ili ženskog preduzetništva, a sektor MMSP će pojačati nivo digitalizacije i inovacija, kao i primjene zelene ekonomije i novih tehnologija, što ih dodatno podiže u sistemu globalnih lanaca vrijednosti.

Provođenje mjere Podrška preduzećima za energetska efikasnost (EE), energetski menadžment (EM) i investicije u obnovljive izvore energije (OIE) u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetskim uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti. Također, realizacija mjere treba da dovede do rasta prihoda od izvoza, kao i do napretka BiH u implementaciji SBA.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.1.3.1.	Podrška inovacijama i digitalizaciji u MSP, e-trgovini i saradnji MMSP sa istraživačko – razvojnim institucijama	2023 - 2027	Rast broja preduzeća sa uvedenim inovacijama (proizvoda, procesa, organizacije, digitalizacije, e-trgovine...) ■ 0 (2020) ■ 4 (2027) Povećan broj zajedničkih projekata IT i firmi iz tradicionalnih sektora ■ 0 (2020) ■ 30 (2027)
1.1.3.2.	Podrška razvoju i primjeni poslovnih i stručnih vještina za MMSP	2024 - 2027	Broj MMSP korisnika obezbjeđenih usluga poslovne podrške ■ 0 (2020) ■ 100 (2027) Broj novih komercijalnih pružalaca usluga poslovne podrške ■ 0 (2020) ■ 3 (2027)
1.1.3.3.	Podrška preduzećima za energetska efikasnost (EE), energetski menadžment (EM) i investicije u obnovljive izvore energije (OIE)	2024 - 2027	Broj podržanih projekata za ulaganja u EE i OIE ■ 0 (2020) ■ 10 (2027)

Mjera 1.1.4:

Razvoj primarne proizvodnje i održivost ruralnih područja

Opis problema:

Posljednjih godina se insistira na tome da je u generalnom pristupu ruralnom razvoju neophodno tražiti dopunske djelatnosti van poljoprivrede za populaciju iz ruralnih oblasti. I pored toga, poljoprivredna proizvodnja svugdje i uvijek i dalje predstavlja okosnicu razvoja ruralnih oblasti. U poljoprivrednom sektoru se susreću brojni neiskorišteni potencijali razvoja i brojni problemi koje je potrebno riješiti da bi se razvoj ostvario. Zbog postojanja obilja prirodnih i ljudskih resursa za razvoj poljoprivrede, ove grane (uz šumarstvo) predstavljaju okosnicu razvoja ruralnih područja. Međutim, poljoprivreda i šumarstvo ne mogu, niti smiju biti jedine privredne grane na kojima će se temeljiti ruralni razvoj, niti su one dovoljne da bi se ruralna područja razvila i doživjela ekonomsku i društvenu revitalizaciju. Osim toga, ako se ima na umu da je jedan od ciljeva ruralnog razvoja zaustaviti nepovoljna demografska kretanja u ruralnim područjima, zaustaviti odlazak mladih, stručne radne snage i započeti proces povratka populacije, sasvim je jasno da je potrebno u ruralnim područjima stvarati uslove za zapošljavanje stanovništva u djelatnostima van poljoprivrede i šumarstva. Ovdje se, u prvom redu, misli na preduzeća malog ili srednjeg obima u različitim djelatnostima. To mogu biti mala i srednja preduzeća koja bi se bavila doradom ili preradom lokalno proizvedenih proizvoda poljoprivrede i šumarstva, ali i bilo kojom drugom proizvodnom aktivnosti. Na području grada poljoprivreda je sekundarna privredna djelatnost koja uglavnom doprinosi razvoju ruralnih područja. Ruralne oblasti se odlikuju nepovoljnim prirodnim, demografskim (posebno izraženo zadnjih godina), društvenim i ekonomskim karakteristikama. U ovoj oblasti postoji velik broj ograničenja: velika usitnjenost parcela, zaoštaljena tehničko-tehnološka rješenja, nizak nivo znanja kod poljoprivrednih proizvođača, nedovoljna finansijska podrška za investicije i kapitalna ulaganja, poljoprivreda je većinom dodatno zanimanje u domaćinstvu, visoke cijene ulaznih sirovina neophodnih za proizvodnju, neorganizovanost poljoprivrednih proizvođača, neriješeni imovinsko-pravni odnosi, migracija stanovništva, nepostojanje savjetodavnih službi.

Model intervencije:

U okviru razvoja primarne poljoprivredne proizvodnje i održivosti ruralnih područja provodit će se mjere i projekti kojima će biti cilj unapređenje primarne poljoprivredne proizvodnje (biljne i animalne) i time i ruralnog razvoja. Mjere će se provoditi podrškama kroz podsticaje primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, edukacijama poljoprivrednih proizvođača kroz saradnju sa institucijama koje su osposobljene za pojedine oblasti, uvezivanjem poljoprivrednih proizvođača putem zadruga i udruženja, provedbom projekata s nevladinim organizacijama i drugim nivoima vlasti., unapređenjem poljoprivredne infrastrukture i promocijom poljoprivrednih proizvoda kroz sajmove. Poseban akcenat će se staviti na otvaranje novih radnih mjesta kroz edukaciju, agroekonomiku i finansiranje doprinosa i kapitalnih ulaganja novootvorenim obrtima.

Očekivani rezultati provedbe:

- povećan broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava i obrta za 10%
- povećana obrađena površina za 20%
- povećana ukupna neto vrijednost poljoprivredne proizvodnje za 10%
- povećan broj kooperanata za min 20% u sistemu otkupa

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.1.4.1.	Unapređenje i očuvanje kvaliteta i konkurentnosti postojeće poljoprivredno prehrambene proizvodnje na području grada	2023 - 2027.	Rast broja proizvođača, novoregistrovanih fizičkih lica poljoprivrednika godišnje ■ min. 50 godišnje (350 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije) Povećana obrađena površina za 20%
1.1.4.2.	Stvaranje uslova za samozapošljavanje u ruralnom području	2023 - 2027.	Broj novoregistrovanih obrta u poljoprivrednoj i prehrambeno-prerađivačkoj djelatnosti godišnje ■ min. 10 godišnje (70 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije)
1.1.4.3.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture	2023 - 2027.	Godišnje izgrađena min.5 sistema za navodnjavanje Godišnje izgrađena min.5 sistema za protivgradnu zaštitu Uspostavljene minimalno 3 poljoprivredne zadruge Godišnje izgrađena 1 otkupna stanica / centar Godišnje izgrađeno minimalno 2 km putne infrastrukture
1.1.4.4.	Tehničko-finansijska podrška subjektima u prerađivačkoj poljoprivrednoj proizvodnji	2024 - 2027.	Povećan prihod poljoprivrednih i prehrambeno-prerađivačkih MSP ■ 39,70 miliona (2019) ■ 60,00 miliona (2027)
1.1.4.5.	Podrška proizvođačima fizičkim licima	2023 - 2027.	Rast broja proizvođača, novoregistrovanih fizičkih lica poljoprivrednika godišnje ■ 125 godišnje ■ 150 godišnje (1050 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije)
1.1.4.6.	Porška osnivanju obrta u poljoprivrednoj i prehrambeno-prerađivačkoj djelatnosti	2023 - 2027.	Broj novoregistrovanih obrta u poljoprivrednoj i prehrambeno-prerađivačkoj djelatnosti godišnje ■ 10 godišnje ■ 15 godišnje (105 novoregistrovanih za cijeli period važenja Strategije)

Prioritet 1.2.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Fokusirani razvoj turističke ponude Grada	- Do 2027. napravljen plan upravljanja, konzerviranja i sanacije kulturno-historijskog naslijeđa grada - Uvedeni objekti u ponudu: 5 - Obilježenih ruta: 5 - Uređenih kilometara: 100 - Digitalizovana grada: 5	10 građevina i/ili cjelina kulturno-historijskog naslijeđa uvedeno u turističku ponudu grada Zenice Razvijena infrastruktura, promotivni digitalizirani sadržaji, signalizacija i infrastrukturna ulaganja u arhitektonski mobilijar na pet ključnih ruta i pet izletišta uz obavezan videonadzor

Mjera 1.2.1.	Očuvanje i promocija kulturno-historijskog naslijeđa (arhitekture i kulturne baštine grada)
--------------	---

Opis problema:

U prethodnom periodu Grad Zenica nije fokusirano upravljao razvojem turističke ponude što je dijelom implicirano i limitiranim sredstvima i nedostajućim fondovima za održavanje graditeljske baštine.

Poseban problem predstavlja održavanje starih objekata, naročito iz doba antike i srednjeg vijeka, jer su izuzetno podložni oštećenjima zbog klimatskih uslova i zagađenja, a građeni su na načine i sa materijalima koji iziskuju stalne intervencije. U najlošijem stanju su Fabrika Papirna i Jevrejsko groblje, ali i nedovoljna revitalizacija graditeljske baštine, tj. oživljavanja objekata u maniru novog doba, poštujući izvornu namjenu objekata. Problem je mapiranje / prezentacija graditeljske baštine koje je djelimice urađeno kroz publikacije, ali nikada sveobuhvatno i kvalitetno na WEB-u.

Model intervencije:

Grad Zenica putem Gradske uprave i nadležnih javnih preduzeća u vlasništvu Grada provodi postupak izrade registara kulturno-historijskog naslijeđa te pripreme projekata za konzervaciju i saniranje:

Graditeljska baština grada Zenice, kulturno-historijske cjeline na teritoriju grada Zenice - Tvrđava Vranduk, Careva džamija u Vranduku, Bosanska kuća u Vranduku, Antički lokalitet Putovići, Sultan Ahmedova džamija sa medresom, Sinagoga, Fabrika Papirna, Careva česma, Zgrada muzeja (pet stalnih postavki), deset nekropola stećaka, Crkva svetog Ilije, Crkva rođena presvete Bogorodice, Sokolana, upravna zgrada KPZ Zenica, upravna zgrada rudnika sa tornjem, jevrejsko groblje, stadion Bilino Polje, zgrada BNP i skulpture na otvorenom i Hadži Mazića kuća.

Muzej Grada Zenice aktivno učestvuje u pružanju ekspertize pri izradi registara, digitalizaciji sadržaja, story-tellingu i pripremi planova upravljanja.

Gradska uprava Zenica putem javnog poziva ugovara usluge izrade planova upravljanja za lokalitete od izrazitog značaja za grad Zenicu i lokalitete s najvećim potencijalom za integriranje u ekonomski razvoj.

Gradska uprava Zenica na osnovu izrađenih planova upravljanja, ugovara upravljanje objektima i / ili lokalitetima i uspostavlja mehanizam nadzora provedbe planova upravljanja.

Očekivani rezultati provedbe:

Stvorena sveobuhvatna osnova za korištenje kulturne baštine kao razvojnog resursa u skladu sa smjernicama razvoja kulture i zaštite kulturne baštine te ekonomskog razvoja u cjelini, kao i sa standardima EU te međunarodnih institucija.

Osiguran pouzdan institucionalni i programski temelj za identifikiranje, pripremu i kandidiranje projekata na fondove EU i međunarodne institucije te druge izvore finansiranja.

Razvijene sposobnosti i vještine nosilaca razvoja u jedinicama lokalne samouprave za uspješno pripremanje i upravljanje projektima održivog korištenja kulturne baštine.

Oснаženo partnerstvo i informisana šira javnost o važnosti kulturne baštine kao razvojnog resursa i mogućnostima njenog ekonomskog korištenja u skladu s načelima i praksom održivog razvoja.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata (postignuća)
1.2.1.1.	Izrada Registra graditeljske baštine na teritoriji grada Zenica (stambene i javne namjene, zanatske i industrijske, komunalne; sakralne građevine i kompleksi; memorijalne građevine; urbana oprema)	2024 – 2025.	Izrađen Registar graditeljske baštine grada Zenice sa svim građevinama kulturno-historijskog značaja (popis građevina, k.č., nulta procjena stanja)
1.2.1.2.	Izrada Registra kulturno-historijskih cjelina (naselja, historijske gradske četvrti, trgovi, ambijenti, ulice, blokovi; mjesta historijskih događanja, spomen-parkovi)	2024 – 2025.	Izrađen Registar kulturno-historijskih cjelina grada Zenice (popis cjelina, k.č., nulta procjena stanja)

1.2.1.3.	Izrada Registra pokretne kulturne baštine (predmeta u muzeju, galerija, djela likovnih i primijenjenih umjetnosti, arhivske građe i dokumenata, pisama i rukopisa, starih i rijetkih knjiga, novca, oružja, filmova, muzičkih instrumenata, etnografskih predmeta)	2024 – 2025.	Muzej Grada Zenica sveobuhvatno pripremio Registar pokretne kulturne baštine grada Zenice
1.2.1.4.	Digitalizacija građe, priprema digitalnih prezentacijskih materijala, story telling	2024.	Videozapisi i fotografije građevina i cjelina, uključujući snimanje iz zraka Izrada zapisa o povezanom kulturno-historijskom naslijeđu (story-telling) Priprema stalne postavke na web i u javnom prostoru
1.2.1.5.	Procjena stanja građevina, izrada plana konzervacije i priprema projekata za sufinansiranje sanacije	2024.	Pripremljen Plan konzervacije, a koji obuhvata idejni projekat, detaljan prikaz stanja građevina, neophodne zahvate, preliminarnu procjenu troškova
1.2.1.6.	Izrada planova upravljanja, utvrđivanje i rješavanje vlasničkih odnosa, priprema javno-privatnih partnerstava i poveznica s ekonomskim razvojem	2024.	Procjena potencijala građevina i cjelina i priprema prijedloga deset građevina s najvećim potencijalom u turizmu. Izrada planova upravljanja (10), a koji obuhvataju odobrene komercijalne aktivnosti, način upravljanja (javno, privatno ili javno-privatno partnerstvo), prava i obaveze strana u partnerstvu, povezivanje s drugim sudionicima u turizmu
1.2.1.7.	Aktivirani planovi upravljanja, zaključeni ugovori o upravljanju, uspostavljen nadzor nad implementacijom	2024 – 2027.	10 objekata i / ili cjelina s uspostavljenim turističkim uslugama (posjete, obilasci, ugostiteljstvo, radionice i sl.)

Mjera 1.2.2.**Razvoj ruta i destinacija za ruralni, rekreacijski i sportski turizam****Opis problema:**

Grad Zenica nema jedinstven registar ruta za pješačenje, biciklizam, ekstremne sportove i destinacijski turizam u ruralnim područjima na teritoriji grada Zenice.

Građani koriste neobilježene rute i organizuju se samostalno ili putem nekolicine udruženja. U posljednjim godinama zabilježen je porast interesa za korištenje ruta za pješačenje i biciklizam, ali ne postoje pouzdani podaci o broju posjetitelja. Nadalje, ponuda u ruralnim područjima u domenu smještaja, ugostiteljstva i lokalnih proizvoda nije povezana sa turističkim obilascima.

Gradu nedostaje prepoznavanje potencijala kako bi generisao ekonomsku vrijednost u ovom domenu i povezao i podržao postojeću ponudu sa sve većom potražnjom.

Model intervencije:

Grad Zenica putem Gradske uprave i nadležnih Javnih preduzeća u vlasništvu Grada provodi postupak izrade interaktivne mape ruta za teritoriju grada Zenice i objavljuje javni poziv za izradu srednjoročnog plana razvoja mapiranih ruta i digitalizaciju sadržaja.

Očekivani rezultati provedbe:

- provedeno mapiranje i valorizacija (potencijalnih) ruta za pješački i biciklistički turizam i destinacijski turizam u ruralnim područjima na teritoriji grada Zenice;
- izrađeni digitalizirani materijali i uspostavljen videonadzor uz prikaz u realnom vremenu na ključnim tačkama ruta i izletišta;
- mapirana i podržana prateća ponuda;
- izvršena neophodna ulaganja u videonadzor, signalizaciju i arhitektonski mobilijar na rutama i izletišta;
- podržano kreiranje proizvoda od strane lokalnih ponuđača.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.2.2.1.	Izrada mape ruta za pješačenje, biciklizam i ekstremne sportove, destinacijski turizam u sub-urbanom dijelu na području teritorije grada Zenica	2023.	Izrađena interaktivna mapa ruta za teritorij grada Zenice, a koja u digitalnom obliku predstavlja postojeće i buduće rute za pješačenje, biciklizam, ekstremne sportove i destinacijski turizam, osnovni opis postojeće i nedostajuće infrastrukture i signalizacije i okvirnu ponudu (ugostiteljstvo, smještaj, domaći proizvodi i sl.)

1.2.2.2.	Izrada srednjoročnog plana ulaganja u putnu infrastrukturu, uređenja izletišta, planova upravljanja, označavanja i promocije	2023.	Izrađen srednjoročni plan razvoja ruta
1.2.2.3.	Podrška digitalizaciji projekata u turizmu (izrada aplikacije za mapiranje staza, izletišta, kulturno-historijskih spomenika)	2024.	Digitaliziranje nedostajućih sadržaja
1.2.2.4.	Poticanje razvoja outdoor i ruralnog turizma	2024.	Mapiranje pet (5) ključnih ruta s najvećim potencijalom i potencijalnom ponudom i izrada programa podrške promociji i razvoju ponude
1.2.2.5.	Uređenje izletišta i odmorišta	2024 – 2027.	Ulaganja u arhitektonski mobilijar izletišta i odmorišta, uređivanje staza, uvođenje videonadzora i postavka online prikaza
1.2.2.6.	Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima	2024 – 2027.	Izgrađeno 10 km biciklističkih / trim staza

Mjera 1.2.3. Podrška sportskim manifestacijama od značaja za turizam grada

Opis problema:

Održavanje brojnih sporskih manifestacija koje nemaju karakter zvaničnih sportskih takmičenja je provedeno uz ili bez podrške grada, ali nedostajala je jasna poveznica održavanja takvih manifestacija sa tendencijom promocije grada Zenica kao destinacije za sportski turizam. S tim u vezi, u prethodnom periodu je nedostajao fokus na ekonomskim učincima takvih manifestacija, poput utjecaja na potrošnju na teritoriji grada, korištenje smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta.

Uvrštavanjem održavanja sportskih manifestacija u program turističke ponude prvenstveno se ima za cilj razgraničiti aktivnosti koje prepoznaje i podržava Grad u domenu razvoja rekreativnog i profesionalnog sporta, od aktivnosti koje su manifestacijskog karaktera i čiji utjecaj je neophodno mjeriti pokazateljima uobičajenim za mjerenje utjecaja turizma, poput broja prijavljenih korisnika, broja noćenja i slično.

Model intervencije:

Grad Zenica će putem Gradske uprave i nadležnih Javnih preduzeća te sportskih klubova i nevladinih organizacija pripremiti kalendar kontinuiranih sportskih manifestacija kao i godišnji plan povremenih manifestacija.

Očekivani rezultati provedbe:

- izrada kalendara tradicionalnih sportskih manifestacija na području grada Zenice
- izrada godišnjeg plana povremenih sportskih manifestacija
- pripremljen i distribuirani štampani materijali sportskih manifestacija
- promocija kapaciteta sportske infrastrukture grada u štampanoj i digitalnoj formi

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
1.2.3.1.	Provedba javnog poziva za određivanje kalendara tradicionalnih sportskih manifestacija	2024.	Izrađen kalendar tradicionalnih sportskih manifestacija
1.2.3.2.	Mapiranje povremenih sportskih manifestacija	2024 - 2027.	Objavljen godišnji plan sportskih manifestacija i obezbjeđena podrška za iste
1.2.3.3.	Pripema materijala za štampanje brošura i video materijala	2024.	Izrađen štampani i digitalni materijal za promociju tradicionalnih i povremenih sportskih manifestacija na području grada

STRATEŠKI CILJ 2

Uspostaviti strateško upravljanje sportom, kulturom, dječijom i socijalnom zaštitom s primarnim fokusom na psiho-fizičko i mentalno zdravlje stanovnika svih životnih dobi i kategorija

Plan društvenog razvoja

Prioritet 2.1.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Obezbijediti osnov za razvoj sporta i kulture	1. Izrađen akcioni plan za razvoj takmičarskog i rekreativnog sporta 2. Izrađena baza podataka sportske infrastrukture sa planovima upravljanja 3. Stvorene pretpostavke za provođenje programa iz oblasti kulture	1. Pripremljen dokument, razvijeni kriteriji za podršku organizacijama koje provode takmičarski i rekreativni sport, finansijska podrška nosiocima takmičarskih i rekreativnih sportskih aktivnosti, obezbijeđeni uslovi za trenažni proces, 2. Izrađena baza postojeće sportske infrastrukture, izrađeni kriteriji korištenja iste, utvrđeni nosioci upravljanja, mapirane potrebe i izrađen plan izgradnje nove sportske infrastrukture, 3. Razvijena infrastruktura, izrađeni promotivni sadržaji, infrastrukturna ulaganja u tri ključne ustanove kulture grada.
Prioritet 2.2.		
Ujednačena dostupnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite po mjesnim zajednicama	1. Izrađena baza podataka postojećeg stanja objekata primarne zdravstvene zaštite na području grada Zenice 2. Pripremljena tehnička dokumentacija za adaptaciju i izgradnju objekata primarne zdravstvene zaštite prema mapiranim potrebama 3. Adaptirani i izgrađeni objekti u skladu sa strateškim planom	1. Izrađena baza podataka 2. Urađen plan prioriteta adaptacije i izgradnje objekata primarne zdravstvene zaštite 3. Povećana kvaliteta primarne zdravstvene zaštite 4. Adaptirano pet objekata i izgrađen jedan objekat primarne zdravstvene zaštite
Prioritet 2.3.		
Unaprijediti uslove socijalne i dječije zaštite u lokalnoj zajednici	1. Donesena Odluka o proširenim pravima iz oblasti socijalne zaštite na lokalnom nivou 2. Proširen obim servisa korisnicima iz socijalne i dječije zaštite 3. Unaprijeđena socijalna sigurnost stanovnika lokalne zajednice	1. Broj korisnika prava socijalne i dječije zaštite 2. Broj servisa pomoći korisnicima socijalne i dječije zaštite 3. Broj provedenih programa iz oblasti socijalne i dječije zaštite

2.1. Obezbijediti osnov za razvoj sporta i kulture

Mjera 2.1.1 Program podrške razvoju sporta

Opis problema:

Grad Zenica nema planski dokument sa strateškim opredjeljenjem razvoja sporta na području grada Zenice kao ni bazu organizacija koje se bave provođenjem aktivnosti takmičarskog i rekreativnog sporta.

Sportske organizacije nemaju stalni izvor prihoda koji bi obezbijedio kontinuitet sportskih dešavanja i planskih usmjerenja za razvoj sporta. Nedostatak stalnog izvora finansiranja dovodi do problema kod angažmana stručnih kadrova, takmičara i mogućnosti šireg omasovljena bavljenja sportom.

Nedostatak stalnog priliva sredstava onemogućava sportske organizacije da obezbijede sufinansiranje realizacije planskih aktivnosti prilikom apliciranja na fondove drugih nivoa vlasti i organizacija.

Ne postoji razvijena društvena svijest kompanija i organizacija o sponzorstvu kao načinu razvoja sporta.

Model intervencije:

Grad Zenica će putem Gradske uprave, nadležnih javnih preduzeća u vlasništvu Grada te nosioca sportske aktivnosti obezbijediti sufinansiranje izrade planske dokumentacije za razvoj takmičarskog i rekreativnog sporta.

Provođenjem javnih poziva sufinansirati: trenažni proces, redovno djelovanje sportskih klubova i organizacija, organizaciju manifestacija, takmičenja i podršku uspješnim pojedincima.

U saradnji sa drugim akterima na realizaciji i resornim preduzećem obezbijediti partnersko učešće za realizaciju takmičenja i manifestacija šireg društvenog značaja. Kroz realizaciju navedenih aktivnosti obezbijediti promociju i stvaranje imidža sportskog grada te provedenim aktivnostima doprinijeti omasovljenju sporta u gradu.

Kroz promociju učestvovanja Grada u aktivnostima stvoriti interes kod preduzeća i organizacija za sponzorstvom.

Očekivani rezultati provedbe:

- pripremljen dokument sa utvrđenim planom razvoja sporta, kriterijima za podršku organizacijama takmičarskog i rekreativnog sporta
- obezbijedena budžetska sredstva za sufinansiranje takmičarskih i rekreativnih sportskih aktivnosti
- obezbijedeni uslovi za trenažni proces
- podrška uspješnim pojedincima promotorima grada
- uspostavljeni partnerski odnosi sa sportskim savezima koji dovode do poboljšanja imidža i prepoznavanja Grada kao pouzdanog partnera kod organizacije sportskih događaja od značaja za grad, državu i region

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.1.1.1.	Izrada akcionog plana razvoja sporta	2023 – 2024.	Izrađen plan djelovanja u oblasti sporta
2.1.1.2.	Izrada baze organizacija za provedbu aktivnosti rekreativnog sporta	2024 – 2027.	Baza organizacija za provedbu aktivnosti rekreativnog sporta.
2.1.1.3.	Izrada programa podrške jačanju kapaciteta organizacijama za provedbu aktivnosti rekreativnog sporta	2023 – 2027.	Provedba javnih poziva, broj manifestacija, broj učesnika u manifestacijama, iznos dodijeljenih sredstava.
2.1.1.4.	Izrada programa podrške organizacijama za provedbu aktivnosti takmičarskog sporta	2024 - 2027.	Provedba javnih poziva, utvrđeni kriteriji za dodjelu sredstava, broj podržanih sportskih organizacija, broj klubova u najvišem rangju takmičenja.
2.1.1.5.	Izgradnja i rekonstrukcija sportske infrastrukture	2023 - 2027.	Ostvareni uslovi za bavljenje sporta
2.1.1.6.	Definisanje uslova korištenja infrastrukture u svrhu razvoja rekreativnog i takmičarskog sporta	2023 - 2027.	Pripremljen Plan korištenja raspoloživih sportskih objekata sa uslovima korištenja.

Mjera 2.1.2

Program podrške razvoju sportske infrastrukture

Opis problema:

Grad Zenica ima razvijenu sportsku infrastrukturu od kojih je veliki broj objekata građen prije više desetina godina i njihova redovna upotreba podrazumijeva prvenstveno sanaciju istih. Postojeća infrastruktura je dobra predispozicija za stvaranje imidža Zenice kao grada sporta, što se u prethodnom periodu pokazalo kroz organizaciju fudbalskih utakmica. Međutim, stadion Bilino polje nije jedini kapacitet koji uz veću medijsku promociju može postati centrom sportskih zbivanja, odnosno iskorištenost postojeće infrastrukture treba povećati kandidiranjem sportskih objekata kao domaćina za održavanje važnih sportskih događaja međunarodnog značaja.

1. Na području grada Zenice evidentan je manjak sportskih objekata za rekreativno bavljenje sportom
2. Postojeće rekreacione površine nisu ravnomjerno raspoređene na području grada
3. Zatvoreni prostori od kojih veliki broj čine sale za fiskulturu, nisu dostupne za širu upotrebu
4. Ne postoje pretpostavke za bavljenje zimskim sportovima niti pretpostavke za bavljenje sportovima na vodi

Model intervencije:

Izrada projektne dokumentacije za sanaciju i rekonstrukciju postojećih objekata

Izgradnja novih objekata za pojedinačne sportove

Provedba projekata sa drugim institucijama i organizacijama na sanaciji objekata i nabavci opreme za objekte sportske infrastrukture

Održavanje sportskih objekata na dostignutom nivou kapaciteta

Promocija sportske infrastrukture

Očekivani rezultati provedbe:

1. izgrađeni novi objekti za pojedinačne sportove
2. izgrađena dječija i sportska igrališta za bavljenje rekreativnim sportom
3. sanirana postojeća infrastruktura
4. povećan broj sportskih takmičenja organizovanih na području grada Zenice
5. povećan broj posjetilaca sportskih događaja.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.1.2.1.	Izrada baze postojeće i nove sportske infrastrukture	2024.	Izrađena baza sa osnovnim opisom postojeće i novoizgrađene infrastrukture
2.1.2.2.	Definisanje uslova za korištenje infrastrukture	2024 - 2027.	Razvijeni kriteriji za korištenje infrastrukture, potpisani ugovori za korištenje infrastrukture
2.1.2.3.	Ulaganje u sanaciju i adaptaciju postojeće sportske infrastrukture	2023 - 2027.	Broj rekonstruisanih i adaptiranih objekata, iznos ulaganja
2.1.2.4.	Izgradnja novih objekata sportske infrastrukture za pojedinačne sportove	2024 - 2027.	Pripremljena projektno-tehnička dokumentacija Obezbijeđenof inansiranje objekata Broj izgrađenih novih objekata
2.1.2.5.	Provedba zajedničkih projekata ulaganja u stadion Bilino polje	2024 - 2027.	Iznos ulaganja u provedbu zajedničkih projekata Broj rekonstruisanih i adaptiranih prostora stadiona
2.1.2.6.	Izgradnja i održavanje dječijih i sportskih igrališta	2023 - 2027.	Broj izgrađenih dječijih i sportskih igrališta Iznos ulaganja u održavanje i izgradnju dječijih i sportskih igrališta

Mjera 2.1.3: Podrška kulturnim manifestacijama, očuvanje kulturno-historijskog naslijeđa grada Zenica i objekata iz oblasti kulture

Opis problema:

Grad Zenica putem tri ustanove kulture ima potencijale i organizuje kulturne manifestacije i druge sadržaje kojima doprinosi sadržajnijem kulturnom životu građana,

1. Objekat Bosanskog narodnog pozorišta zahtijeva potpunu sanaciju zbog starosti objekta i povećanja iskorištenosti kapaciteta.
2. Za potrebe gradske biblioteke potrebno je opredijeliti novi prostor i obezbijediti sve uslove za izgradnju novog objekta čime bi bio riješen problem prostora bibliotekarske djelatnosti. Isto tako dio objekata u kojima djeluju može se urediti na moderniji način, prilagoditi savremenim umjetničkim izražajima.
3. Grad Zenica ima i kulturno-historijske spomenike koji nisu dovoljno iskorišteni u mogućnostima namjenskog sadržaja.
4. Nematerijalno kulturno naslijeđe grada Zenice nije promovisano na način da se isto učini prepoznatljivim za razvoj turističkih potencijala.
5. Na području grada Zenice djeluje određeni broj udruženja koji svojim aktivnostima doprinose raznolikosti i bogatstvu kulturne ponude, ali ne postoji kalendar tih događaja koji bi se koristio u promotivne svrhe

Model intervencije:

1. ulaganje u infrastrukturu ustanova koje se bave djelatnošću iz oblasti kulture
2. apliciranje prema drugim nivoima radi obezbjeđenja potrebnih sredstava za adaptaciju i izgradnju objekata
3. izrada projektno tehničke dokumentacije, pružanje drugog vida podrške ustanovama u oblasti kulture kod modernizacije objekata
4. uraditi katastar kulturno-historijskih spomenika i pokrenuti postupak za evidentiranje kulturno-historijske baštine grada Zenice, graditeljske baštine i revitalizacije toponima
5. pripremiti promotivni materijale o kulturno-historijskom naslijeđu grada Zenice i kulturnim sadržajima koje grad Zenica pruža
6. podrška organizacijama za realizaciju sadržaja iz oblasti kulture

Očekivani rezultati provedbe:

1. objekti u kojima se pružaju sadržaji iz oblasti kulture adaptirani i moderno uređeni
2. urađen katastar kulturno-historijskih spomenika, baza graditeljske baštine i revitalizacije toponima
3. povećan broj sadržaja koje pružaju ustanove i organizacije iz oblasti kulture
4. urađen promotivni materijal
5. grad prepoznatljiv za turiste i građane po kalendaru kulturnih dešavanja na području grada.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.1.3.1.	Izrada registra kulturno-historijskih spomenika na području grada Zenice	2024 - 2027.	Izrađen registar i broj evidentiranih kulturno-historijskih spomenika
2.1.3.2.	Mapiranje potencijalnih kulturno-historijskih spomenika i nematerijalnog kulturnog naslijeđa grada Zenice	2024 - 2027.	Broj mapiranih kulturnih spomenika i nematerijalnog naslijeđa grada Zenice
2.1.3.3.	Izrada tehničke dokumentacije za sanaciju i konzervaciju kulturno-historijskih spomenika i objekata iz oblasti kulture	2023 - 2027.	Broj urađene projektno-tehničke dokumentacije Broj saniranih objekata kulturno-historijskih spomenika i objekata iz oblasti kulture Iznos novčanih ulaganja
2.1.3.4.	Sanacija i adaptacija objekata Bosanskog narodnog pozorišta, Biblioteke, Muzeja (veza Plan infrastrukture)	2023 - 2027.	Broj saniranih objekata Iznos novčanih ulaganja Broj posjetilaca Broj organizovanih kulturnih događaja
2.1.3.5.	Revitalizacija prostora i objekata od historijskog značaja za grad Zenicu	2024 - 2027.	Sanirani prostori i objekti od historijskog značaja za grad Iznos ulaganja
2.1.3.6.	Obnova kulturno-historijskog naslijeđa (veza Plan infrastrukture) graditeljske baštine i revitalizacije toponima	2023 - 2027.	Broj obnovljenih objekata kulturno-historijskog naslijeđa i graditeljske baštine Broj posjetilaca Izdvojena novčana ulaganja
2.1.3.7	Izrada programa podrške organizacijama za unapređenje kulturnog života grada	2023 - 2027.	Provedba javnog poziva Broj organizacija koje sudjeluju po istim Broj organizovanih manifestacija Iznos novčanog ulaganja

2.2. Ujednačena dostupnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite po mjesnim zajednicama

Mjera 2.2.1 Program unapređenja kvaliteta primarne zdravstvene zaštite

Opis problema:

Neujednačena dostupnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite po mjesnim zajednicama

1. Problem se ogleda prvenstveno u tome što ne postoji strateški plan ulaganja u objekte zdravstvene zaštite po prioritetima definiranim na temelju mapiranja potreba. Bitno je istaknuti da su svi objekti građeni prije više od desetinu godina i s obzirom na to da su u nekoliko prethodnih godina urađene samo parcijalne intervencije svi objekti će do kraja promatranog perioda zahtijevati ponovne intervencije.
2. Evidentan je nedostatak uslova za pružanje primarne zdravstvene zaštite kod pojedinih mjesnih zajednica što je uglavnom posljedica nedostatka objekata u društvenom vlasništvu i nesređenih imovinsko-pravnih odnosa. Sve navedeno dovodi do neujednačenosti, nedostupnosti i lošijeg kvaliteta usluge primarne zdravstvene zaštite u tim područjima.

Model intervencije:

Grad Zenica putem Gradske uprave i ustanova nadležnih Javnih preduzeća, u vlasništvu Grada, provodi postupak mapiranja i pripreme plana ulaganja u objekte primarne zdravstvene zaštite.

1. izrada projektno-tehničke dokumentacije;
2. obezbijedenje finansijske konstrukcije za realizaciju ulaganja;
3. realizacija planske aktivnosti sanacije i izgradnje objekata;
4. provođenje u zemljišnim knjigama objekata;
5. usvajanje odluke o predaji objekata na korištenje ustanovama.

Očekivani rezultati provedbe:

1. adaptacija pet objekata;
2. izgradnja jednog novog objekta primarne zdravstvene zaštite;
3. stvaranje uslova za pružanje usluga primarne zdravstvene zaštite;
4. ujednačena dostupnost, sigurnost i kvalitet primarne zdravstvene zaštite svim stanovnicima grada Zenice;
5. povećanje vrijednosti imovine Grada Zenice.

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.2.1.1.	Izrada baze objekata primarne zdravstvene zaštite na području grada Zenice	2023 – 2024.	Broj postojećih objekata primarne zdravstvene zaštite s postojećim stanjem objekata i urađenim planom ulaganja
2.2.1.2.	Izgradnja, rekonstrukcija i adaptacija ambulanti i apoteka	2023 – 2027.	Broj adaptiranih i izgrađenih objekata
2.2.1.3.	Podrška organizacijama u preventivnom djelovanju i brizi o zdravlju stanovništva	2023 – 2027.	Iznos sufinansiranja organizacija u preventivnom djelovanju i organizacija koje se bave humanitarnim i drugim aktivnostima koje su usmjerene na poboljšanje zdravlja ljudi
2.2.1.4.	Sufinansiranje sportskih manifestacija koje potiču aktivnosti na unapređenju zdravlja	2023-2027.	Broj realizovanih manifestacija Broj učesnika u sportskim manifestacijama, koje utiču na zdravlje stanovništva Iznos sufinansiranja manifestacija
2.2.1.5.	Sufinansiranje projektnih aktivnosti koje se odnose na zdravstveno ranjive kategorije stanovništva	2023-2027.	Broj realizovanih projekata Broj lica kojima je pružena pomoć kroz projekte Iznos sufinansiranja projektnih aktivnosti

2.3. Unaprijediti uslove socijalne i dječije zaštite u lokalnoj zajednici

Mjera 2.3.1. Podrška osobama sa socijalnim potrebama

Opis problema:

Socijalna zaštita na području Bosne i Hercegovine je decentralizovana i provodi se na nivou entiteta, kantona i gradova/općina sa ciljem osiguranja socijalne sigurnosti građana i njihovih porodica koji se nalaze u stanju socijalne potrebe. Međutim, zbog ograničenog broja prava i usluga socijalne zaštite na višim nivoima i teške ekonomsko-socijalne situacije građana i porodica u stanju socijalne potrebe i riziku, socijalne potrebe građana se preveniraju, ublažavaju ili otklanjaju zadovoljavanjem istih i pružanjem neophodne podrške u lokalnim zajednicama.

Stoga je neophodno poduzeti potrebne efikasne mjere i aktivnosti socijalne zaštite radi zaštite porodica s djecom u skladu s mogućnostima lokalne zajednice i najboljeg interesa građana. Međutim, ne postoji strateški plan potreba za zaštitu porodica s djecom. Na kantonalnom, a samim tim ni lokalnom nivou, ne postoje izrađeni planovi socijalne politike koja bi omogućila provođenje odluka i planskih aktivnosti za zaštitu porodica s djecom kao i pojedinačnih kategorija najugroženijih korisnika.

Zbog izuzetno teške ekonomsko-socijalne situacije porodica sve je veći broj porodica sa djecom koje zahtijevaju mjere i aktivnosti lokalne zajednice za različite vrste socijalne uključenosti.

Model intervencije:

Grad Zenica putem Gradske uprave, ustanova u vlasništvu Grada provodi postupak ulaganja u objekte socijalne i dječije zaštite radi unapređenja uslova boravka korisnika usluga, provodi programe subvencioniranja najugroženijih korisnika socijalne zaštite kroz obezbjeđenje ishrane, novčanih davanja i subvencije stanovanja, grijanja i boravka djece u javnoj predškolskoj ustanovi, provodi mjere pronatalne politike kroz javne pozive za novorođenu djecu, sufinansiranje parova u postupku vantelesne oplodnje, provodi programe podrške readmisiranim osobama koje se vraćaju u lokalnu zajednicu, pruža podršku organizacijama civilnog društva koje provode aktivnosti na unapređenju socijalne sigurnosti, prevencije nasilja, zaštiti dječijih prava, inkluzije ranjivih kategorija, provođenju zaštite ljudskih prava, pruža podršku pojedincima za ostvarenje boljih uslova života i zdravlja i sufinansira manifestacije i aktivnosti koje unapređuju život osoba školske dobi, treće životne dobi, ranjivih kategorija, marginaliziranih grupa.

Očekivani rezultati provedbe:

1. poboljšanje uslova boravka u ustanovama socijalne zaštite na području grada
2. izgradnja novih objekata za zbrinjavanje socijalno ugroženih korisnika socijalne zaštite
3. povećanje broja servisa pomoći lokalne zajednice iz oblasti socijalne i dječije zaštite
4. smanjenje broja korisnika usluga socijalne zaštite
5. povećano izdvajanje u budžetu za provedbu programa socijalne i dječije zaštite
6. izrada plana djelovanja socijalnih ustanova u kriznim situacijama

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.3.1.1.	Izgradnja objekata socijalnog stanovanja (veza Plan infrastrukture)	2024 – 2027.	Broj izgrađenih stambenih jedinica Broj porodica stambeno zbrinutih
2.3.1.2.	Proširenje usluga socijalne zaštite	2023 – 2027.	Broj provedenih javnih poziva Broj korisnika usluga pojedinačnih programa Iznos sufinansiranja usluga iz Budžeta Grada
2.3.1.3.	Izrada plana djelovanja socijalnih ustanova u kriznim situacijama	2023.	Izrađen plan djelovanja
2.3.1.4.	Podrška porodicama u podizanju nataliteta	2023 - 2007.	Broj korisnika programa podrške Iznos sufinansiranja
2.3.1.5.	Podrška boravka djece u vrtićima Poboljšanje uslova za boravak djece u vrtićima JU „Predškolski odgoj i obrazovanje“ Zenica	2023 - 2027.	Broj djece upisan u javnu ustanovu Predškolski odgoj i obrazovanje Broj djece čiji je boravak sufinansiran Broj rekonstruisanih i adaptiranih vrtića
2.3.1.6.	Podrška organizacijama u provođenju programa podrške pojedinačnim socijalnim kategorijama s posebnim akcentom na ranjive kategorije	2023 - 2027.	Broj organizacija korisnika sredstava Broj korisnika programa Iznos sufinansiranja programa
2.3.1.7.	Podrška socijalnim kategorijama subvencioniranjem usluga grijanja, stanovanja i drugih usluga	2023 - 2027.	Broj korisnika usluga Broj realizovanih odluka Iznos sredstava izdvojen za subvencije
2.3.1.8.	Podrška ustanovama socijalne i dječije zaštite grada iz oblasti u provedbi aktivnosti socijalne i dječije zaštite	2023 - 2027.	Broj ustanova korisnika podrške Broj korisnika Iznos sredstava sufinansiranja

Mjera 2.3.2. Integrisanje mjera po potrebama mladih a koje nisu obuhvaćene ostalim programima**Opis problema**

Ne postoji planirani dokument koji bi obuhvatio programe za mlade na jednom mjestu. Potreba je za kontinuiranim izdvajanjima iz budžeta kao podrške programima mladih koji u konačnici dovode do boljih perspektiva i ostvarenja vizija mladih. Stvaranje pretpostavki za ostanak u lokalnoj zajednici.

Ne postoje nevladine organizacije koje su kroz dugi niz godina označene kao nosioci ideja i aktivnosti razvoja mladih u lokalnoj zajednici što se vidi po odzivu na javne pozive za realizaciju programa i projekata za mlade, a koje objavljuje grad.

Zbog izuzetno teške ekonomsko-socijalne situacije porodica, uočena je opredijeljenost mladih za programima kojima se obezbjeđuje samo egzistencija na uštrb aktivnosti kojima se doprinosi društvenom životu mladih.

Isto tako, teška ekonomska situacija iziskuje opredjeljenje lokalne zajednice da sudjeluje u finansiranju programa podrške ranjivim kategorijama mladih.

Model intervencije:

Grad Zenica iz Budžeta sufinansira razvoj Centra za mlade na godišnjem nivou. Kroz javne pozive sufinansiraju se projekti podrške nevladinom sektoru koji se bave aktivnostima mladih.

Kroz realizaciju zajedničkih projekata s domaćim i međunarodnim organizacijama, sufinansira se podrška razvoju samozapošljavanja mladih, podrška neformalnim grupama mladih ljudi koji provode projekte korisne za društvenu zajednicu u ruralnom i urbanom području grada.

Sufinansiranjem mjesečnih karata smanjuju se troškovi srednjeg obrazovanja.

Obezbiđuju nagrade za najbolje srednjoškolce.

Pružna podršku mladim talentima iz oblasti kulture, sporta, obrazovanja i nauke.

Sufinansira odlaske na takmičenja i naučne konferencije.

Također, sufinansiraju se programi podrške ranjivim kategorijama, oboljelim od dijabetesa i mladim bračnim parovima.

Očekivani rezultati provedbe:

1. poboljšani uslovi kvaliteta života mladih na području grada
2. povećan broj servisa pomoći lokalne zajednice za mlade
3. povećano izdvajanje u Budžetu za provedbu programa za mlade
4. razvoj Centra za mlade kao mjesta susreta mladih s ciljem kreiranja novih ideja i programa za edukaciju mladih
5. stvaranje pretpostavki s ciljem razvoja zdravlja i sigurnosti mladih
6. povećan broj motivisanih mladih talenta za profesionalni razvoj

Rbr	Projekti	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
2.3.2.1.	Podrška jačanju uloge Centra za mlade	2023 – 2027.	Broj organizacija korisnika Centra Broj održanih programa Iznos sufinansiranja usluga iz Budžeta Grada
2.3.2.2.	Podrška programima jačanja NVO koji se bavi aktivnostima mladih	2023 – 2027.	Broj korisnika programa podrške Iznos sufinansiranja
2.3.2.3.	Podrška razvoju mladih talenata iz oblasti, kulture, sporta, obrazovanja, nauke	2023 - 2027.	Broj korisnika Iznos sufinansiranja
2.3.2.4.	Nagrade za nadarene učenike, studente, sportiste i dr.	2023- 2027.	Broj korisnika Iznos sufinansiranja
2.3.2.5.	Sufinansiranje prevoza srednjoškolaca	2023 - 2027.	Broj korisnika Iznos sufinansiranja
2.3.2.6.	Sufinansiranje programa za mlade iz ranjivih kategorija	2024- 2027.	Broj realizovanih programa/ javnih poziva Broj korisnika programa Iznos sredstava izdvojen za subvencije
2.3.2.7.	Sufinansiranje samozapošljavanja mladih i neformalnih grupa mladih	2023 - 2025.	Iznos sredstava sufinansiranja Broj relizovanih programa Broj otvorenih mikrobiznisa
2.3.2.8.	Ulaganje u javnu infrastrukturu za bavljenje rekreativnim sportom na otvorenom i u zatvorenom prostoru radi uključenja što većeg broja mladih	2024 - 2027.	Broj realizovanih projekata Iznos utrošenih sredstava Broj podržanih programa / manifestacija

STRATEŠKI CILJ 3

Unaprijediti kvalitet i dostupnost komunalnih usluga, mobilnosti građana i poboljšati efikasnost sistema očuvanja okoliša

Korišteno:

Akcioni plan Zeleni grad za period 2020-2027. godine (Green CitiesAction plan 2020-2027.)
Plan projekata infrastrukturnih ulaganja i kapitalnih investicija

Plan očuvanja okoliša, ulaganja u energetske efikasnost, saobraćajnu infrastrukturu i komunalne usluge

Prioritet 3.1.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Poboljšanje kvaliteta zaštite okoliša i energetske efikasnosti	- Do 2027. godine unaprijediti kvalitet zraka u gradu Zenici - Do 2027. godine i izvršiti uštede u potrošnji energije	- Parametri kvaliteta zraka – godišnje emisije zagađujućih materija - Ukupna ušteda CO₂e - Broj realiziranih projekata iz EE
Prioritet 3.2.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Poboljšati upravljanje vodom za piće, otpadnom vodom i zaštita od štetnog djelovanja voda	- Do 2027. godine unaprijediti sistem vodosnabdijevanja - Do 2027. godine unaprijediti sistem odvodnje otpadnih voda i zaštitu ljudi i materijalnih dobara od djelovanja voda	- Izgrađena i rekonstruisana vodovodna mreža (metara) - Izgrađeno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda i izgrađena i rekonstruisana kanalizaciona mreža (metara) - Izgrađena regulacija vodotoka (metara)
Prioritet 3.3.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Unaprijediti mobilnosti građana izgradnjom saobraćajne infrastrukture i ulaganjem u stacionarni saobraćaj i javni prevoz	- Do 2027. godine poboljšati nivoe usluge na svim saobraćajnim površinama u gradu Zenici te unaprijediti saobraćajnu mrežu svih vidova saobraćaja - Do 2027. godine unaprijediti stanje stacionarnog saobraćaja na teritoriji grada Zenice - Do 2027. godine unaprijediti javni linijski i vanlinijski prevoz	- Dužina rekonstruisanih, saniranih i novoizgrađenih saobraćajnih površina izraženih u kilometrima ukoliko se radi o pješačkim, biclističkim stazama ili saobraćajnicama te površina saniranih i izgrađenih pješačkih zona - Broj novih garažnih parking mjesta na teritoriji grada Zenice - Zadovoljstvo korisnika izraženo kroz anketiranje, a predstavljeno kroz nivo usluge (komfor u vožnji i učestalost linija) za linijski i vanlinijski vid javnog prevoza
Prioritet 3.4.	Ishodi	Pokazatelji razvoja (postignuća)
Unaprijediti prostorno-plansku dokumentaciju i definisati cjelokupno područje grada Zenice	- Do 2023. godine izrađen Urbanistički plan Grada Zenica - Izrađeni regulacioni planovi na ključnim lokalitetima - Izrađeni urbanistički projekti na ključnim lokalitetima - Potpuna i dosljedna primjena urbanističko-planske dokumentacije	- Izrađen Urbanistički plan Grada Zenica - Provedena revizija (izmjene i dopune) 4 postojeća regulaciona plana - Izrađeno 12 regulacionih planova urbanog područja, poslovnih zona, izletišta - Izrađena 4 urbanistička projekta

3.1. Poboljšanje kvaliteta zaštite okoliša i energetske efikasnosti

Mjera 3.1.1. Program efikasnog upravljanja otpadom

Opis problema:

Količina komunalnog otpada po stanovniku Zenice je u porastu. Svega 75% stanovnika Zenice obuhvaćeno je uslugama prikupljanja otpada. Zeleni otoci za prikupljanje otpada za reciklažu postoje na fiksnim lokacijama, ali smatra se da njihov broj nije dostatan u odnosu na broj stanovnika u gradu. Stopa recikliranja u gradu je niska i iznosi svega 5%. Zenica ima problem s velikim udjelom nelegalno odloženog otpada.

Odlagalište industrijskog otpada Rača u funkciji je od pedesetih godina prošlog vijeka i zahtijeva sanaciju. Potrebno je izvršiti sanaciju i rekultivaciju zemljišta nakon čega će ovaj prostor biti pretvoren u zelenu zonu za odmor i rekreaciju, ali problem planiranja aktivnosti oko realizacije projekta sanacije deponije su neriješeni imovinsko-pravni odnosi te izuzetno zahtjevna i skupa investicija sanacije deponije

Sakupljanje, recikliranje i odlaganje otpada vrši se na osnovu ugovora s ALBA Zenica d.o.o., javno-privatnim partnerstvom u vlasništvu Grada (25%) i ALBA Zenica (75%).

Efikasnost materijala i recikliranje otpada su regulisani i podstaknuti fiskalnim instrumentima. Bolja edukovanost i veća svijest također su potrebni za promovisanje sortiranja i reciklaže te za minimiziranje nelegalnog odlaganja otpada.

Plaćanje usluge prikupljanja otpada trenutno se vrši po fiksnoj stopi koja se temelji na površini nekretnine, a ne na količini proizvedenog otpada. To rezultira nedostatkom poticaja za građane da proizvode manje otpada i više recikliraju.

U 2014. godini otprilike 93% komunalnog otpada zbrinuto je na deponiji Mošćanica, a preostalih 7%, za koje se pretpostavlja da je otpad, spaljivano je ili odlagano na neregistrovanim odlagalištima.

Model intervencije:

Raznim aktivnostima i podrškom projektima nevladinih organizacija, putem medija i mjesnih zajednica, planira se realizacija kampanje koja će za cilj imati povećanje svijesti građana o ispravnom postupanju sa otpadom. Proširenjem usluge prikupljanja i odvoza otpada, ali i uvođenjem većih kazni za sprečavanje nepropisnog odlaganja otpada, planira se riješiti problem nastanka tzv. divljih deponija. Izgradnjom pretovarnih stanica za otpad planira se riješiti problem prikupljanja otpada iz udaljenih mjesnih zajednica. Povećanjem količine prikupljenog otpada, radić će se intenzivno na pravilnoj selekciji otpada na mjestu nastanka finansijskim mjerama, koje će motivisati građane da izdvajaju iskoristive komponente iz miješanog komunalnog otpada. Ugovorom potpisanim sa ALBA Zenica d.o.o., koji predstavlja model javno - privatnog partnerstva, predviđeno je da se u roku od pet godina nakon potpisa ugovora izgradi centar za preradu otpada, gdje bi se otpad mehaničkom preradom prerađivao u energetske gorivo. U drugoj fazi, u roku od deset godina treba biti izgrađena druga faza centra gdje bi se vršila biološka prerada otpada koji ne može biti prerađen mehaničkim putem u cilju proizvodnje energetskog goriva. Na ovaj način bi cca 90% otpada bilo prerađeno u energetske gorivo, dok bi preostala količina otpada bila deponovana na Regionalnoj deponiji Mošćanica.

U toku je izrada Urbanističkog plana i u koncepciji Plana, odnosno u pripremi prostorne osnove, predviđeno je da se na lokalitetu Rača ne može vršiti odlaganje industrijskog otpada, da se na ovom lokalitetu samo mogu izvoditi aktivnosti na sanaciji i rekultivaciji zemljišta u svrhu formiranja planom predviđene namjene prostora, a to su zelene površine namijenjene za odmor. Investicija sanacije i rekultivacije zemljišta je izuzetno velika te uslovljena rješavanjem pitanja vlasništva.

Očekivani rezultati provedbe:

Zenica će postati cirkularni grad, koji učinkovito koristi svoje resurse i reciklira te ponovno koristi većinu proizvedenog otpada. Povećat će se obuhvat sakupljanja otpada i biće izgrađeno postrojenje za proizvodnju energije iz otpada umjesto njegovog odlaganja. Ove mjere će poboljšati lokalno okruženje, efikasnost lokalne ekonomije i produžiti vijek trajanja deponije Mošćanica, koja ima ograničene kapacitete odlaganja otpada.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.1.1.1.	Proširenje sistema prikupljanja otpada	2023 - 2024.	100% pokrivenost
3.1.1.2.	Izrada studije održivog rješenja za tretman otpada	2024.	Izrađena studija
3.1.1.3.	Izgradnja pretovarnih stanica za otpad	2023 - 2024.	Broj izgrađenih pretovarnih stanica
3.1.1.4.	Izmjena zakonskih regulativa – Odluka o komunalnom redu	2023 - 2024.	Izvršene izmjene
3.1.1.5.	Uspostava jedinstvenog sistema naplate odvoza komunalnog otpada	2025.	Utvrđen jedinstven sistem naplate
3.1.1.6.	Rješavanje problematike deponije Rača	2024 - 2027.	Utvrđen vlasnik i započete aktivnosti na sanaciji
3.1.1.7.	Izgradnja i uspostava prve faze centra za preradu otpada i proizvodnju energetskog goriva	2025 - 2027.	Izgrađena prva faza centra i započeta proizvodnja energetskog goriva iz otpada

Mjera 3.1.2: Poboljšanje kvaliteta zraka

Opis problema:

Zagađenje zraka je decenijski prisutan problem u Zenici. Iako je kvalitet zraka poboljšan u posljednjim godinama, nivo zagađenja i dalje je iznad onoga što EU i SZO smatraju sigurnim granicama. Loš kvalitet zraka rezultat je kombinacije lokalne industrijske proizvodnje, proizvodnje energije, cestovnog prometa i kućnih ložišta.

Sistem centralnog grijanja u Zenici postoji od 1967. godine i pokriva gotovo cijelo urbano područje grada, kao i dio predgrađa. Gradska mreža daljinskog grijanja opskrbljuje oko 40% gradskih potreba za grijanjem objekata. Sistem je star i potrebna su ulaganja, obnova i proširenje. Pad kvaliteta i relativno visoki troškovi usluge, uzrokovani neefikasnim snadbijevanjem toplotnom energijom i gubicima u sistemu su doveli do toga da se trećina potrošača isključila s mreže centralnog grijanja (početni parametar: broj domaćinstava u sistemu 1991. godine). To je rezultiralo povećanjem broja pasivnih potrošača oslobođenih plaćanja (pojava gdje vlasnici nekretnina u zgradama s više stanova koriste, ali ne plaćaju toplotnu energiju iz susjednih stanova ili cijevi koje prolaze kroz njihove stanove).

Model intervencije:

Javno preduzeće je izradilo strategiju za obnovu, renoviranje i proširenje mreže. Prvi dio strategije je izgradnja nove toplane na nusproizvodima proizvodnje čelika - koksni i visokopećni plin, a po potrebi i zemni plin. Drugi dio strategije se odnosi na obnovu mreže. Treći dio strategije je proširenje mreže na dijelove grada koji nisu priključeni na centralno grijanje. U područjima u kojima nije moguće proširenje mreže daljinskog grijanja, planira se gasifikacija zemnim plinom. Pokrenut će se i javni pozivi za sufinansiranje zamjene energenta u privatnim kućama. Pružanjem alternative građanima vezano za zagrijavanje, postepeno će se ići sa zabranom loženja ugljena na području grada Zenice. Sadnjom drveća većih lisnih površina koje ima funkciju zadržavanja i apsorpcije štetnih materija, također se planira doprinijeti smanjenju zagađenja zraka.

Očekivani rezultati provedbe:

Dugoročna vizija je smanjenje nivoa zagađenja zraka iz industrije, domaćinstava i saobraćaja i smanjenje s tim povezanih zdravstvenih rizika. Drugo, Zenica nastoji postati vodeći grad sporta, a poboljšanje kvaliteta zraka omogućilo bi ljudima da se na lokalnom nivou bave sportom u čistom okruženju. Konačno, zagađenje zraka ograničava priliv turista u Zenicu koji bi mogao postati budući izvor prihoda za grad.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.1.2.1.	Izrada Programa postepene eliminacije uglja kao energenta	2023 - 2024.	Izrađen program
3.1.2.2.	Tehnička studija modernizacije i proširenja sistema daljinskog grijanja u gradu Zenici uključujući metodologiju	2023.	Izrađena studija
3.1.2.3.	Izrada akcionog plana obnove mreže centralnog grijanja na osnovu provedenih procjena	2024.	Izrađen akcioni plan
3.1.2.4.	Gasifikacija grada Zenice	2023 - 2027.	km položenih cijevi
3.1.2.5.	Završetak radova izgradnje novog magistralnog vrelovoda	2023 - 2025.	km položenih cijevi
3.1.2.6.	Povećanje drvnog fonda i zelenih površina	2023 - 2027.	Broj posađenih stabala

Mjera 3.1.3: Program zaštite prirode i biodiverziteta, definisanja i opremanja rekreacionih zona**Opis problema:**

Ukupna zelena površina procjenjuje se na 32 000 ha ili 58% ukupne površine Zenice. Grad ima tri velika i tri manja parka površine 26 ha te šest zelenih aleja koje zauzimaju 19 ha. Nije zabilježeno postojanje zelenih krovova ili zidova. Međutim, pravilno upravljanje, održavanje i korištenje zelenih površina je jasno ograničeno s nekoliko prepreka. Dok su parkovi, sportski i rekreacioni tereni u nadležnosti grada, parkovi - šume u urbanom području su u nadležnosti Federacije BiH što ne ostavlja dovoljno prostora za ciljanje lokalne inicijative za unapređenje.

Bioraznolikost je na pojedinim područjima potpomognuta riječnim koritom, a u drugima suzbijena potpornim betonskim zidovima. Podaci o praćenju bioraznolikosti dostupni su na nacionalnoj razini i ukazuju na pozitivne godišnje promjene u vrstama ptica i šumskim staništima. Pouzdani i sveobuhvatni lokalni podaci su nedostupni.

Jedno od pitanja je da na teritoriji grada ne postoje prirodna zaštićena područja. Kako nema dovoljno podataka o tim područjima, plan predlaže daljnja istraživanja na temelju kojih će se utvrditi kategorija zaštite, osnovna procjena, komponente prirode i tačno pokrivanje. Vrlo niska razina prepoznavanja i svijesti, nedostatak infrastrukture i otežan pristup područjima, stvaraju situaciju u kojoj građani ne koriste raspoložive prirodne potencijale.

Kada je riječ o rekreacijskim zonama u Zenici, građani trenutno imaju koristi od tri velika parka u okviru urbane zone. Ipak, rekreacijske zone u okruženju su u velikoj potrebi za obnovom i poboljšanjem.

Model intervencije:

Izradom strategije i akcionih planova doći do strategije zaštite područja i valorizacije određenih lokaliteta. Pružanjem određenog sadržaja u smislu mogućnosti transporta i kvalitetnog mobilijara motivisati građane za boravak u određenim zonama i iste zaštititi.

Očekivani rezultati provedbe:

Krajnji cilj je poboljšanje zaštite postojećih zelenih prostora u i oko Zenice, što će učiniti grad vizuelno privlačnim stanovnicima i posjetiocima i doprinijeti poboljšanju biološke raznolikosti i kvalitete okoliša. Cilj će također biti poboljšanje zaštitne funkcije zelenih površina kako bi se za zaštitu grada od ekstremnih poplava koristile prirodne mjere.

Kada je u pitanju okoliš, zelene površine mogu pomoći u ublažavanju efekta urbanog toplinskog otoka, kao i pridonijeti sekvencijalnoj ugljika. Drveće i grmlje također mogu poboljšati kvalitet zraka uklanjanjem čestica i gasova iz zraka. Urbane zelene površine skladište i filtriraju vodu, smanjujući rizik od poplave i poboljšavajući kvalitet vode u potocima, jezerima i rijekama. Zaštita zelenih površina osigurati će vitalna staništa unutar grada za floru i faunu, pomažući povećanju stupnja biološke raznolikosti unutar njegovih granica.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.1.3.1.	Izgradnja Eko kuće na izletištu Smetovi i definisanje upravitelja	2023 - 2024.	Izgrađena kuća
3.1.3.2.	Pokretanje pravnog postupka proglašavanja Parka prirode Babino (studija za valorizaciju prirodnih vrijednosti)	2023.	Upućena inicijativa Izrađena studija
3.1.3.3.	Izrada akcionog plana za opredijeljenje rekreacionih zona (Smetovi, Bistričak, Lisac), modela upravljanja rekreacionim zonama infrastrukturnih poveznica (uključujući mogućnosti žičare)	2024.	Izrađen akcioni plan
3.1.3.4.	Okončanje geodetskog snimanja i GIS mapiranja prostora	2024 - 2027.	Prikaz komunalnih instalacija
3.1.3.5.	Izrada akcionog plana za pokretanje postupka novih zaštićenih područja	2023.	Izrađen akcioni plan
3.1.3.6.	Izgradnja žičare - Smetovi	2026 - 2027.	Izgrađena žičare dužine
3.1.3.7.	Nabavka urbanog gradskog mobilijara	2023 - 2027.	Broj komada nabavljenog mobilijara
3.1.3.8.	Plan urbane regeneracije zasnovane na prirodnim rješenjima- proGlegreg projekat	2023 - 2024.	Izrađen plan

Mjera 3.1.4. Program podrške za provedbu mjera energetske efikasnosti u privatnim i javnim objektima**Opis problema:**

Više od 80% energije koja se troši u Zenici otpada na građevinski sektor. Gotovo 100% stambenog fonda grada čine energetske neefikasne kolektivne zgrade i individualni stambeni objekti. Postojeći sistem javne rasvjete u velikoj mjeri je zastario i većinom se koriste natrijeve žarulje visokog pritiska. Potrošnja energije za uličnu rasvjetu od 18% je izuzetno velika u usporedbi s drugim gradovima i potrebno ju je smanjiti.

Model intervencije:

Realizacija projekta za zamjenu postojećih rasvjetnih tijela i proširenje istih sa energetske efikasnijim sijalicama te kontinuirano provođenje javnih poziva za sufinansiranje mjera poboljšanja energetske efikasnosti u kolektivnim i individualnim objektima za stanovanje. Redovno investiranje u unapređenje mjera energetske efikasnosti u objektima u vlasništvu Grada Zenica.

Očekivani rezultati provedbe:

Dugoročna vizija je povećanje energetske efikasnosti zgrada u Zenici, kako onih u privatnom vlasništvu tako i onih u vlasništvu grada, kao i energetske efikasnosti javne rasvjete kako bi se smanjile emisije ugljika i ukupna potrošnja energije. Poboljšanje energetske efikasnosti u privatnim zgradama rezultirat će uštedama energije za potrošače i poboljšati udobnost stanovnika. Također će se smanjiti potreba za održavanjem zgrada i zagađenje zraka u gradu jer će za zagrijavanje domova biti potrebno manje energije pod uslovom da se izmijeni tarifiranje grijanja po potrošenoj energiji umjesto po kvadratnoj površini. Poduzimanjem mjera energetske efikasnosti u javnim zgradama, Grad će ostvariti uštede.

Poduzimanjem mjera energetske efikasnosti u skladu s načelima kružne ekonomije i zelenih nabavki, povećat će se zapošljavanje na lokalnom nivou.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.1.4.1.	Poboljšanje energetske efikasnosti u stambenim zgradama	2023 - 2027.	Broj realizovanih projekata
3.1.4.2.	Utopljavanje objekata u vlasništvu Grada Zenica	2023 - 2027.	Broj realizovanih projekata
3.1.4.3.	Podrška projektu energetske efikasnosti objekata Kantonalna bolnica Zenica	2024 - 2027.	Potpisan Sporazum o zajedničkom finansiranju izgradnje primarne gasovodne mreže Izgrađena primarna gasovodna mreža u dužini 3,25 km
3.1.4.4.	Zamjena postojećih sijalica LED sijalicama	2023 - 2027.	Broj LED svjetiljki
3.1.4.5.	Proširenje mreže javne rasvjete	2023 - 2025.	Postavljanje novih stubova i svjetiljki

3.2. Poboljšati upravljanje vodom za piće, otpadnom vodom i zaštita od štetnog djelovanja voda

Mjera 3.2.1. Program učinkovitog upravljanja otpadnim vodama

Opis problema:

Odvodnja otpadnih voda grada Zenice se obavlja putem lijevoobalnog i desnoobalnog kolektora. Lijevoobalni kolektor prolazi kroz prostor ArcelorMitalla i na izlasku iz njihovog prostora otpadne vode se direktno ispuštaju u rijeku Bosnu. Lijevoobalni kolektor se završava na petlji u Blatuši, gdje se otpadne vode direktno ispuštaju u rijeku Bosnu. Prostori slivova Babine rijeke, rijeke Kočeve, naselja od Raspočja do Janjića nemaju izgrađenu kanalizacionu mrežu, već se lokalna kanalizaciona mreža ispušta u lokalne vodotokove.

Model intervencije:

Za potrebe poboljšanja sanitarnih uslova u gradu Zenici predviđa se izgradnja uređaja za obradu otpadnih voda grada na prostoru Babinog polja u Banlozima. Do ovog uređaja izgradit će se dovodni cjevovod od lijevoobalnog kolektora, koji će dobiti novu trasu i neće prolaziti kroz prostor ArcelorMitalla. Na lijevoobalni kolektor će se priključiti desnoobalni kolektor ispod brane na Kanalu. Pored ova dva glavna kolektora planira se izgradnja sistema odvodnje otpadnih voda za sliv Babine rijeke, rijeke Kočeve, kanalizacija Bojin Vir – Metalno, kanalizacija pored Obodnog kanala željezare.

Očekivani rezultati provedbe:

Smanjenje zagađenja rijeke Bosne nizvodno od Zenice, kao i smanjenje zagađenja Babine rijeke, rijeke Kočeve, Obodnog kanala i ostalih vodotoka II kategorije.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.2.1.1.	Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda	2023 – 2025.	11.000.000 KM/godina
3.2.1.2.	Izgradnja kanalizacionog kolektora za sliv Kočeva	2023 - 2027.	m/godina
3.2.1.3.	Izgradnja produžetka lijevoobalnog kolektora, željezarskog kolektora i dijela kolektora Drivuša – Bojin vir	2023 – 2024.	4.500 m/godina
3.2.1.4.	Izgradnja kanalizacionog kolektora za sliv Babino	2023 - 2027.	m/godina
3.2.1.5.	Izgradnja produžetka desnoobalnog kolektora do spoja na lijevoobalni kolektor	2024 - 2025.	1.500 m/godina
3.2.1.6.	Izgradnja produžetka kolektora Drivuša – Bojin vir	2024 – 2027.	1800 m/godina
3.2.1.7.	Izgradnja novog kolektora za povezivanje postojećeg kanalizacionog sistema u naselju Blatuša	2026 – 2027.	1.000 m/godina
3.2.1.8.	Rehabilitacija (sanacija) i zamjena odabranih dijelova postojećih kolektora	2026 – 2027.	500.000 KM/godina
3.2.1.9.	Izgradnja kanalizacione mreže za područje grada Zenice	2023 - 2027.	m/godina
3.2.1.10.	Izrada Odluke o odvodnji otpadnih voda grada Zenice	2023 - 2024.	Usvojena odluka

Mjera 3.2.2. Program obezbjeđenja pitke vode za sve građane Zenice

Opis problema:

Prigradska naselja grada Zenice nisu kvalitetno snabdjevena pitkom vodom. Smanjenje izdašnosti izvorišta iz godine u godinu dovodi do sve većih redukcija u vodosnabdijevanju na ovim prostorima kao i kod lokalnih vodovoda. Dovođenjem Plave vode na prostore grada Zenice stvaraju se uslovi za proširenje gradske vodovodne mreže na sva prigradska naselja.

Rekonstrukcijom lokalnih vodovoda i dovođenjem novih količina pitke vode u ove sisteme poboljšat će se kvalitet vodosnabdijevanja kod ruralnih područja. Radi sprečavanja daljnjeg zagađenja lokalnih izvorišta predviđa se izrada Elaborata za zaštitu lokanih izvorišta prema postojećoj zakonskoj regulativi.

Model intervencije:

Za obezbjeđenje dovoljnih količina vode za grad Zenicu izgradit će se dovodni cjevovod od izvorišta Plava voda do rezervoara u Putovića. Od Putovića do grada je izgrađen glavni dovodni cjevovod. Radi smanjenja gubitaka i povećanja protočnosti kontinuirano se vrši rekonstrukcija gradske vodovodne mreže.

Na ruralnom prostoru grada Zenice nastaviti će se process rekonstrukcije lokalnih vodovoda i dovođenja novih količina vode u seoska naselja. Paralelno sa ovim radovima izvršiće se zaštita glavnih izvorišta lokalnih vodovoda.

Očekivani rezultati provedbe:

Redovno snabdijevanje stanovnika u prigradskim područjima i ruralnom dijelu grada sanitarno ispravnom pitkom vodom.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.2.2.1.	Sanacija vodovodne mreže grada Zenice	2023 - 2027.	600.000 KM/godina
3.2.2.2.	Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda	2023 - 2026.	15.000 m/godina
3.2.2.3	Rekonstrukcija gradske vodovodne mreže	2023 - 2026.	m/godina
3.2.2.4.	Realizacija projekta vodosnadbijevanja – proširenje gradske vodovodne mreže	2023 - 2027.	500.000 KM/godina
3.2.2.5.	Rekonstrukcija i sanacija lokalnih vodovoda	2023 - 2027.	m/godina
3.2.2.6.	Zaštita izvorišta – izrada Elaborata za zaštitu izvorišta te implementacija projekata za zaštitu izvorišta	2024.	kom/godini

Mjera 3.2.3. Program zaštite naselja od poplava

Opis problema:

Tokom 2014. godine velike poplave su pokazale ranjivost sistema odbrane od poplava. Pored toga, postojeći podaci o stogodišnjim vodama su pokazali svoju valjanost. U području urbanog dijela grada potrebno je zaštititi naselja Lukovo Polje, Kamberovića Čikmu, Banloze i prostor buduće poslovne zone Zenica Jug. Od ruralnih sredina potrebno je zaštititi naselja Dolipolje i Nemilu. Ova naselja se nalaze uz rijeku Bosnu.

Na prostoru koji obuhvata vodotoke II kategorije, potrebno je zaštititi naselja u slivu Babine rijeke, rijeke Kočeve, Oraho-vičke rijeke, Bistričke rijeke i Starinske rijeke.

Poseban problem predstavlja zaustavljanje nanosa, koji se javljaju kao posljedica sječe i krčenja šume da bi se pretvorilo u obradivo zemljište.

Uzurpacija vodnog dobra postala je redovna pojava izgradnjom novih naselja uz lokalne vodotoke.

Model intervencije:

Grad Zenica redovno svake godine vrši čišćenje korita vodotoka II kategorije te izradu zaštitnih objekata od poplava na vodotocima II kategorije. Za ove potrebe je izrađena odgovarajuća projektna dokumentacija i planira se daljnje ulaganje u izradu projekata i zaštitnih objekata od poplava. Grad aktivno aplicira za dodjelu sredstava ka višim nivoima vlasti za regulaciju rijeke Bosne.

Očekivani rezultati provedbe:

Povećanje stepena zaštite od poplava na područjima gdje su izgrađeni objekti za zaštitu od poplava, kao i smanjenje devastacije lokalnog zemljišta, stambenih i privrednih objekata.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.2.3.1	Regulacija vodotoka I kategorije – rijeke Bosne	2023 - 2027.	m/godina
3.2.3.2	Regulacija vodotoka II kategorije	2023 - 2027.	m/godina
3.2.3.3	Zaštita naselja od bujičnih nanosa	2023 - 2027.	m/godina
3.2.3.4	Utvrđivanje granica vodnog dobra za vodotoke II kategorije	2023 - 2027.	m/godina

3.3. Unaprijediti mobilnosti građana izgradnjom saobraćajne infrastrukture i ulaganjem u stacionarni saobraćaj i javni prevoz

Mjera 3.3.1 Poboljšanje saobraćajne infrastrukture na području grada Zenice

Opis problema:

Na teritoriji grada Zenice trenutno se proteže preko 400 km cesta čiji je upravitelj Grad Zenica.

Zbog velikog obima saobraćajnih površina kao i skorog isteka projektovanog perioda eksploatacije saobraćajnih i na gradskom i ruralnom području, primjetna je potreba za sanacijom i rekonstrukcijom istih te potreba za izgradnjom novih saobraćajnica kojima bi bila poboljšana postojeća mreža saobraćajnica.

Trenutna biciklistička mreža nije dovoljno razvijena te je istu potrebno proširiti i izgraditi nove biciklističke površine, posebno uzimajući u obzir da je težnja Grada Zenica da se u budućnosti u centralnom dijelu grada Zenice zabrani kretanje motornim vozilima te da se u što većoj mjeri stanovnici potaknu na korištenje alternativnih vidova prijevoza, a prvenstveno vožnju biciklima.

Razvijenost mreže pješačkih staza je dobra, ali je potrebno obnoviti veliki broj pješačkih zona koje su uništene usljed nepropisnog parkiranja motornih vozila, kao i izgraditi nova šetališta duž rijeke Bosne i time proširiti postojeću mrežu. Također, Grad Zenica trenutno ne posjeduje ni jednu izgrađenu trim stazu, a u posljednje vrijeme primjetna je sve veća zainteresovanost građana za takav vid aktivnosti.

Model intervencije:

Za potrebe sanacije, rekonstrukcije i izgradnje saobraćajnica, pješačkih i biciklističkih staza bit će izrađena tehnička dokumentacija na osnovu koje će se u konačnici izvesti potrebni radovi te predmetne površine dovesti u zadovoljavajuće stanje.

Očekivani rezultati provedbe:

U pogledu sanacije, rekonstrukcije i izgradnje saobraćajnica na urbanom i ruralnom području grada Zenice očekivani je rezultat u najvećoj mjeri obnovljena saobraćajna infrastruktura za projektovani period od minimalno 15 godina uz odgovarajuće radove na održavanju.

Kod biciklističkog saobraćaja očekivani rezultat je širenje biciklističke mreže izgradnjom novih kilometara biciklističkih staza, dok je kod pješačkog saobraćaja cilj obnoviti devastirane pješačke zone te izgraditi trim stazu.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.3.1.1.	Rehabilitacija mreža saobraćajnica na urbanom području grada Zenice i rekonstrukcija kanalizacione mreže oborinskih voda	2023 - 2027.	Ukupna dužina saniranih, rekonstruisanih i izgrađenih cesta izraženih u km
3.3.1.2.	Rehabilitacija mreža saobraćajnica na ruralnom području grada Zenice	2023 - 2027.	Ukupna dužina saniranih, rekonstruisanih i izgrađenih cesta izraženih u km
3.3.1.3.	Poboljšanje pješačkog saobraćaja i obnova i izgradnja novih pješačkih koridora	2023 - 2027.	Ukupna površina saniranih i izgrađenih pješačkih zona i dužina u km izgrađenih trim staza
3.3.1.4.	Poboljšanje biciklističkog saobraćaja i obnova i izgradnja novih biciklističkih staza	2023 - 2027.	Ukupna dužina saniranih, rekonstruisanih i izgrađenih biciklističkih staza izraženih u km

Opis problema:

Grad Zenica nema projekat za saobraćajnu signalizaciju što otežava održavanje postojeće signalizacije i postavljanje/obilježavanje nove signalizacije.

Stanje površine ispred željezničke i autobuske stanice je totalno nezadovoljavajuće te je potrebna totalna rekonstrukcija predmetne površine.

Postojeća autobuska stajališta uglavnom nisu uređena (nema informacija o redovima vožnje, nema nadstrešnica, nema dovoljno prostora/niša za stajanje vozila javnog prevoza i vozila se zaustavljaju na saobraćajnici, nema klupa za sjedenje i sl.).

Javni linijski prevoz putnika (bus) se vrši prema redovima vožnje iz 2000. godine, pri čemu isti nisu usklađeni s trenutnim stvarnim potrebama građana.

Model intervencije:

Pribavljanje saobraćajnog projekta saobraćajne signalizacije

Izraditi i implementirati projekat uređenja površine ispred željezničke i autobuske stanice

Postavljanje novih modernih nadstrešnica koje zadovoljavaju sve potrebe korisnika javnog linijskog prevoza

Izrada i implementacija studije linijskog saobraćaja na osnovu koje bi došlo do modernizacije linijskog saobraćaja s novim poboljšanim linijama koje bi zadovoljavale potrebe građana grada Zenice

Izraditi Plan razvoja vanlinijskog prevoza putnika (taksi)

Očekivani rezultati provedbe:

U pogledu sanacije, rekonstrukcije i izgradnje saobraćajnica na urbanom i ruralnom području grada Zenice očekivani je rezultat u najvećoj mjeri obnovljena saobraćajna infrastruktura za projektovani period od minimalno 15 godina uz odgovarajuće radove na održavanju

Kod biciklističkog saobraćaja očekivani rezultat je širenje biciklističke mreže izgradnjom novih kilometara biciklističkih staza, dok je kod pješačkog saobraćaja, cilj obnoviti devastirane pješačke zone te izgraditi trim stazu

Izrađen saobraćajni projekat za Grad Zenicu te stepen realizacije odredbi istog kroz godine

Stanje površine ispred željezničke i autobuske stanice po okončanju perioda implemetacije

Broj izgrađenih modernih nadstrešnica koje zadovoljavaju sve potrebe korisnika javnog linijskog prevoza

Postojanja studije linijskog saobraćaja te zadovoljstvo korisnika na kraju perioda implementacije novom organizacijom javnog linijskog prevoza

Postojanje Plana razvoja vanlinijskog saobraćaja te zadovoljstvo korisnika na kraju perioda implementacije dostupnošću i uslugom istog

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.3.2.1.	Izrada i implementacija saobraćajnog projekta	2023 - 2027.	Izrađen projekat i stepen realizacije radova predviđenih projektom
3.3.2.2.	Obnova autobuske i željezničke stanice kao i platoa ispred istih	2025 - 2027.	Obnovljena stanica i plato ispred
3.3.2.3.	Izgradnja autobuskih nadstrešnica na lokalnim i nekategorisanim cestama	2023 - 2027.	Broj izgrađenih nadstrešnica
3.3.2.4.	Modernizacija autobskih stajališta na području grada Zenice	2023 - 2027.	Broj izgrađenih modernih stajališta
3.3.2.5.	Modernizacija linijskog saobraćaja (bus) na teritoriji grada Zenice	2023 - 2027.	Izrađen plan modernizacije načina organizovanja javnog prevoza i stepen izmjene u organizaciji istog
3.3.2.6.	Izrada plana razvoja vanlinijskog saobraćaja (Taxi) na teritoriji grada Zenice iimplementacija istog	2023 - 2027.	Izrađen plan

Mjera 3.3.3**Program rješavanja problema stacionarnog saobraćaja****Opis problema:**

Trenutno najveći problem u gradu Zenici sa saobraćajnog aspekta je saobraćaj u mirovanju. Trenutna situacija na teritoriji grada Zenice je takva da potražnja za parking prostorom prelazi ponudu parking mjesta.

Dodatni problem predstavlja činjenica da Grad Zenica ne posjeduje stvarne podatke o broju potrebnih parking mjesta te se zbog navedenog ne može ni ustanoviti koliki je nedostatak istih.

Nedostatak stvarnih pokazatelja dodatno otežava donošenje plana i strategije za rješavanje problema.

Model intervencije:

Za rješavanje predmetnog problema nužno je prvo izvršiti izradu studije u kojoj će biti analizirano trenutno stanje, odnosno u kojoj će biti jasno prikazan trenutni odnos ponude i potražnje parking mjesta. Navedeno će se uzeti kao ulazni parametar za sve dalje analize, planove i strategije.

Po donošenju gore navedenog dokumenta potrebno je pristupiti izradi strategije kroz koju će se dati osnovne smjernice za rješavanje problema.

Rješenje problema bi trebalo da se ogleda u izgradnji novih parking prostora te izgradnji podzemnih i nadzemnih garaža. Pri odabiru rješenja potrebno je voditi računa o uklapanju u postojeće površine te da se predviđenim rješenjima što manje narušavaju postojeće zelene površine, a ukoliko dođe do istog, potrebno je predvidjeti izgradnju istih ili adekvatnu zamjenu.

Očekivani rezultati provedbe:

Na kraju planskog perioda, a implementacijom projekta, odnosno izgradnjom garažnih i parking prostora omogućit će se da ponuda parking mjesta zadovoljava potražnju za istim bez da je time umanjena kvaliteta života.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.3.3.1.	Izgradnja garaža	2024 - 2027.	Broj izgrađenih garaža i obezbijđenih parking mjesta u garažama
3.3.3.2.	Izgradnja parking površina	2024 - 2027.	Broj izgrađenih parking prostora i broj novih parking mjesta
3.3.3.3.	Razrada i implementacija Elaborata stacionarnog saobraćaja na području grada Zenice	2023 - 2024.	Broj uređenih parking mjesta

Opis problema:

Trenutno u gradu Zenici za vrijeme vršnog satnog opterećenja primjetne su gužve na kružnim tokovima Babina Rijeka, Drveni most i Lamela. Stvaranje gužvi nastaje zbog nedovoljnog broja saobraćajnih veza između obala rijeke Bosne. Zbog navedenog, a s ciljem boljeg povezivanja, Grad Zenica je u narednom period planirao izgradnju više priključaka na magistralnu cestu M-17 te korištenje iste za ostvarivanje bolje povezanosti lijeve i desne obale rijeke Bosne.

Na teritoriji grada Zenice u toku je izgradnja autoceste na Koridoru Vc prilikom čega su mještanima područja u kojima je izgradnja istog u toku, otežani uslovi za život zbog stalne buke, prašine. Također, prilikom izgradnje Koridora Vc za potrebe transporta i rada mehanizacije na izvođenju radova koriste se lokalne saobraćajnice te dolazi do njihove devastacije.

Trenutno stanje regionalnih cesta na području grada Zenice nije na zadovoljavajućem nivou te je potrebna modernizacija istih kako bi se mještanima omogućio što lakši pristup centralnom dijelu grada.

U proteklom period veliki broj saobraćajnica je modernizovan i rekonstruisan, a to nije popraćeno odlukom o prekategorizaciji cesta na način da se veliki broj cesta prekategorije iz nerazvrstanih saobraćajnica u lokalne ceste, tj. da im se dodijeli odgovarajući rang ceste.

Model intervencije:

Za potrebe boljeg povezivanja obala rijeke Bosne kao i smanjenja saobraćajnih gužvi za vrijeme vršnog saobraćajnog opterećenja planira se izgradnja više saobraćajnih priključaka na magistralnoj cesti M-17. Kroz Sporazume s JP ACFBiH izvršiti rekonstrukciju putne mreže na područjima koja tangiraju zonu gradilišta Koridora Vc.

Očekivani rezultati provedbe:

Veći broj priključaka na M-17. Na taj način očekuje se bolja povezanost obala rijeke Bosne, rasterećenje postojeće saobraćajne mreže te povećanje nivoa usluga na kružnim tokovima Drveni most i Lamela.

Totalno rekonstruisane saobraćajnice u mjestima kroz koja tangiraju trasu Koridora Vc

Bolja povezanost udaljenih gradskih područja sa centralnom gradskom zonom. Povećanje nivoa usluge saobraćajnice kao i komfora vožnje.

Uređenje zakonske legislative iz područja cesta na teritoriji grada Zenice te lakše postupanje u postupcima izdavanja raznih vrsta odobrenja i saglasnosti.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.3.4.1.	Formiranje čvorišta na magistralnoj cesti M17 i uključivanje magistralne ceste M17 u mrežu gradskih saobraćajnica	2023 - 2025.	Broj izgrađenih čvorišta
3.3.4.2.	Implementacija infrastrukturnih projekata na osnovu prijateljskog okruženja sa JP Autoceste F BiH	2023 - 2027.	Kilometri saniranih ulica
3.3.4.3.	Modernizacija regionalnih cesta na području grada Zenice	2023 - 2027.	Kilometri rekonstruisanih i saniranih regionalnih cesta
3.3.4.4.	Priprema i provođenje Odluke o prekategorizaciji cesta na teritoriji grada Zenice	2023.	Broj kilometara prekategorisanih cesta

3.4 Unaprijediti prostorno-plansku dokumentaciju i definisati cjelokupno područje grada Zenice

Mjera 3.4.1. Izrada nedostajuće prostorno-planske dokumentacije

Opis problema:

S obzirom da sve promjene u prostoru izazvane građevinskim radovima i drugim intervencijama moraju biti saglasne općim načelima prostornog uređenja i odredbama važećih planskih dokumenata, problem je nedostatak iste.

Grad Zenica ima usvojen Urbanistički plan iz 1983. godine. Zakonska obaveza je da Zenica, kao sjedište Kantona, izradi novi urbanistički plan, kojim se definišu osnovna načela planskog uređenja prostora, ciljevi prostornog razvoja uređenja kao i zaštita, korištenje i namjena prostora.

Regulacionim planovima se određuju lokacijski uslovi koji definišu namjenu, položaj, funkciju, veličinu i oblikovanje građevina i potrebno je inicirati njihovu izradu naročito na područjima na kojima predstoji intenzivna izgradnja i rekonstrukcija.

Radi što kvalitetnijeg uređenja posebnih urbanih i drugih prostornih cjelina sa naročitim značajem potrebna je izrada urbanističkih projekata.

Model intervencije:

Izrada Urbanističkog plana Grada Zenica je u toku. Formiran je Stručni tim za pripremu izrade Urbanističkog plana u koji su uključena stručna lica angažovana u organizacionim jedinicama Grada Zenica na poslovima koji imaju uticaj na izradu Urbanističkog plana i koji su u dosadašnjem radu učestvovali u viziji razvoja Grada Zenica, a koji će svaki iz svoje službe, tj. oblasti dati potrebne podatke. Za potrebe stručnog praćenja i usmjeravanja izrade planskih dokumenata i stručne rasprave o svim fazama izrade, utvrđivanja osnovne koncepcije prostornog razvoja te usaglašavanje stavova i interesa grada formiran je Savjet plana, koji je sastavljen od stručnih, naučnih, javnih i drugih osoba. Savjet plana je obavezan dati stručnu verifikaciju svih faza izrade planskog dokumenta te učestvovati u usaglašavanju sa subjektima planiranja i u sprovođenju javnog uvida i javne rasprave. Nosilac pripreme u realizaciji ovog projekta je Gradonačelnik Grada Zenica, putem Službe za urbanizam, a nosilac izrade je Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje. 2014. godine donesena je Odluka o izradi novog Urbanističkog plana, a 2021. godine donesena je Odluka o izmjenama i dopuni Odluke o pristupanju izradi Urbanističkog plana općine Zenica za period 2014.-2034. godine.

Za izradu detaljnih planova (regulacionih planova i urbanističkih projekata) potrebno je da Gradsko vijeće donese Odluku o pristupanju izradi planskih dokumenata, nakon čega će se pristupiti izradi istih u skladu sa Uredbom o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata i drugim uredbama, zakonima, pravilnicima i aktima koji regulišu ovu oblast.

Očekivani rezultati provedbe:

Brže ishodovanje potrebne dokumentacije za izgradnju objekata (urbanističke saglasnosti / lokacijske informacije i građevinskih dozvola).

Smanjen broj nelegalne gradnje.

Povećan broj investitora i intenzivnija planska izgradnja.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.4.1.1.	Izrada Urbanističkog plana grada Zenice	2023.	Izrađen plan
3.4.1.2.	Izrada Urbanističkog plana Nemile	2023 - 2025.	Izrađen plan
3.4.1.3.	Izrada regulacionih planova urbanog područja	2024 - 2027.	Izrađeno 7 planova
3.4.1.4.	Izrada regulacionih planova za postojeće i planirane Poslovne zone	2023 - 2027.	Izrađena 4 plana
3.4.1.5.	Izrada regulacionih planova za izletišta Smetovi	2024 - 2027.	Izrađen plan
3.4.1.6.	Izrada urbanističkih projekata	2024 - 2027.	Izrađena 4 projekta

Mjera 3.4.2. Revizija (izmjena i dopuna) postojeće prostorno-planske dokumentacije

Opis problema:

Pojedini regulacioni planovi kojima se reguliše korištenje zemljišta, izgradnja i uređenje prostora su zastarjeli, a zakonom je definisano da se isti rade za vremenski period od najmanje pet godina te je potrebno izvršiti njihovu reviziju, odnosno izmjenu i dopunu.

Model intervencije:

Za izradu izmjene i dopune detaljnih planova (regulacioni planovi) i razvojnog plana (Prostorni plan) potrebno je da Gradsko vijeće donese Odluku o pristupanju izradi izmjene i dopune planskih dokumenata, nakon čega će se pristupiti izradi istih u skladu sa Uredbom o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata i drugim uredbama, zakonima, pravilnicima i aktima koji regulišu ovu oblast.

Očekivani rezultati provedbe:

Brže ishodovanje potrebne dokumentacije za izgradnju objekata (urbanističke saglasnosti / lokacijske informacije i građevinskih dozvola).

Smanjen broj nelegalne gradnje.

Povećan broj investitora i intenzivnija planska izgradnja.

Rbr	Projekat	Period implementacije	Pokazatelji rezultata
3.4.2.1.	Revizija (izmjena i dopuna) postojećih regulacionih planova	2024 - 2027.	Izrađen 1 plan
3.4.2.2.	Revizija (izmjena i dopuna) Prostornog plana Grada Zenica 2016 - 2036.	2024 - 2027.	Jedna izmjena i dopuna važećeg Prostornog plana

